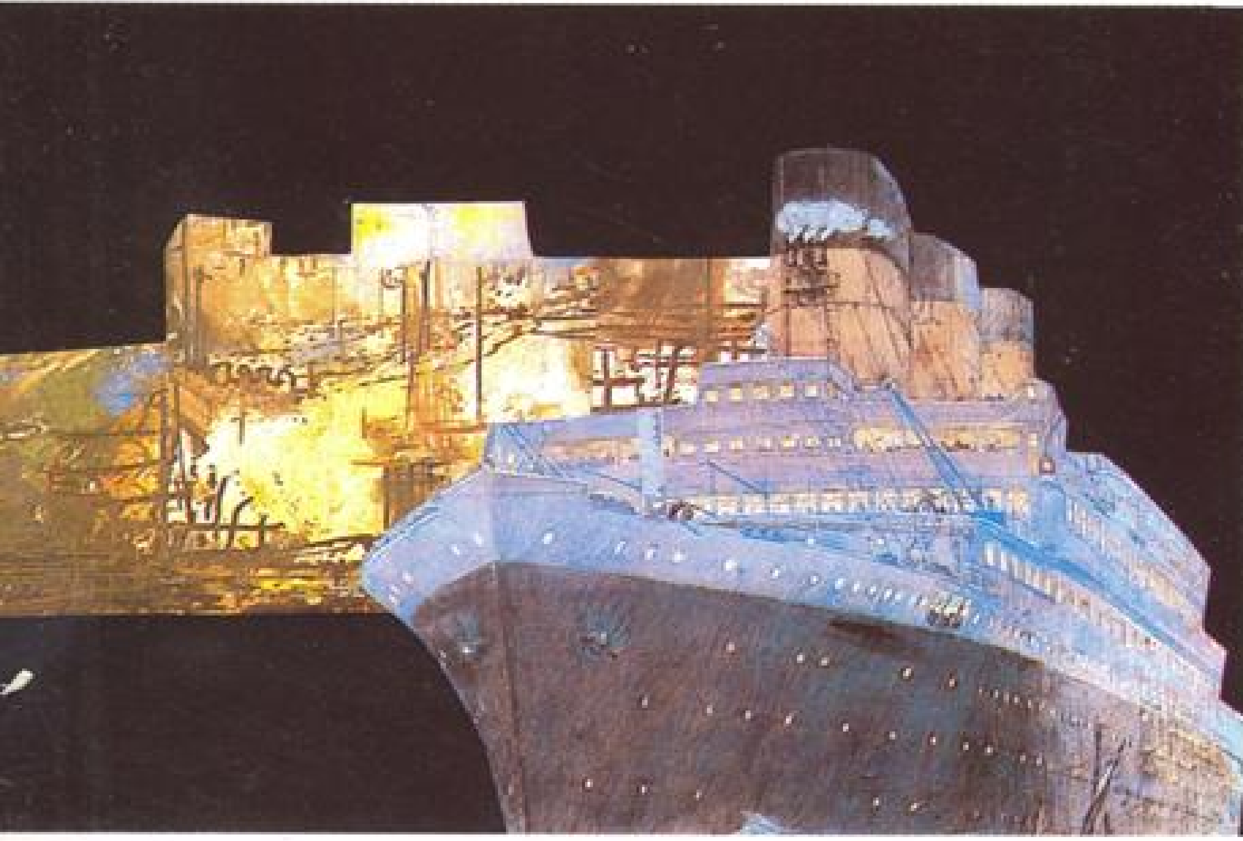
panait istrati
perlmutter ailesi

roman

çeviren: yaşar nabi nayır

varlık

PERLMUTTER AİLESİ

PANAİT ISTRATİ

ROMAN

Çeviren: Yaşar Nabi Nayır

VARLIK YAYINLARI A.Ş. Cağaloğlu yokuşu
40/2, 34440 İstanbul
Tel: 522 69 24
Kapak düzeni: Ekin Nayır Sağıroğlu Ofset hazırlık:
Varlık Yayınları/Moonstar

I - YAŞLI PERLMUTTER'LER

Köstence, Romanya'nın küçük bir İstanbul'udur. Ovidius'un sığındığı bu topraklar üzerine uzanmış olan bu şehrin, o mutsuz Latin ozanının adını taşıyan bir alanlındaki düşünceli heykeli Romanyalıların yüreklerini Latin ırkından gelmenin büyük gururuyla çarptırır. Türkler, Yahudiler, Bulgarlar, Ermeniler, Rumlar, Tatarlar burada omuz omuza yaşar, her türlü alışverişte bulunur ve Rumen kulaklarına Yakın-Doğu'nun bütün dillerini duyururlar. Kozmopolit turist burada kendisini evinde gibi hisseder; zevkine göre hazırlanmış yemekler, hoşlandığı insanlar ve kendisininkine benzer âdetler bulur.

1906'dan beri Köstence Balkanların en önemli limanlı olmuştur. O yıl, Rumen hükümeti, kendi hesabına ve kabul etmek gerek ki büyük maddi özveriler pahasına, Köstence-İstanbul-Pire-İzmir-İskenderiye hattında düzenli çalışan dört gemiyi sefere koymuştu. Böylece, Paris'te *Orient Ekspresi*'ne binen yolcu, büyük bir rahatlıkla ve yalnız Köstence'de trenden vapura atlamak zahmetine katlanarak bir hafta içinde Firavunlar ülkesine ulaşabiliyordu. Kar gibi beyaz olan ve kazanları mazotla ısınan bu gemiler saatte on yedi mil yapıyor ama en uygun koşullar altında bile her seferini on binlerce altın leylik bir açıkla kapatıyordu. Bu gemilere hiç işi düşmeyen Rumen halkı, açığı kesesinden cömertçe ödüyor ve soylu ecdadıyla övünüyordu, _neyse, bu ayrı konu...

O ekim sonu sabahı, "Daçya" gemisi, oldukça kötü bir havada Köstence'ye dönmüştü. Üçüncü seferini tamamlamıştı. Gemiden inen asık suratlı, uçuk benizli birkaç yolcunun hemen hepsi büyük bir otelin arabasına binerek çabucak gözden kayboldu. Bu iş bittikten sonra gemi geniş bir nefes alır gibi oldu. Düşünceli bir nöbetçinin yorgun adımlarla ölçüp biçtiği kara ve ıssız rıhtım boyunca, Daçya kusursuz beyazlığıyla bir inci gibi pırıl pırıldı.

İşleri, gemi yanaşır yanaşmaz sıvışmalarına izin veren memur, aşçı ve tayfalar fareler gibi birer birer, köşeden bucaktan görünmeyen başladılar. Kimileri acele bir el sıkışmadan, kısa bir sözden sonra hemen ayrılıyordu. Bunlar evli olanlardı. Bekârları ise, küçük gruplar halinde bir yudum

“Rumen şarabı”na bir lokma kaz pastırmasını meze etmek için meyhanelere daldılar. Bu “kaz pastırması”nı, Doğuda, ağzınıza layık bir şekilde hazırlamasını yalnız Yahudiler bilir.

Sonunda Sotir de göründü. “Daçya”nın titiz kilercisidir o, hiçbir zaman acele etmez ya da ettiğini göstermez. O devrin Rumen gemicilerinin ağabeyisidir, kendisinden aşağı olanlar kadar üstleri de sayar onu, yabancı gemilerde az mı deneyim edinmiştir, birkaç dili de su gibi konuşur ama bunlardan dolayı kurum satmaz. Biraz mahzun ve sürekli dalgın tavrıyla, Sotir, paylanmaktan hoşlanmayan her adam gibi işinde dakika şaşmaz. Bir tayfaya yaraşmayacak kadar sessizsakin bir yaşam sürmekle birlikte, kendisini “sakallı” dile çağıran arkadaşları severler onu. Çünkü Rumen gemicileri arasında böyle kıvırcık ve güzel bir sakala başka kimsede rastlanmaz; biraz da yabani bir adamdır ama, tam bir kilerci mizacına sahiptir, çabuk tepesi atar. Aslınlı ararsanız onun yaşamı hakkında bütün bilinenler söylentiden ibarettir. Kendisinden sözetmeyi sevmez.

Hurma, ananas, hindistancevizi gibi uzak ülke yemişlerinden bir paketi koltuğu altına sıkıştırıp rıhtıma ayak attığı anda ilk cömertliğini gösterir: Nöbetçiye bir paket Mısır sigarası sunar. Asker teşekkür eder:

_ Bizim gibi yoksul nöbetçileri senden başka düşünen yok be abi!

_ Ne yaparsın evlât, der Sotir, belki de benden fazla düşünecek şeyleri vardır.

Kilerci, limandan doğruca Mangalya sokağına gider. Burası Köstence’nin sefil bir halk mahallesidir. Eylülden nisana kadar geçilmez olur bu sokaklar. Ama bacakları kadar yüreği de sağlam adamdır Sotir. Ne istediğini de çok iyi bilir. İçinden der ki:

_ Önce gidip Perlmutter’lere bir merhaba diyelim.

Ve tekrar görmekten hoşlandığı o harap avluya dalara. Tam o sırada, on yaşlarında küçük bir kız, Hanel meydana çıkar. Ester’ in bir minyatürü olan bu esmer ve cılız kızcağız, Perlmutter’lerin sonuncu çocuğudur. Bu sabah tertemiz al bir giysi giymiştir sırtına. Şimdiden ışıl ışıl yanan o yuvarlar gözleri, apaçık, etraftaki çamurla küçümsermiş gibi yukarıdan bakar.

Sotir'i görünce kızcağız, kusursuz bir Rumence ile:

_ Bize geliyorsunuz, değil mi? der, ama kimse yok evde bugün! Hi hi... Bugün bayram, “Kippur” günü. Evdekiler Sinagoga gittiler. Bütün gün dua edip oruç tutacaklar.

_ Ya, demek bu nedenle bütün Yahudi dükkânları kapalıydı bu sabah! Ha, demek bir yıllık günahlarının bağışlanmasını diledikleri gün bugün! Avrum Perlmutter bugünü herhalde reb Zalmen'in yanında geçirecek, o halde rahat bırakalım onları, diye Sotir aklında geçirirken, küçük kız yaşına göre fazla ciddi olan gevezeliğini sürdürdü:

_ Ben de bu yıl ilk kez oruç tutacağım akşama kadar, on bir yaşıma girdim ben! Bu ananasları da bize mi getirdiniz geçen seferki gibi?

Biraz somurtkan bir tavırla Sotir:

_ Tabii, dedi, ağabeyin İzak sana ve büyüklerine gönderdi. Hemen yemek ister misin?

_ Hiç olur mu öyle şey? Reb Zalmen ne der sonra?

Kızcağız, şaşkın ve mahçup, bu garip öneriyi bir duyan oldu mu gibilerden etrafına bir göz attı. Sonra, yatışarak ellerini pakete uzattı:

_ Bu eve bırakayım, isterseniz.

Sotir şaka yaptı:

_ Yoo, seni baştan çıkarmak istemem; sonra gizli gizli yersin. bu iki paket size ait, yarın getiririm!

Tayfa, kayıtsız bir tavırla ağır ağır dönerken düşünceye daldı:

_ Ne tuhaf millet! Bu Yahudiler her şeye canı gönülden kendilerini verirler. Hiçbir millet geçmişine böylesine şiddetli bir aşkla bağlı kalmamıştır; ama aynı şiddetli aşkla da o geçmişten uzaklaşır. Kendilerini aynı çılgınlıkla savunur ve yadsırlar... Garip şey doğrusu!...

*

Ertesi gün Sotir, Mangalya sokağının o pis avlusuna girdiği sırada ortalık kararmıştı; avlunun tâ dibinde harap bir kapıyı vurdu. Yaşlanmış ve iki kat olmuş Rivke, ancak başını dışarı çıkaracak kadar araladı kapıyı, ancak gelenin dost olduğunu görünce, geri çekildi, kapıyı ardına kadar açtı, kekeledi:

_ Sen misin, pani Sotir! Gir... Allah sana ömürler versin, hayırlı habercimiz! Gir, gir; aman ne sevindim, ne sevindim!

Sonra kocasına seslendi:

_ Avrum! Avrum! Pani Sotir gelmiş.

Tayfayı, yoksul terzinin büyük odasına almışlardı. Ortalık çay, kumaş ve _ütüde yanan_ kömür kokuyordu. Hamam kadar da sıcaktı. Havası bozulmuştu. Canlı olmayan her şeye karşı bir kayıtsızlık ortalığı karmakarışık etmişti.

Bir gaz lambasının abajuruna burnunu değdirecek kadar sokulmuş olan Avrum, dikiş makinesiyle döşemeyi sarsıyordu, karısının bağırmasını biraz geç işitmişti. Sonunda o müthiş gürültüyü kesti, gözlükleri üstünden baktı ve ayağa kalktı. Saçı başı bembeyaz, buruşuk yüzlü, fakat gözleri hâlâ ateşli ve duruşu dinç bir ihtiyarcıktı.

Düzgün bir Rumence ile:

_ Seni gördüğüme çok sevindim, pani Sotir, dedi. Gel, otur bakalım şöyle, reb Zalmen‘in yanına.

İkinci bir lambanın iyice aydınlattığı bir köşede, huzurlu bir sükunet halesi ile çevrili olarak, reb Zalmen oturuyordu. Uzun kırçıl bir sakalı, uzun kıvrık saçları vardı. Çay içiyor, terleyen geniş alnını ciddi ciddi siliyordu. Başında, hiçbir zaman çıkarmadığı siyah bir takke vardı.

Sotir yanına gelince, elinde fincanla, ayağa kalktı, öteki elini Musevi usulünce parmakları açık olarak tayfaya uzattı ve Rumencenin başını

gözünü yara yara:

_ Hoş geldiniz, Sotir kardeş, dedi. Yolculuk nasıl geçti bakalım?

_ Fena değil, reb Zalmen.

Rivke atıldı:

_ Karada da, denizde de Allah yardımcın olsun, bizim gibi yoksul Yahudilere acıyorsun!

Avrum ekledi:

_ Bizden uzakta, Mısır‘da sönüp giden zavallı İzak‘ımızdan da sayende haber alıyoruz.

Rivke, acıyla dolu yüzünü tavana kaldırdı:

_ Sen bize acı, güzel Rabbim!

Yahudice anlaşılmaz birtakım sözler mırıldanıp yağlı elleriyle yüzünü kapayayrak önlüğünün köşesini kızarmış gözlerine götürdü ve yatışmış bir tavırla Sotir’e anlattı:

_ Her zaman derim ya sana, bizim Avrum, çocuklara yeterince sert davranmadı. Onun cezasını çekiyoruz. Allah acısın halimize. Ne talihsiz başım varmış!

Sonra lambanın etrafında oturan üç kişiye çay getirmeye koştu.

Sotir ilgiyle sordu:

_ Okulunuz devam ediyor ya inşallah? Herhalde çocuklar yine size akla karayı seçtiriyorlardır, babaları da boçlarını ödemiyorlardır kesinlikle! Gelin benimle Mısır’a, orada Tevrat’ı öğretecek «reb»lere gereksinim var. Mısır’da uysal öğrenciler bulur, onlara Tanrıya saygı göstermeyi öğretirsiniz!

_ Yok, yok, buradan bir yere kımıldamam. Ben çöktüğü yerde kalanlardanım, Sotir. Yollara düşmeye hiç hevesim yok. Her yerde aynı havayı, aynı insanları bulacak değil miyim, yirmi yıldır dünyayı dolaşan siz, sürekli bana öyle söylemez misiniz? Bana gelince, Tanrı beni kırk yıl önce buraya gönderdi, Köstence'de Musevi azdır, Köstence mezarlığında yatan karımın ölümünden beri Perlmutter'lerden başka dostum da kalmadı ama, yaşam boyu geçmişime bağlı kalacağım. Gençler gibi, sizin gibi, değişikliklerden hoşlanmıyorum. Kararlı olmak işime geliyor; çünkü imanın temeli devamlılıktır.

_ Alçakgönüllüsünüz, reb Zalmen, bütün bilginize rağmen silik ve dar bir yaşam içine kapatıyorsunuz kendinizi! Özgür ufukların ve âni değişikliklerin sarhoş edici tadından haberiniz yok!

_ Öyle ama, ruhu ve yüreği dolduran sakin ve kararlı bir Musevi yaşamının tadından da sizin haberiniz yok, Sotir! Tanrının huzurunda gerçek bir küçülmeyle yürek huzura kavuşur. Çocukları babalarının izinden uzaklaştıran da gururdur...

Sotir:

_ Vallahi doğru söylüyorsunuz, dedi, çocuklar geçmişi ayakları altına alıyorlar! Ama insanlığın ilerlemesini istiyorsak geçmiş, gelecekte devam etmelidir! Çocukların isyan etmeye hakları var!

_ Evet, Sotir, hakkınız var; yalnız unutuyorsunuz ki gelecek, geçmişten alır özünü; onun için geçmişe saygı göstermesi gerekir. Varlığını ona borçludur çünkü.

Rivke, neşeli denebilecek bir tavırla atıldı:

_ Allaha şükür ki reb Zalmlen var yanımızda. O da olmasa ne yapardık! En iyi dostumuz ve sırdaşımız da olmasa Avrum da, ben de çoktan ölmüş gitmiştik.

Avrum:

_ Bir de pani Sotir olmasa, diye sözünü tamamladı. Uzak ülkelere gitmeden önce, eksik olmasın sürekli bizi görmeye gelen Sotir olmasa çocuklarımızın durumundan nasıl haber alabilirdik? Evet, pani Sotir, bu üzüntülü eve sen biraz neşe getiriyorsun...

Rivke:

_ Doğru söyledin, dedi, bir “goy”[1] oluşun ne yazık, pani Sotir. Biliyor musun ki reb Zalmen biraz akrabamız olur bizim? O da bir Perlmutter’dir. Şey... Nasıl anlatayım size? Büyük babası kocamın babasıyla amca oğlu olur, öyle değil mi, Avrum?

_ Bırak şimdi bunu, Rivke. Dur da pani Sotir’in anlatacaklarını dinleyelim.

_ Haklısın Avrum! E, söyleyin bakalım pani Sotir. Bizim İzak ne âlemde? Mektuplarında yazdığı gibi sağlığı yerinde mi bari?

Sotir’in getirdiği paketi açmış olan Hanel, Yahudice karalanmış birkaç sözcüğü de okudu ve tek sözcüğünü kaçırmadan konuşmaları ağzı açık, dinledi.

_ İyidir, çok iyidir.

Sotir’in cevabındaki candanlığı reb Zalmlen biraz zoraki buldu.

Perlmutterler kaygılı bir tavırla tayfanın yüzüne baktılar; kadın ısrar etti:

_ Çok zayıf değil mi?

_ Yok canım!

_ İyi para kazanıyor mu?

_ Çok... Çalıştığı zamanlar.

_ *Çalıştığı zamanlar mı?* Her zaman çalışmaz mı;

_ Tabii her çalışan kişi gibi arada bir o da işsiz kalır.

_ Ha, sık sık neden para istediğini şimdi anlıyorum. Oysa İzak Bürkeş’te eşi benzeri bulunmaz bir şapka işçisiydi. Her zaman iş bulabilmesi gerekirdi.

_ Sotir onayladı:

_ Öyle, İzak mükemmel bir şapkacıdır; ama neylersin ki Mısır’da daha çok fes giyilir!

Rivke, fincanlara çay koymak için ayağa kalkarken:

_ Hay şeytan götürsün öyle fesi, dedi.

Reb Zalmen, Rivke’ye sert sert baktı, ama sesini çıkarmadı.

Avrum, o tıknefes sesiyle atıldı:

_ Oğlumuz İzak’ın mektupları gitgide anlaşılmaz oluyor, gün geçtikçe kısalıyor, pani Sotir. Aklından biraz zoru var gibime geliyor. O zeki oğlan bu hale mi düşecekti. İçiyor mu yoksa?

Güç durumda kalan Sotir:

_ Ha? dedi, eh içtiği oluyor tabii, hepimiz öyle değil miyiz, efkârlandık mı tamam. Yalnız başına, ailesinden uzak yaşadığı için ara sıra bir kadeh içerse günaha mı girer?

_ Günaha girer, pani Sotir, günaha girer, diye nefes nefese sızlandı terzi. Aile içinde bir ayyaşın bulunması korkunç şey! Museviler içmezler... Biz zavallı yaşlı insanlar, bir lokma ekmek için şafaktan gece yarısına kadar, canımız çıkıyor. Beş çocuk... Onlara baktık, besledik, büyüttük, onlar uğruna varımızı yoğumuzu feda ettik, ama artık yüzümüze bakmaz oldular. Hanel’i bir yana bırakırsak, beşi de çoktan beri bize yardım edebilirlerdi, ama hiçbiri etmiyor. Adımız anılmıyor artık. Çocuklarımız bizim için âdeta ölmüş gibidirler. Biz de onlar için birer ölüden başka neyiz ki! Hepsi rüzgâra kapıllmış yapraklar gibi birer yana savruldular; bildiğiniz gibi... Yalnız Hanel kaldı elimizde, daha çocuk o, minicik, ne yardımı dokunabilir bize? İyi terbiye alsınlar diye kırk yıl uğraştık, didindik, elimizde

avucumuzda ne varsa harcadık da hepsi havaya gitti. Günahımız neydi ki Tanrı bize bu kadar acımasız davrandı?

Avram bir baston gibi dimdik, odada dört dönüyor, söylenip öfke saçıyordu; sonra soluğu kesilelrek yıpranmış koltuğa çöktü.

Karısı koşup ona bir bardak su götürdü, o da yanıp yakılmaya başladı:

_ Ah, pani Sotir. Yoksul insanlar, Tanrıya karşı zenginlerden daha çok günah işlerler. Böyle öfkeli zamanlarda ağzından çıkan bütün sözlerl öbür dünyada hesaba katılacak olsa yandı demektir! Vay başıma gelenler, bu dünyada çek, öbüründe çek, bizi doğuran ana taş doğuraymış keşke!

Reb Zalmen usulca:

_ Günaha girme, Rivke, dedi. Bütün bu işlerle Tanrının bir ilgisi yok.

Rivke devam ediyordu:

_ Kendini bu kadar mutsuz gördüğü için zavallı kocam en kutsal şeylere dil uzatıyor. Duaları bile istemeye istemeye okuyor. Ne yaparsın, sabır taşı bile olsan çatlarsın bir gün. On yaşından beri didinir durur!

Avrum da sabırsızlanıyordu:

_ Şimdi son umudumuz da suya düştü, İzak, çocuklarımızın en iyisi, en uysalı... Bu kadarı da fazla canım...

Reb Zalmlen teselli etti:

_ Tanrı bize, yolumuzu bulmak için akıl vermiş.

Sotir sözünü kesti:

_ Ama aklın işini bozacak bir yürek katmasını da ihmal etmemiş.

_ Pani Sotir, Yaradanın eserinde «bozacak» hiçbir şey yoktur.

_ Öldükten sonra, belki...

Gitmek için ayağa kalkan Sotir, üç Perlmutter'in ellerini sıktı, Hanel'i öptü ve İzak'ın annesiyle babasına dedi ki:

_ Sizin bir suçunuz yok, çocuklarınızın da... Tanrının da bu işde hiçbir suçu yok! Haydi, hoşça kalın, sizi hep böyle sağlıklı bulmayı umuyorum!

Rivke yalvardı:

_ Ne olur, yarın bir uğrayın da, İzak için bir şeyler hazırlayalım.

_ Olur, uğrarım.

*

Yeniden gemiye bineceği gün Sotir, Perlmutter'lere bir kez daha geldi. Reb Zalmen'i her zamanki yerinde, alnı ter içinde çay içerken buldu. Karışık odanın fazla ısıtılmış havasında Avram, her zamanki gibi dikiş makinesinin üstüne eğilmişti. Rivke ile Hanel, mutfakta telaşlı telaşlı, sevgili İzak'larına gidecek paketi hazırlıyorlardı. Avrum, yine ancak birkaç dakika geçtikten sonra makinesini durdurabildi. Bu sırada, reb Zalmen, sevdiği köşesinde, Sotir'le alçak sesle konuştu:

_ Dün akşam gerçeği biraz gizlediniz onlardan, değil mi, pani Sotir! Zavallı İzak herhalde ayyaşlığın pençesine düştü!.. Korkarım bir daha oğlanın yüzünü göremeyecekler!

Sotir, reb Zalmen'in kulağına eğildi:

_ Benim de korkum bu. Ama her gerçek söylenmez ki!

Öteki, hemen gözlerini kapatıp bir hasta için söylenmesi âdet olan duayı okuyarak dudaklarını kımıldatmaya başladı:

«Ey ulu Rabbim, sen iyilik ve merhamet Tanrısısın, dünyayı sevgiyle yarattın, yaratıklarının yaptıklarını sevgiyle tartarsın! Bize acı Rabbim, İsrail milletine, bütün dert çeken çocuklara ve bunların arasında Avrum'un oğlu zavallı İzak'a merhamet et.»

Bu tür sözlere alışkın olan Sotir, kulağına fısıldamaya devam etti:

_ En sevdikleri oğullarının ne halde olduğunu bilseler zavallı ana babanın yüreklerine iner. Yosel'den, Ester'den, Hayim'den' Şimeon'dan sonra şimdi de İzak, son umutları ellerinden gidiyor. Doğrusu, bizim yaşlı Perlmutter'ler için çok acı bir haber!

Reb Zalmen:

_ Öyle, öyle, diye onayladı. Bizim Avrum'un bütün işleri ters gidiyor. Ne akrabalarından, ne evlâtlarından hayır var. Her taraftan kötü muamele görüyorlar. Ama dünyamızın neresinde hayır kaldı ki?

Avrum, gündelik işini bitirmiş bir adamın memnun tavrıyla, bir an için astımını ve bir gün önceki lanetlemelerini unutarak gelip iki dostunun yanına oturdu. Rivke paketi getirdi, tenbihlerde bulunuyordu:

_ Allah hayırlı yolculuklar versin, tam Torah bayramına yetişeceğiniz için bir şişe de «tzuyka» koydum. Bizim bayramlarımızı çok severdi İzak; eski neşeli günlerimizi hatırlasın dedim! Allah bize Torah'ı sevinç içinde verdi, senenin o gününde, bir Musevi bile sarhoş olabilir.

Sotir'le reb Zalmen anlamlı anlamlı bakıştılar, sonra Sotir dedi ki:

_ Ona eski Romence gazeteler de götüreceğim; deli gibi sever onları okumasını.

Rivke mütevazi bir kahvaltı çıkardı: Ak balık salamurası, zeytin, hıyar turşusu; hiçbir zaman eksik olmayan çay da cabası, hem de enfes kokulu bir çaydı bu.

Üç adamın, hazırladığı yemeği severek atıştırdığını görmek Rivke'nin hoşuna gitti. Kâh ciddi, kâh neşeli sesler avluya kadar yansırken odada coşku dolu bir hava vardı.

Sotir şaka etti:

_ Siz Musevilerin suçunuz, tam anlamıyla yaşamanın suç sayıldığı bir devirde hayatta olmanızdır! Yaşam suyundan yana zengin olan her kişi gibi

siz de, sıradan insanların hasedine kurban gidiyorsunuz. Sizin aranızda iyiler var, kötüler var, ama bayağılar yok.

Reb Zalmen:

_ Ne yaparsın, dedi, Museviler manevi hazlara düşkündürler, ama hazlarına da bir hüzün gölgesi düşer, çünkü şanlı geçmiş ile milletlerinin bugünkü düşkün halini nasıl unutabilirler? Aradan üç bin yıl geçtiği halde, Musevi, hâlâ iki tapınağın yıkıldığı o o lânetli Ab gününü düşünür. Onun için bugünden çok geçmişte ve gelecekte yaşar; o hep bekler, iyi günlerin, Mesih'in gelmesini bekler. Onun gelmesiyle bizim o sefil kişisel dertlerimiz sona erecektir...

Avrum atıldı:

_ Mesih'i bilmem ama, İzak'ı çok göresim geldi.

Rivke avuttu:

_ Kimbilir, belki de Allahın izniyle bir gün kavuşuruz yavrumuza.

Reb Zalmen:

_ Ah, dedi, yurduna, anasının babasının yanına bir dönebilse!

Sotir başını kaldırarak sakalını havaya hoplattı:

_ Eh, dostlarım, İzak'ın daha nice İzak'lar ve Nikolay'lar gibi bu ülkenin gözünde bir asker kaçağı olduğunu unutuyorsunuz. Ama bizim İzak gelişigüzel bir kaçak değil. «Avrum Perlmutter»in oğlu da üstelik. Avrum Perlmutter de, yavruları yüzünden uğradığı belâlarla, soyundan gelen günahların kefaretini ödüyor. Günahı, damarlarında bayağı bir kan bulunmamasıdır. Malûm, bir kıralın ordusundan kaçmak için damarlarında soylu bir kan taşımaya gerek yok. Hatta üç yıllık kışla hizmetinin dolmasına bir ay kala silahını atıp kaçan İzak gibiler için bile.

Reb Zalmen, her zamanki sakin haliyle bu düşünceyi düzeltti:

_ Kadere karşı gelmek insanın yanına kalmıyor.

Duygulanan Avram, sakin sakin mırıldandı:

_ Bu zavallı İzak'ın üç yıl neler çektiğini kimse tahmin edemez.

Reb Zalmlen, uzun bir soluk vererek:

_ Allahsız yaşayanlar sürekli çekerler, dedi.

Sotir atıldı:

_ İzak'ın başına gelenler, yaşam suyu pek zengin olan her insanın macerasıdır. İki tür insan var. Bin yıllık uyuşukluğu içinde hiçbir zaman başını kaldırmayan insan solucanı, küçük hayatını zahmetsizce sürükleyip gider. *Onun acıları* kertenkelenin kuyruğu gibidir, en küçük bir dokunuşta kopup düşer, sonra kendi kendine çabucak büyüyüverir, bütün kaybettiği bir iki damla soğuk kandan ibarettir! *Onun sevinçleri* ise boğazının ve bazı başka uzuvlarının bir parçacık okşanmasından ibarettir. Hepsi bu kadardır ama, o da *insandır* , hayatından memnun bir insan. Onu harekete geçirmek için bir parmak işareti yeterlidir. O gün bugündür hayvancık sürünür durur...

Sotir, kesin bir sessizlik içinde devam etti:

_ Çok şükür, başka tür bir insan da var: Asla ve hiçbir yerde tümüyle halinden memnun olmayan. Olduğu yerde çürüyeceğine geri gitmeyi yeğler. Hiçbir şey duymamaktansa ulumak da yeğdir. Bu adam ne durmadan gülebilir, ne durmadan ağlayabilir; mutluluktan da, derttene de bıkar. Sürekli olmamak kaydıyla her şeye katlanır, hatta zindana bile, ama sonsuz olursa özgürlük bile ona çekilmez gelir. El arabasını bu adam keşfetti, ama onunla yetinmedi. Yaşamı iyi ya da kötü aşırılıklara doğru durmadan iten de odur. İnsanın bu türü çok çıkarcı, bencil bir çıkarcı gibi görünür, ama hiç de öyle değildir, çünkü her şey elinden alılndığı zaman daha rahat eder! Kollarını kesin onun, ayaklarıyla çalışır.

Sotir bir yudum çay içti, sonra devam etti:

_ Bu insanın çeşitli tiplerinden her millette vardır ama Yahudiler arasında hepsinden çok bulunur! Onun için en yüksek noktaya çıktıktan sonra tersyüzü inişe boyun eğmez bu millet. Yılda bir gün bulutlara karışıp

günahlarınızı çıkarsanız bile bütün yıl milletiniz pek gerçekçi kalır. Hoşuma giden de yanınızdır! Musevi milleti dünyayla birlikte yaşar. Yahudiyi sevmek ya da ondan nefret nefret etmek hep bir kapıya çıkar, çünkü sevgi de, nefret de ona erişemez.

Avrum:

_ Aman, ne iyi söylüyorsun, diye haykırdı, seni ilhamlı günlerinden görmek hoşuma gidiyor.

Reb Zalmlen de onayladı:

_ Çok doğru düşünüyorsunuz, pani Sotir. Yalnız şunu ekleyeceğim ki, bir üçüncü tür insan da vardır: Uzun araştırmalardan sonra sonunda yolunu bulmuş olan, felâket içinde de, mutluluk içinde de her zaman ahalinden hoşnut olan insan!

_ Ama bu çeşit insana bütün milletlerde pek enter rastlanır, dedi Sotir.

_ Kesinlikle aynı fikirdeyim.

Konuşmaların tek sözcüğünü kaçırmayan Rivke:

_ Birbirinizden bunca farklı olmanıza karşın aynı düşüncede olmanıza ne kadar sevindim bir bilseniz!

Devam etmek istedi ama, o kadan gevezelikleriyle erkeklerin önemli sorunlar üzerinde konuşmalarına engel olmaya kalkıştığını farkederek sustu. Bütün Musevi kadınları gibi görüşlere saygısı vardı: „Bu üç zeki adam karşısında zavallı kalan yaşlı bir kadınım ben, diye düşünüyordu. Allah vere de devam etseler... Bizim Avrum‘un konuşmaya can attığını görüyorum! Zaten başka ne eğlencesi var adamcağızın!“

Şaşkınlığını örtbas etmek için Hanel‘e seslendi:

_ Git dışarıda arkadaşlarınla oyna! Oturmuş, gözünü ayırmıyorsun bizden!

Dikkati üzerine çektiğine canı sıkılan ve utanan Hanel, küçük bir duraksamadan sonra babasının kısa bir çıkışması üzerine dışarı çıktı.

Sotir rica etti:

_ Reb Zalmen, keyfimiz yerinde olduğuna göre bir ilahi okusanıza!

_ Canınız sıkılır!

_ Hiç de değil, reb Zalmen, inhisarcı olmayın; sevinçlerinizi de „goy"la paylaşın. İzak bana güzel sesinizden çok sözetmişti!

_ Durun, önce Avrum bize bir öykü anlatsın. Konuşmasını sever o!

Avrum alçakgönüllülükle:

_ Benim yaşımda _altmışı çoktan geçtim_ anılar tek zevk oluyor. Ama bütün başımdan geçenleri bilirsiniz. Yaratmasını da beceremem.

Reb Zalmen:

_ Ne önemi var? dedi.

Sotir:

_ Bize yaşamınızı anlatın, dedi.

Çok memnun kalan Avrum hemen söze başladı:

_ Ya işte! Bugün yalnızım, yoksulum ama, anıdan yana zenginimdir, çünkü ardımda hareketli bir yaşam bıraktım! Ben bir rahip ailesinin çocuğuyum. Büyük dedeme varıncaya kadar Perlmutter'ler dini kurallar gereğince tavuk, kaz ve büyük baş hayvanları kesmekten başka bir iş yapmamışlardır. Babam benim de bu geleneği sürdürmemi isltiyordu. Ondan kurtulmak için, on yaşımdayken Botoshani'deki evimizden kaçtım. Bükreş'e gelip bir terziye çırak oldum. Güzel giysilere bayılırım çünkü...

„O zamanlarda `kazları başkaları hesabına boğazlamaktansa kendim yerim daha iyi' diyordum.

„Gerçekten, kazlarla beslenmeye lâyık bir insan olduğumu da kanıtladım: Yirmi yaşımdayken birinci sınıf bir terzi olmuştum. Patronumun biricik kızını aldım, Allah uzun yaşatsın, işte hâlâ karımdır (Rivke başını salladı) ve „Silberman Terzihanesi“nin ortağı oldum. Buraya kadar şaşılacak bir şey yok: Ticaret, sanayi, para işleri, zekâsı kıt insanların ellerindedir. Hatta bir atasözü de çıkarabilirsiniz: „Kaç paran olduğunu söyle, sana aklının derecesini söyleyeyim.“ Çünkü insanlara para kazanma yeteneklerine göre değer vermek gerekse adamın canına kıyacağı gelir. Böylece, yirmi yaşımdayken ben, Avrum Perlmutter, hemen hemen zengin bir adamdım. Ananevi bağları kırdığıma hiç acımıyordum: Kesici olmak, sefalet içinde yaşamak demekti! O zamansa emrim altında beş işçi, nazlanacak bir kayınpederim vardı, genç karım Rivkele de gebeydi. Benimse daha bıyığım terlememişti. Beni bütün „zengin“lerle ilişkiye koyan „iş“ime karşın, küçük Yahudi yaşantısı içinde sıkışıp kalmış, henüz yaşamı tanımamış saf bir delikanlıydım. Canım sıkılıyordu...

„Ama mutluluğumuzun tekdüzeliğini gidermek için felâketler peşimizi bırakişmadı. Yaşamı tanımak istiyordum. Eskiden güzel giysiler beni nasıl çektiyse, şimdi de kent öyle çekiyordu. Kader çok geçmeden onu tanıma olanağını önüme çıkardı. Askere alınırken kuram Galatz‘a, 11‘inci piyade alayına düşmüştü. Bir sabah bir de baktım ki saçlarım dibinden kazınmış, ben koca terzi bir sokak süpürücüsü gibi giyinmiştim. Kazançlı işimi, gebe karımı, her şeyi bıraktım, yanıma yüklü bir para alarak öteki kura erleriyle birlikte alayın yolunu tuttum. Param vardı ama kimseye söylemiyordum, övünmüyordum, kayınpederimin akkılıca tavsiyelerine uyarak bir budala gibi görünmeye çalışıyordum. Hem akılsız paralıların, özellikle Yaludi askerlerin nasıl bir tehlikeyle karşı karşıya kaldıklarını biliyordum: „Sen verdikçe onlar daha çok isterler, bir gün serkeşliğe kaksan etmediklerini bırakmazlar sana.“ derdi. O yüzden de terzi olduğumu gizledim.

„Perlmutter Avrum, sivilken ne iş yapardın?“ diye sordukları zaman hiç duraksamadan:

_ Sağol komutanım, dedim, dam aktarırım.

Çünkü, tam üç yıl bir dikiş makinesinin başına oturup ellerimi nasır içinde bırakmak olasılığı, bsana bütün meslekleri terzilikten şirin gösteriyordu. Ömrümde elime bir oluklu saç almış değildim, ama üstlerim hesabına

çalışmak gerektiğini bildiğimden „nasıl olsa angarya değil mi, dam üstüne çıkmak biraz değişiklik olur“ diye düşünmüştüm. İnsan daha az gözaltında bulunur, âmirlerinin geldiklerini uzaktan görür. Sokaktan gelip geçen güzel kızları da seyreder. Eh, ne yaparsın, gençlik de vardı serde!“

Rivke‘nin buruşuk ancak kocaman neşeli halinden sevinçle parlayan yüzüne anlamlı bir bakış fırlattı.

„Hem kurnazlığım bana şans getirdi, diye sürdürdü. Beni yanına çırak verdikleri dam ustası, yaman bir Yahudi eriydi. Bu adam yaşam, erkekler ve kadınlar hakkındaki bilgilerimi son derece genişletmişti. Tabii onda Yahudilikten eser kalmamıştkı: Domuz eti yer, susuz içer ve karıların peşinden ayrılmazdı. Ben de çok kere günün zahmetlerini unutmak için onun peşine takılırdım. Bu askerlik süresince hıristiyanların kolay ve kayıtsız yaşama tarzlarına alıştım. Yahudiyer için de böyle olmalıdır, çünkü başka türlü bir yaşama aklım ermiyor benim! Askerlik hizmetime gelince, uğradığım her türlü âkıbeti sakince karşılıyor ve subaylar için evler yaparak vatani görevlerini yapan o dülgerler, doğramacılar, badanacılar ve diğer zanaatkârlarla birlikte bir üsten öbürüne aktarılarak, onların tarlalarını sürüp çocuklarına dadılık ederek günlerimi geçiriyordum. Bir hiç yüzünden suratınıza tokadı indiren birine düşmemişseniz hizmetinizi bu şekilde yaptığınıza sevinmelisiniz, silâh yüzü görmeden, kışlanın zahmetlerini tanımadan tezkereyi alıverirsiniz!

Bu uzun hizmet yılları boyunca „ya terzihanen Avram, ya evin ne durumda;“ diye kendi kendime sorardım bazen.

„Ne yazık! Döndüğüm zaman terzihane de, ev de benim için birer anı olmuşlardı. Artık arkadaşım dam aktarıcısı Yankel‘den ayrılmak istemiyordum. Damcı „Blumenfeld-Perlmutter“ şirketini kurduk, sonra birlikte o sıralarda yapılmakta olan Millet Meclisinin görkemli damını üzerimize aldık. Bu işin üsltesinden gelemeyeceğimizi savunan rakiplerimizi ezmek için birlikte Berlin‘e gittik, günün birinde zil zurna sarhoş, fakat en mükemmel aletlerle dolu bir vagon ve dört uzman işçi ile geri döndük! Bükreş‘ in bütün tenekecileri, bu terziden bozma damcının hünerlerini hayranlıkla seyrediyordu. Dam tamamlandığı zaman bunun bir başyapıt olduğunu herkes kabul etti. En parlak öneriler yağmaya başladı. Üstelik ortağım önemli bir şahsiyet oluvermişti. Terzihaneyi bıraktığıma

pişman değildim. Çünkü ortağımla birlikte zengin olmak yolundaydım. Saygıdeğer bir işadamı haline gelen Bay Jak Blumenfeld „ünlü“ adamların evlerinde içerek sarhoş oluyordu. Artık hiç çalışmıyor, türlü nedenlerle zamanını dışarda, meyhanelerde geçiriyordu... Aldırış ettiğim yoktu, çünkü zengin olmak üzereydim. Bir sürü büyük iş burnumuzun dibindeydi, bunları yakalamak için elimi uzatmam yeterliydi. İşler yolunda gidiyordu. Bundan huylanıyor ve sıkılıyordum! Bir eksiklik hissediyordum kendimde, ama ne olduğunu bilemiyordum!

„O zaman Berlin‘de, meyve tadında, renk renk gazozlar içtiğimi anımsadım: „Mükemmel bir iş“ dedim içimdene. „Fiyatı iki metelik bunların, herkes alabilir. Romanya‘da kimsenin haberi yok bu meyveli gazozdan. Bu işe girişirim. Ben de Jak Blumenfeld kadar saygıdeğer bir tüccar olurum.“

„Bir hiç yüzünden bozuştuğum ortağıma haber vermeden yola çıktım. Bir ay sonra Kuzey garında, yanımda yeni ortağım olan bir Alman kimyagerle _gerçek bir Almandı bu_ bir birinci mevki vagonundan indim. İçi makine dolu bir çekici peşimizden geliyordu. Bu kez şirketin başında benim adım vardı: „Perlmutter-Keller, Meyveli Gazoz Fabrikası“.

„Ama, gazozlarımızda meyveden eser olmadığını biraz geç farkettim. Bu mübarek herif o kimyası ve zehirleriyle beni küreğe mahkûm ettirecek gibi görünüyordu!

„Aldanmamışım. Bizim iş, hızlı bir başarı kazandıktan ve gazoz imalâtçılarını iflâs ettirecek gibi görünürken birdenbire şapa oturuverdi. Rum ve Rumen gazozcuların satın aldıkları bizim ortak, kasıtlı bir iki zehrirleme olayı yarattıktan sonra, hükümetin karşısında beni sipsivri bırakarak sırlara karıştı. Rivke sıkıntısından yataklara düştü. Ama bu işte bir günahım olmadığı sonunda meydana çıktı. Büyük bir kefalet akçası karşılığında beni serbest bıraktılar ve sabık bakanlardan ünlü bir avuktan yaman savunmasından sonra beraat ettim.

„Tabii ülkeye getirdiğim bu „meyveli gazoz“ işini sürdürmeye bende zerre kadar heves kalmamıştı. „Makineler“ almak için bir daha Berlin‘e gitmeye tövbe ederek elimdeki makineleri rakiplerime yok pahasına

devredebildiğime sevindim. „İcatları da, makineleri de cehennemin dibine!“ dedim.

„O zamanlar otuz altı yaşındaydım, üç çocuğum vardı ve Bükreş‘ e ilk geldiğim zamanki kadar yoksuldum. Toprağı bol olsun babam beş yıl önce ölmüştü. İşinden de eser kalmamıştı. Sanki atölyemiz hiçbir zaman varolmamış gibi. Ama umutsuzluğa kapılmadım. Hele bir Rivke iyileşsin, diyordum, ben de yine terziliğe başlarım. Onu avutuyordum:

„Rivke, şu adamcağızın hikâyesini bilirsin ya, hani günün birinde bir dükkânın üstüne astığı levhaya „Felsefeyi bıraktım, şimdi eczacılık yapıyorum“ diye yazmış; birkaç yıl sonra da levhayı değiştirmiş: „Eczacılığı bıraktım, yine felsefeye döndüm.“ Bizimkisi de o hesap, Rivke...“

„O gün bugündür yakamı sıkıntıdan kurtaramadım! Birbirini kovalayan başarısızlıklarımda beni teselli eden, deli divane olduğumuz çocuklarım, büyüdükçe felâketimizin asıl nedeni oldular ve gel zaman git zaman bizi bugünkü sefil ve acıklı halimize düşürdüler! Çocuklarımızdan çektiklerimizi sen de bizim kadar bilirsin. Yaralarımızı tazelemeye ne gerek! Kendimizi düşündüğüm yok, bizim artık bir ayağımız çukurda. Bari yavrularımız gün yüzü görseler, ama onların sonu bizimkinden de beter oluyor.

„Hiç değilse güzel günler gördüm ben! Sonradan yolu şaşırdık; buna da şükür. Çünkü neyiz ki biz, rüzgârın alıp savurduğu bir toz taneciğinden başka? Asıl felâket, çocuklarımızın bu yaşlı günlerimizde bizi yüzüstü bırakmaları. Ama, aldırma ona da. Elverir ki vicdanım rahat olsun! Herkes gibi ben de elimden geleni yaptım. Olmadıysa, neyleyelim, ben Allah değilim ki! Ezen olayım, ezilen olayım, yaşama aynı derecede minnet duyarım. Yaşam, mutlu için de, mutsuz için de güzeldir! Oğullarımla kızıma söyle, Sotir, çok şükür, sefaletime gönül hoşluğuyla katlanıyorum.“

_ Avrum, ne denli takdir etsek az seni, başına gelen türlü felâketlerden sonra, yine yenilmedin, başın yukarıda geziyorsun! dedi Sotir.

Reb Zalmen:

_ Her Yahudi gibi, Avrum için de felâketler katlanılır şeylerdir, çünkü Yaradana şükrederek içini ferah tutabilir! dedi.

Sonra reb Zalmen, o tatlı bariton sesiyle bir ilâhi tutturdu.

Az sonra, Sotir birdenbire kalktı, kaybecek tek dakikası yoktu. El sıkıştıktan sonra yürek ferahlığıyla ayrıldı.

Yaşlı Perlmutter‘ler, onu kapıya kadar geçirerek:

_ Yolun açık olsun, sağ salim dönesin, diye uğurladılar.

Tam gece yarısı Orient ekspresi rıhtım önünde durunca, Daçya vapuru beklediği yolcuları alıp hareket etti. Az sonra Tuzla feneri son ışıklarını gönderiyordu ona. Karadenizin karanlıkları içinde gemi, ebedi duruluk ülkesine, ilk durağı olan İstanbul‘ dan geçerek Mısır‘a doğru rahatça yoluna gidiyordu.

Karanlık odada iki arkadaş geceleri bazen geç saatlere kadar alçak sesle konuşurlardı. Bu kez İzak başlamıştı:

_ Yusuf, dedi, ailemden niye ayrıldım, biliyor musun?

_ Bilmiyorum, canım!

_ İskenderiye‘ye neden geldim, biliyor musun?

_ Bilmiyorum, canım!

_ Felâketime sebep olan kimdir, biliyor musun?

_ Bilmiyorum, canım!

_ O halde dinle Yusuf, bu gece sana „hepsini“ anlatacağım. İçmekte haklı mıyım, değil miyim, ondan sonra hükmünü ver. Dinlemek istiyor musun?

_ Elbette istiyorum, kardeşim!

İzak, gözlerini kapatarak devam etti:

_ Bak neden içiyorum: Çünkü sevilen kadının bir tek sözü bir ailenin bütün kaderini değiştirebilir. Müthiş bir şey değil mi?

_ Evet İzak, devam et, kulağım sende!

_ Ama neresinden başlıyayım? „Hepsini“ söylemek öyle güç ki, beklemeyi yeğliyorum... Kendimden utanıyorum; ama artık geri bırakamam...

Yüzü al al, elleri titreyerek İzak, utancını yenmek için belirgin bir çaba sarfederek söze başladı:

_ Dinle! Anam Rivke beni doğurduğu zaman babam, gazozlara zehir katmakla haksız yere itham edilerek hapiste yatıyormuş. Bu uğursuz iş babama bütün servetine mal olmuş, yoksulluk da eve benimle girmiş! Ama altın yürekli bir kadın olan annem, benim üstüme titrerdi, çünkü son çocuğuydum. Kafam işlemeye başladığı zaman gördüm ki, dünya talihsizlere karşı zalim ve ancak yüzü gülenlerin yardımcısıdır! Ani bir yoksulluğun pençesinde kıvranan analarını babalarını çocuklar neme gerek diyerek yüzüstü bıraktıkları zaman bu yara daha da acı bir hal alır. Üç ağabeyimle ablamın birbirleri ardından pervasızca çıkıp gitmeleri, benim çocukluğumu zehirledi. Dördü de servet ve refah içinde büyütülmüş, tahsil görmüş, dil öğrenmişlerken hepsi de birbiri ardından, acı sahnelerden sonra, yoksul düşmüş babaevini hor görüp gittiler. Anamla babamın bu yüzden uğradıkları acılar yüreğime işlemişti. O nedenle _daha on yaşımdayken_ ölünceye dek onlardan ayrılmayacağıma yemin etmiştim!

„O devirde, ablam Ester‘in Bükreş‘te evlenmesinden sonra, annemle babam utançlarını, yani yoksulluklarını gizlemek için Köstence‘ye gelip yerleştiler. Akrabamız olan reb Zalmen orada oturuyordu, mektep hocası, iyi yürekli bir adamdı, duygusal ruhumda ilk derin izleri bırakan o olmuştur. Çünkü bana öğretmek istediği „Tevrat“a boş verip bir an önce yoksul yuvamıza yardım etmek için hayatımı kazanmak istiyordum, ama ailemizin geçmişi hakkında anlattığı büyüleyici öyküleri de dinlemekten usanmıyordum. Galiçya‘da Holochitz‘de otururmuş eskiden ailemiz, orada çok itibar görürlermiş! Yusuf, bunu sana anlatışımın nedeni reb Zalmen‘in dediklerini söylemek içindir: „Büyükbaban, Botoşani‘ye kurban kesici

olarak yerleşmek üzere gelmişti, ama daha önce Rabbin‘in hayır duasını almayı ihmal etmişti.“ Bütün felâketlerimizin nedeni de buymuş...

„Düşün bak Yusuf, büyükbabam, Botoşani‘ye daha yeni yerleşmişken oğlu _yani babam_ Avrum günün birinde kaçıp orada... terzi olmuş! Büyükbabam bu acıyı hiçbir zaman unutamamış! Gerçi, eski yurdundan Zalmen adında bir öksüz çocuk getirtip evlât ve çömez edinmiş, ölümünden sonrada bu Zalmen, onun yolundan ayrılmamış ve ailenin yüreğine su serpmiş... İşte reb Zalmen‘in önerisi üzerine şapkacılık mesleğini öğrendim, bu iş çok hoşuma gidiyordu. İyi kötü yuvarlanıp gidiyorduk; tâ askeri görevime başladığım güne kadar bu böyle sürdü gitti.

„O güne kadar bütün paramı eve vermek için geceli gündüzlü çalışarak, herkesten çekinerek, insanlardan uzak yaşamıştım. Kardeşlerimin ancak sözünü işitmiştim. Yavaş yavaş mektuplaşmayı bile kesmişlerdi. Çocukluğumda Reb Zalmen‘den başka dostum yoktu. Daha sonraları, askere gitmeden tam bir yıl önce ailemizin ve özellikle Bükreşli bir kuyumcu ile evli olduğu sıralarda ablam Ester‘in dostu olan Sotir adında biriyle dost oldum.

„Ester‘i hemen hemen hiç anımsamıyordum. Ama evde her zaman sözü edilirdi. Sotir de onun iyi ve dürüst bir kadın olduğunu söylerdi. Ağabeyim Yosel‘in ise hiç adı anılmazdı. Daha ben doğmadan evden ayrılmış, aradan geçen yıllarda izini kaybettirmişti. Amerika‘da din değiştirdikten sonra ailemizin kütüğünden adı büsbütün silindi. Adı hiçbir zaman reb Zalmen‘in yanında anılmazdı. Dininden çıkmak, ölümden de beter sayılır! İkinci ağabeyim Hayim, gazetecilikte „Konstantin“ adını alarak, Bükreş‘te yaşıyordu. Hepimizin en akıllısı, ama küstah bir insandı, babamla kesin olarak bozuşmuşlardı, kapımız ona sonsuza dek kapanmıştı.

„Ara sıra evimizde görünen tek kardeşim senin de pek iyi tanıdığın Şimke idi! Ama ziyaretleri bize sevinçten çok endişe verirdi! Annemin ödü kopardı, çünkü o, hırçın yapısı ve atletik gücüyle, meydan okumaları kabul eder, olur olmaz nedenlerle çıngarlar çıkarırdı. Başka ülkelere gittiğini öğrenince hepimiz geniş bir soluk aldık. Böylece büyük kardeşlerim, birbiri ardından dünyanın birer ucuna dağıldılar.

„Şimdi gelelim bizim askerliğe. Tuhaf değil mi, beni de zamanında babam gibi Galatz‘daki 11‘inci piyade alayına vermişlerdi. Ama ben boyunduruğuma sabırla katlandım. Hatta dürüst hareket tarzımdan dolayı takdir de aldım. Bir paskalya akşamı bir Yahudi tüccar beni evine çağırdı. Bu adamın, Berl Goldstein‘ın büyük kızı, güzel ve ateşli Roza, sonraları bana göz koydu. Kız hoşuma gitmişti, birbirimizi çok seviyorduk, tezkere aldığım gün evlenmeyi aramızda kararlaştırmıştık. Her şey yolundaydı. Ama ne gezer! Günün birinde Galatz‘da önemsiz bir siyasal gösteri yapıldı. Bizim alaydan iki bölüğü güvenliği sağlamak için gönderdiler. Ben de askerler arasındaydım. Hiç kan dökülmeden, hatta kimsenin burnu bile kanamadan güvenlik sağlandı. Fakat „Baladan“ mahallesinin ünlü „Vagoncular“ı fırsattan yararlanarak Yahudi dükkânlarını yağma ettiler, müstakbel kayınpederimin çerçi dükkânı da gözümün önünde korkunç bir biçimde darmadağın edildi. Üstelik de sanki göstericilerdenmiş gibi, kayınpederimle nişanlımı, askerler fena halde dövdüler. O gün duyduğum acıyı anlatamam... İnsanlara karşı da, Tanrıya karşı da bir isyan duygusu dolduruyordu içimi, ama sesimi çıkarmıyordum, çünkü tezkere almaya üç ayım kalmıştı, tezkere demek de özgürlük demekti...

„Bu işten tiksinti duyan Goldstein‘lar olaydan hemen sonra Mısır‘a gittiler. Üzüntüm sonsuzdu. Nişanlım, büyük bir sabırsızlıkla beklediğim ilk mektubunda bana, sakın bir harekette bulunma, diye yazıyordu. O gece hayatımın en korkunç gecesini geçirdim, birbirine karşıt bin türlü duygunun pençesinde kıvranıyor, delicesine bir sevda ile tutuşuyor, korkunç bir kıskançlık beni çılgına çeviriyor, öte yandan dönüşümü dört gözle bekleyen annemle babama karşı görevlerimi düşündükçe aklım başımdan gidiyordu... O sabah, kentte işim olduğunu söyleyerek izin istedim, hemen asker giysilerimi değiştirdim, o gün kalkan bir vapura gizlice kendimi attım.

„Sonunda İskenderiye‘ye varmıştım! Yüz kızartıcı bir yolculuktan sonra, aç susuz, bitkin bir durumda karaya çıktım. Yazıklar olsun! Hemen farkettim ki Roza‘m bambaşka bir insan olmuştu! Ne diyeyim Yusuf, doğru, namuslu erkeğin, sevdiği kadının yüreğindeki yerini daha parlak gösterişli birine kaptırması kaçınılmazdır. Kadınlar körükörüne hareket ederler! Yalnız yüzeyseli görürler, derinliğine bakmazlar! Boş, ancak süslü sözlere kapılırlar! Roza artık beni sevmiyordu. Polonyalı bir Yahudi, ancak düşünsel olarak tam bir levanten olan Naum Kazan adında birine âşık

olmuştu. Bu adam güzel konuşuyor, şakalar yapıyor, onu eğlendirmesini biliyordu... Benimse elimden gelmezdi böyle şeyler. Köstence‘de yüzüstü bıraktığım anamla babamı uğruna feda ettiğim kız, banka memuru olan levanten sevgilisi benden daha girgin olduğu için artık yüzüme bakmıyordu. Belki aklını başına toplar umuduyla bir yıl boşu boşuna bekledim. Ama ne gezer! Tam bir yıl benimle alay etti, sonunda da, evine gittiğim gün, yüzüme karşı: „Kaçak!“ diye bağırdı! Böyle bir hakarete nasıl katlanır insan? O yüzden senin evine kaçtım ve bir daha da oraya dönmemeye karar verdim. Çünkü artık Şimke ile anlaşamıyordum; gücü yüzünden kaba biradam oldu çıktı! Her şey bitti benim için... Şimdi söyle bana Yusuf, içmekte haklı mıyım, değil miyim?..“

Yusuf İspanyol Yahudicesine çevrilmiş bir „Kitab-ı Mukaddes“i karıştırıp bitkin arkadaşına okudu:

Umutsuzluğa kapılana sert içkiler verin

Yüreği kararana şarap verin.

İçsin ve unutsun gönül derdini

Çektiklerini anımsamaz olsun.

V

Sonunda bir gün İzak, “Rumen Piyadesi”nde göründü. Sakin sakin. Hem de tam öğleyin, dükkânın en civcivli zamanında. Yüzü huzur içinde, boyunbağsız, çenesinde üç aylık bir sakal, üstü başı pis ve yıpranmış, askılar, kapanlar, yumurta sepetleri, ızgaralar gibi bir sürü işporta eşyası yüklenmişti.

Mutlu bir insan adımlarıyla yürüyor, aceleci Araplar tarafından sağa sola itilip kakılıyordu. Ama buna aldırdığı yoktu. Çok açık olan gözleri ve dimdik boynu, ona sanki yürek sızlatıcı bir tavır veriyordu.

Tabii uzaktan kimse tanımadı onu, ancak lokantanın kalabalık taraçasında durduğu zaman, bütün ağızlardan bir dehşet çığlığı koptu.

Binder:

_ Sen misin İzak? diye bağırdı.

_ Merhaba... Benim ya... Bana bir rakı verin.

Garson bir kadeh doldurup uzattı. İzak, yükünü bir köşeye bırakıp tezgâha dayanarak, leblebi mezesiyle rakısını içmeye koyuldu.

Binder, kollarını göğsü üstünde kavuşturmuş, acı bir hayretle ona bakıyordu.

_ Nasılsınız, Mösyö Binder? diye kayıtsız bir tavırla sordu İzak.

Meyhaneci uzun uzun onu süzdü, sonra:

_ Hiç de iyi değiliz, be İzak, baksana ne halde dönüyorsun bize! Kim seni bu hale getirdi? Yusuf mu? İftihar edebilir doğrusu!

_ Neden? Hırsız mıyım ben?

Şaşkın bir halde, Binder‘in gözlerinde sorusuna bir cevap okumaya çalışıyordu, ama bakışları, onu da aşarak uzaklara dalıp gidiyordu.

Birçok eski dostları çevirdi etrafını çocuğun; onlar da, bu yeni İzak‘ın yürek paralayıcı halini sessizce izliyorlardı. Öteki İzak‘ı öylesine sevmişlerdi ki, bu yenisine inanmak istemiyorlardı bir türlü.

_ Peki ama, ne oldu sana? diye sordu Binder baba.

İzak kızdı:

_ Ne mi oldu?.. Size göre sürekli bir şeyler olması gerekiyor olmalı... Hiçbir şey olmadı. Yoksa utanıyor musunuz halimden?

Binder:

_ Hayır, utanmıyoruz, ama acıyoruz sana! cevabını verdi.

İzak, ayaklarındaki Arap pabuçlarına bakarak omuz silkti:

_ Acımak... Fena değil... Belki de acınmaya gereksinim duyuyorum... Hem de çok zamandan beri... Bana bir rakı daha verin.

Binder boğulurcasına:

_ Sana rakı satamam! diye bağırdı. Sen bir ayyaş olmuşsun artık, besbelli!

_ Ayyaş da insan değil midir, mösyö Hermann?

_ Benim için değildir! Tanrı adına insanı kurban eden Yusuf için belki!

_ Kimi kurban etti?

_ Seni!

_ Doğru değil, mösyö Binder, haksızlık ediyorsunuz. Yusuf beni huzura kavuşturdu. Öyle sandığınız gibi tam bir insan değildim ben. Verin bana bir rakı!

_ Yok rakı!

_ Peki mösyö Binder... Sizin halis rakınızdan içmek istiyordum. Gider başka yerde kötüsünü içerim...

_ Ne halin varsa gör, salak! Senin iyiliğini istiyorum, ama ne yazık ki elimden bir şey gelmiyor.

İzak gülümsedi:

_ İyiliğimi mi?.. Hıh! Allahın işine karışılmaz!

Binder, ellerini çırparak:

_ Tamam! dedi. Azoy'un bu oğlanı Tanrı hesabına kuşa benzetmiş olmasından korkuyorum: Bakın hele; bizim İzak, dindar olmuş şimdi, dindar bir ayyaş!

İzak eşyalarını toplamaya giderken:

_ Yusuf'u rahat bırakın, diye söylendi.

Binder baba, onun kolunu yakaladı:

_ Karnını doyurmak istemez misin?

Satıcı bir an düşündü, sonra:

_ Hayır, eksik olmayın, dedi; karnım tok.

_ Karnın tok mu? Haydi saklama, dinî perhiz yaptığını da itiraf et!

_ Olabilir a...

Ağır ve ürkek adımlarla, boynu dimdik, yürüyüp gitti.

İyi yürekli Binder yüzünü elleriyle kapayarak karısına koştu.

İzak’ın gidişinden az sonra Yusuf çıkageldi. O saf tavrı, fakat tilki bakışıyla, biletlerini uzatarak bağırdı:

_ *Avusturya, Yunan, Heluan, İsmailiye piyangoları!*

Motrogan yerinden fırladı:

_ Çabuk tüy Yusuf! Binder seni eline geçirirse sakalının son üç kılını da yolar! İzak şimdi buradan çıktı.

_ Azoy? Peki İzak‘la sakalım arasında ne gibi bir ilişki var?.. Binder neden yolacakmış sakalımı?

Tam o sırada meyhaneci, sapsarı bir yüzle tekrar içeri girince satıcının yakasına sarıldı:

_ Ulan kerata! Bizim zavallı İzak‘ı bu hale koyan sensin demek! Ahlâksız herif! Defol buradan, gözüm görmesin bir daha! Katil!

Öteki çırpınıyordu:

_ Binder! Binder!.. Dinle... Dinle.

Kendini meyhanecinin elinden kurtarınca bar bar bağırdı:

_ Neden katil oluyormuşum, neden ahlâksız kerata oluyormuşum? Ne suçum var? Yolunu şaşırmış bir ruhu kurtardım, dinimizin emrettiği yola götürdüm! Ölmek isteyen bir umutsuza yaşaması için yeni bir geçim kaynağı sağladım! Bu mudur katillik? Rakı satan ben değilim, sensin! „Rumen Piyadesi“... „Rumen Piyadesi“ymiş!.. Binder, bu ettiklerinin cezasını çekeceksin bir gün!

_ Defol buradan, ahlâksız!

_ Gidiyorum... Ama görceksin: Bak işte karın döşeklere serildi!..

*

Bu olaylar 1906 Ağustos‘una, yani Rumen hükümetinin dört yeni gemisinin sefere girmesi tarihine rastlıyordu. Duygusal bir yurtsever olan Binder, gemilerden her biri, o kar beyazlığıyla limanda göründükçe, yanına bir fotoğrafçı alıp resimlerini çektirmeye gitti. Böylece, dükkânının duvarına asılı büyütülmüş resimlerde onları doya doya seyretti. Gemilerin ilkiyle gelen Rumen konsolosu bile kesinlikle ondan fazla duygulanmamış, ondan fazla iftihar etmemiştir. Gel de çık işin içinden çıkabilirsen.

Uzakta kalmış yurdun üç renkli bayrağı birkaç ay, tabelasının üstünden hemen hiç eksik olmadı. Erkenden ağarmış sakalıyla Binder, o sevgili gemilerden inip de dükkânını şereflendirenlere hep kollarını açıyordu. Kırık burnunu ve yaralı yüreğini unutarak iyi ve kötü yurttaşların istihbarat bürosu, sığınağı, bankeri ve „enayi“si haline geldi.

Bu ziyaretçiler arasında yalnız bir tanesi ne iyi, ne kötü bir yurttaş, ama adalete susamış bir dünya yurttaşı, sevdiği ve nefret ettiği şeyleri açık açık söylemesini bilen bir arkadaş da vardı. Binder ona hemen ısındı. Bu adam, Daçya‘nın sert ve sadık kilercisi, Perlmutter‘lerin canciğer dostu, yaşlı gemici Sotir‘ di.

„Sakallı“ Sotir, askere gittiği tarihten, yani aşağı yukarı beş yıldan beri İzak‘ı görmemişti. Perlmutter ailesi içinde de _Ester‘den sonra_ en çok İzak‘ı severdi. Sessiz oğlan da ona içten bir sevgiyle bağlıydı. Aradan geçen süre içinde İzak, askerden ve yurdundan kaçmış, manen yıkılmıştı. Kilerci bu ilk kaçıştan ve sebebinden haberdardı: Nişanlısının hasretine dayanamayarak ona kavuşmak için Mısır‘a gittiğini biliyordu. Ama çocuğun içine düştüğü ruhsal bunalım hakkında, İskenderiye‘ye gelinceye kadar hiçbir bilgisi yoktu. Bununla birlikte öğrendikten sonra da Köstence‘de çocuğun annesiyle babasını her ziyaretinde onlardan bu felâketi özenle gizledi.

İskenderiye‘ye ilk inişinde, âdet edindiği biçimde adımlarını sıklaştırarak uğradığı Binder‘in dükkânında Sotir‘in ne büyük bir hüsranla karşılaştığını göz önüne getirmek kolay olsa gerek.

İzak da, büyük dostunun geleceğini babasının bir mektubundan öğrendiği için „Rumen Piyadesi“ etrafında dolaşıyor, daha az dalgın bir göz ve daha hareketli bir boyunla, kalabalığı kolaçan ediyordu. Ama ikisi de birbirlerini

tanıyamadılar ve Sotir, dükkâna bir yabancı gibi girdi. İki saat sonra, özel bir odaya kapanan meyhaneci ile tayfa kardeşçe içip teklifsiz bir söyleşiye dalmışlardı. Oysa daha bir gün önce birbirlerinin varlığından haberleri yoktu. Ama işte sıradan insanların bilmedikleri bir mutluluktur bu, candan insanlar böyle bir güce sahiptirler. İncil'de yazılı dokuz mutluluktan sonra onucusuydu bu, daha iyi bir dünyanın İncil'inde en başta yazılmaya lâyık bir mutluluk. *İlk görüşte birbirlerini sevip coşkun yüreklerinin bütün sevinç ve kederlerini paylaşanlar mutlu insanlardır* _çünkü aynı cömert Tanrının evlatlarıdır ki, o inanılmayacak sonsuzluğun tüm belirtileri arasında kolayca birbirlerini tanırlar!

Bütün felaket dolu kaderlerin görünmez kitabında yazılmıştır ki, sıradan ölümlüler için telaşlı bir mutluluk olan aşk, yufka yürekli soylu ruhlar için bir cehennem ateşi olur... İzak'ın kaderi de buydu!

Münzevi rahipleri andıran başını geriye atan Sotir:

_ Onu uslu akıllı bir çocuk olarak tanımıştım, sıkılgan bir nezaketi vardı. Bir kız gibi her hareketinde temiz ve erdemliydi. Çelimsiz mekanizmasına nasıl bir kum tanesi düştü de, onu, bana anlattığın hale sokabildi?

«Annesini, babasını düşünüyorum, bunun nedenini soyağacıyla açıklamak istiyorum! Bir kurban kesiciler, yani bilginler ailesi. Ama Avrum, başdöndürücü cürette bir atılgan ve yaman bir çapkındı, dikiş makinesinin önünde canı sıkılınca, yirmi beş yaşlarındayken dam döşeyicisi olmuştu.

«Bütün çocukları her biri bir başka türlü, ona benzediler. Yalnız İzak annesi gibi, sakin, uysal bir insan görünüyordu. Ailenin tek umuduydu, eve dönüp yerleştiğini görmek için tezkere almasını dört gözle bekliyorlardı, birdenbire kaçtığını öğrenerek yıldırımla vurulmuşa döndüler. Bundan da ahmakça bir kaçış olamazdı, çünkü üç koca yıllık hizmet devresini tamamlamaya yalnız otuz günü kalmıştı.

«Bu hareket ve nedeni hakkında kimse açıkça bilgiye sahip değil. Galatz'lı bir mücevhercinin kızını seviyormuş, kız güzelmiş diyorlar... Şimke'nin anlattığına göre, göstericileri dağıtmaya gönderilen bir müfreze arasında İzak da varmış, nişanlısının haince dövüldüğünü görmüş! Kız,

ailesiyle birlikte Mısır'a göçünce, İzak da hemen bir gemiye atlayıp peşine düşmüş. İşte bütün felaket bundan doğmuş...

«Peki, sonra burada neler olup bitti?»

_ Biz de hep bunu sorardık ona, ama üzüntüsünün nedenini anlatmaya bir türlü yanaşmadı. Şimdi o Yusuf softasıyla dostluğu yüzünden mahvoldu gitti çocuk.

Sotir:

_ Herhalde yavuklular bozuşmuş olmalılar! dedi.

_ Öyle bile olsa ne çıkar sanki? Karı mı kalmadı dünyada? diye haykırdı Binder. Bir kadın yüz çevirdi diye aklını oynatmak reva mı?

_ Ben de o fikirdeyim, ama bil ki insanın iyisi çeliğin iyisi gibidir: Çabuk kırılır. Yaşam onların derilerini yüzer alır. Tanrının onları da öteki insanlar gibi türlü belâlarıyla karşı karşıya bırakması hatadır.

Tam o sırada İzak birdenbire odaya girdi, bir anlık bir duraksamadan sonra Sotir'in kollarına atılırken bağırıyordu:

_ Sotir! Kurtar beni! Kurtar beni! O, bana «kaçak» dedi!

Bu, İzak'ın, derdinin nedenini biraz olsun çıtlatacak tek feryadı oldu. Sotir, çocuğun içini dökmeye hazır olduğunu sanarak, onu bağrına bastı:

_ Olur... Olur... Seni kurtaracağım, diyordu... Anlat bana derdini... Söyle...

İzak şaşkın şaşkın onun yüzüne baktı:

_ Ne derdi?.. Bir şeyim yok benim... Bana rakı verin.

Sotir sevimli bir hoşnutsuzluk hareketiyle yüzünü buruşturarak, yaşama yenilmiş doğuştan çelimsiz bu insan bozuntusunu uzun uzun izledi.

_ İyi ama... Nasıl olur, be İzak... Beni kurtar, diyorsun. Demek ki içini kemiren bir derdin var. Söyle bana! Anlat, ne oldu?

Zavallı çocuk durmadan kadehini ağzına götürüyor, yan tarafa bakıp susuyordu. Ama Sotir‘in son sorusu üzerine titredi:

_ Ya... Sen de canımı sıkmaya başladın artık... Herkes neler olup bittiğini merak ediyor? Ne olacak: Bir adam aradığı huzura kavuştu. Hepsi bu kadar!

Kalktı, dükkâna girdi, tam o sırada garsonla çekişen Yusuf‘un sesi duyuldu:

_ Bırak gireyim, İzak‘ı arıyorum!

Satıcının üzerine yürüyen Binder.

_ Defol! diye haykırdı. Defol, yoksa kafanı kırarım!

Sotir, onu yatıştırmak için araya girdi. Yusuf onu nefretle süzdü ve meyhaneciye:

_ Binder! dedi. Irkına hakaret etme! Yahudi, her zaman Yahudi kalır.

_ Senin Yahudinden başlarım şimdi, defol, katil!

Kilerci atıldı:

_ Bana bakın, Yusuf, bu çocuğa iyilik etmemişsiniz, kötülük, hem de büyük kötülük etmişsiniz!..

_ Azoy! Şimdi de iyiliği, kötülüğü kalkıp bir “goy”la mı tartışacağım. Sen bir “goy”sun, elini sürme bana!

Sotir’e arkasını dönen bilet satıcısı, elini kaçağın omuzuna koydu:

_ İzak! Bir “goy”la yolunu şaşırmış bir Yahudinin sözlerine kanma sakın! Sen bu dünyanın nimetleri için yaratılmamışsın, öbür dünyanın hazları bekliyor seni! Haberin var mı?

Öteki, hırdavatını omuzlayarak:

_ Evet, dedi... Sonsuz yaşamı istiyorum.

Sotir fena halde kızarak:

_ Bu yobazı adamakıllı bir ıslatmalı! diye söylendi.

Bir adımını sokağa atmış olan Yusuf dönüp dilini çıkardı:

_ Öyle mi, bay “goy”! Beni dövebilirsin, ama yine ben senden güçlüyüm! Gel, İzak!

İşportacı, uysal uysal biletçinin peşinden gitti, ikisi birlikte kalabalığa karışıp kayboldular.

O günden sonra İzak, Binder’in dükkânına çok ender uğrar oldu. Ayda bir iki kez göründüğü zamanlarda daha kapının eşiğinden seslenirdi:

_ Bana bir rakı verin, ama akıl istemiyorum ha!

Binder, çok kere İzak’ın aklını böyle hor görüşüne kızarak ona rakı da vermezdi. Bununla birlikte, salt ne durumda olduğunu görüp anlamak için meyhaneci, ara sıra bir rakı vermeye razı olurdu, İzak da hiçbir zaman bunu parasız kabul etmezdi. Her zaman tezgâha kolunu dayayarak kuruşu uzatır, para kasanın deliğinden girip kaybolmadıkça kadehe elini sürmezdi.

Her gün biraz daha zayıf, biraz daha bitkin, mallarının iyi satıldığı söylenmesine karşın, üstü başı biraz daha hırpani bir halde, açlık ve sefaletten harap olmuş görünüyordu. Daha yirmi beş yaşında yaşlıydı, solgun yüzü kırışık içindeydi. Kumral saçları, gözlerine, yanaklarına dökülüyordu. Elleri ve ayakları kirliydi. Gözleri her gün biraz daha dalgınlaşıyor, soluğu biraz daha sıklaşıyordu.

Bazen, Binder’in artık soru sormadığını görerek, sönük sesiyle kendiliğinden konuşmaya başlardı:

_ Bana acımak anlamsız... Böyle daha rahatım ben... Huzurluyum... Asıl felâket insana dışarıdan gelmez, kendi içinden gelir. Hem sonsuz yaşama kavuşmak için bu dünyanın boş gösterişlerine kapılmamalı insan!

Binder’in artık dükkâna gelmesine ses çıkarmadığı Yusuf atılıyor ve onaylıyordu:

_ İzak'ın selâmetini ben üstüme alıyorum!

Bu ateşli iddia üzerine İzak yerinden hoplardı:

_ Öyle değil mi Yusuf, sonsuz yaşama kavuşacağım, değil mi?

_ Tabii, be İzak'cığım, tabii! Yalnız sen yolundan şaşma: Allah, O'na bel bağlayanlarıl sever.

Binder, bazen de Sotir, bu felsefeyi dinliyor, omuz silkiyor, olupbitti karşısında boyun eğiyorlardı.

Ama günün birinde, tuhaf bir haber herkesi derin bir üzüntüye düşürdü. Meyhanenin sürekli müşterilerinden birisi, elinde bir altınla içeri girdi, altını Binder'e göstererek:

_ Bu parayı nereden kazandım, biliyor musunuz? dedi. O dostunuz olan satıcı, demin Nubar sokağında beni durdurdu, "Alın bunu, sizin olsun," diyerek elime sıkıştırdı. Sonra da ben ağzım bir karış açık arkasından bakarken savuşup gitti. Sizin İzak böyle olur olmaz yere altınlar dağıtacak kadar zengin mi oldu? Altını burada bırakıyorum. Belki kendisine verebilirsiniz. Zavallı adam... Sonu kötü olacak. Bana gelinceye kadar kimbilir daha kimlere aynı şeyi yapmıştır!

Binder altına şaşkın şaşkın bakarak:

_ Neden öyle sefalet içinde yüzdüğünü şimdi anlıyorum, dedi.

Öğle vakti, meyhanenin en dolu zamanıydı, derken Yusuf göründü:

_ Heluan lot...

Meyhaneci altını göstererek seslendi:

_ Bana bak Azoy! Sersem kafalı!

_ Ne var yahu! Ağzını bozmadan lâf edemez misin sen?

_ Hay Allah kahretsin seni! Senin gibi bir salağa da nazik davranacak değiliz ya! İzak'a yaptıklarının sonucuna bir bak: Zavallı çocuk, gelene geçene altın dağıtıyor.

_ Azoy! Çok güzel!

_ Nasıl "çok güzel", sersem! Yemiyor, içmiyor, sırtına bir partal almıyor, altınlarını sokağa serpiyor! Bunu da ona sen mi öğrettin?

_ Ben kimseye bir şey öğretmem. Ben "haham" değilim! Ama İzak paraya değer vermiyorsa bu iyi bir şeydir. Onun Tanrıyla birlikte olduğunu gösterir.

_ Sen de olsana, ne duruyorsun, herkese dağıtsana paralarını, koca öküz!

Yusuf, arkasını döndü, kapıdan seslendi:

_ Hermann! Benim ne yaptığımı, verip vermediğimi öğrenmek sana düşmez. Yalnız şunu bil ki iyi Yahudi, kötü bir insan olmaz!

VII

İzak'ı ele geçirip de bir altın armağan ettiği müşteriyle yüzleştirdikleri gün, işportacı insanlıkla arasındaki son bağları da koparıp attı. Birdenbire içkiyi bıraktı, ağzını açmaz oldu. Yusuf da dahil olmak üzere, dostlarından, arkadaşlarından hiçbirini tanımıyormuş gibi davranmaya başladı.

Karşılaştırma kısa ve kesin oldu. İzak müşteriyi hiçbir yerde görmediğini, tanımadığını söyleyerek delilikle itham etti, ki aslı yoktu. Ancak o gün, bir olay daha oldu.

Günün büyük bir kısmında aylak dolaşan Motrogan'a Binder, İzak' ı izleyip suçüstünde yakalama görevini verdi.

_ Tam parayı vereceği sırada yapış bileğine, ne yaptığını sor! diye uyardı.

Yusuf karşı koydu:

_ Yapma bunu, Motrogan, istersen peşinden git ve yaptığı işi gör, ama el sürme ona.

Binder'in karısına bakan ve yüzleştirmede hazır bulunan bir doktor:

_ Yusuf'un hakkı var, dedi. İzak, bir nevi uyurgezer halinde yaşıyor: Şiddetli bir sarsıntı onu öldürebilir ya da aklını oynatmasına neden olabilir. Yüreğinin çok zayıf olduğunu biliyor musunuz?

Motrogan, bütün gün İzak'ın peşinden gitti ve alışverişten başka bir şey yaptığını görmedi, ama akşam karanlık basarken akla hayale gelmez bir sahnenin biricik tanığı oldu.

İzak, "Kızkardeşler" sokağındaki bir mağazanın önünden geçerken, şişmanca bir bayın kolunda güzel ve genç bir kadın mağazadan çıktı ve işportacıyla burun buruna geldi. İkisi de, şaşırarak hayretle irkildiler; sonra güzel kadınla dostu, kendilerini bekleyen bir arabaya atladılar.

O zaman Motrogan, İzak'ın çok heyecanlı ve sıkılgan bir tavırla:

_ Roza! Ben hâlâ "kaçak"ım! diye mırıldandığını duydu.

Araba dörtnala uzaklaştı. İzak yol kenarına çöktü, sırtındaki yükle, başı dizlerine dayalı tâ ortalık kararıncaya kadar orada öylece kaldı.

Motrogan, beklemek akıllılığını gösterdi. Zavallı adam kalkıp yoluna devam edince, o da peşine düştü. Bu ısrarı boşa gitmedi, çünkü o gece, çocuğun kaldığı yeri keşfetti.

İzak, bir sarhoş gibi yalpalayarak yürüyordu. Şeker kamışı, hurma, hindistancevizi, kirli böreklerle dolu el arabasını iten Arapların kaynaştığı girintili çıkıntılı sokaklarda İzak, sırtındaki eşyaların sürekli çarptığı yolculardan türlü küfürler işiterek kendisine yol açmaya çalışıyordu. Her şeye kayıtsızdı, hiç cevap vermiyordu. Sonunda bir Arap kenar mahallesi olan Attarin sokağında, bir avlu kapısından içeri daldı.

Motrogan bir hamlede ona yetişti ve yakından izlemeye başladı.

Harap, leş kokulu ve karanlık bir baraka olan evin tek bir katı ile üstünde bir tavanarası vardı. İşte Yusuf'un odası o tavanarasındaydı...

Kemancı, ayaklarının ucuna basarak geri döndü ve yetmiş yaşında bile âşık olan o çingene içtenliğiyle:

_ Herkes gibi sevmesini bilseydi bütün bunlar başına gelmeyecekti! diye düşündü.

Hendek sokağında bu haber işitilince, üzüntü son haddini bulmuştu. Binder, İzak'ın aklını oynatmak üzere olduğunu düşünüyordu. Ağır hasta olan karısı gece gündüz ağlıyordu. Ama içlerinde en acınacak durumda olan Sotir'di.

_ Anasına babasına ne söyleyeceğimi bilemiyorum, diye sızlanıyordu. Üç aydır İzak'tan hiç haber alamıyorlar, öldüğünü itiraf et, diye beni sıkıştırıp duruyorlar. Ölüden de beter olduğunu söylemeye nasıl dilim varır? Onun

için her dönüşümde yanlarına gitmiyorum; gidince de öyle yalvar yakar beni soru yağmuruna tutuyorlar ki, deliye dönüyorum.

Kilerci, İzak'ı bu "anlamsız cömertlikleri" sırasında suçüstü yakalamak için kaç kez girişimde bulundu ama, İzak son zamanlarda Daçya'nın limanda kaldığı üç gün süresince kasıtlı olarak hiç görünmediği için bu araştırmalar boşuna oldu.

Zavallı çocuğu daha mantıklı bir hale getirmesi için Yusuf'u kandırmaya çalıştılar. Yobaz, bu sözlerini makaraya aldı:

_ İzak'ı daha mantıklı hale getirmek mi? Mantıklıdan ne anlıyorsunuz siz? Kendi haliniz mi? Domuz yiyerek mi mantıklı olacak? Siz, ne sonsuz yaşama hak kazanmak için şu yeryüzünde çile çekmesini bilirsiniz, ne de öbür dünyayı düşünmeye gerek kalmayacak kadar mutlu olabilirsiniz; aç karnına kuşkular içinde kıvranır durursunuz. Bir de kalkmış İzak'ı "mantıklı hale getirmek"ten sözediyorsunuz ha? Güleyim bari!

İzak'ın artık Yusuf'u bile tanımamaya başladığını gördükleri zaman, kavga edip etmediğini sordular. Yusuf cevap verdi:

_ Hayır, ama artık bana gereksinimi yok: Kendi ayakları üzerinde yoluna devam ediyor.

Ne yazık ki, bu "yol" hayli uzun olmalıydı; çünkü sonsuz yaşam hasretlisinin ayakları artık bedenini taşımaz olmaya başlıyordu.

İzak'ın "Rumen Piyadesi" meyhanesinde görünmelerinin şimdi artık tek bir amacı vardı: Uyumak! Ne rakı istiyor, ne konuşuyor, ne de ağzını açıyordu... Dudakları kavrulmuş, gözleri yarı kapalı, sendeleyerek, en tenha zamanlarda çıkageliyor, tek sözcük söylemeden, dipte, büfenin maskelediği bir köşeye gidip çöküyordu. Orada, bir iskemle üzerinde, kolları mermer masa üzerinde kavuşturarak başını usulca kollarına bırakıyor, bir iki, bazen üç saat, hatta daha fazla hiç kımıldamaksızın o halde kalıyordu.

Artık hiç kimse ona takılmaya ya da onunla konuşmaya cesaret edemiyordu. Hatta kendisini uyandırmamak için alçak sesle konuşanlar bile oluyordu.

Uyandığı zaman, başı, aynı yavaşlıkla kalkıyordu. Gövdesi doğruluyor, bedeni zayıf denebilecek bir hareketle ayağa kalkıyordu. Ayakları tekrar işlemeye başlıyordu. İzak, geldiği gibi gidiyordu.

Nereye giderdi? Her yere. Aynı sokaklar, aynı mahalleler, aynı müşteriler, ama satıcının dayanma gücü gibi mallarının çeşidi ve sayısı da günden güne azalıyordu. İzak artık çok ender tel örüyordu.

Artık gözünden düşmüş olan bu dünyaya dağıttığı paralar da aynı ölçüde azalıyordu. Sık sık oğlanın peşine düşen Motrogan o garip ve ısrarlı bağışlarını bir sterlinden bir talere, sonra bir şiline, sonunda da bir kuruşa indirdiğini görmüştü. İzak'ın kafasının gelişigüzel seçtiği yabancıların hepsi hemen parayı ceplerine atıp sıvışanlardan ibaret değildi. Bazen İzak'ın „Alın, sizin olsun!" cümlesiyle durdurulan yabancı kızardı:

_ Beni ne sandın? Dilenci miyim ben?

Tepeden tırnağa dilenci kılığındayken isteyecek yerde veren İzak, kızmazdı. Bir an şaşalar, gözleri kirli parmaklarındaki paraya dikili olarak anlaşılmaz sözler kekeler, sonra yoluna devam ederdi.

O yıkıcı melankolisinin son safhası geldiğinde, artık mal namına elinde bir ızgara, bir kapan, bir şişe temizleyici gibi bir iki eşyadan başka bir şey bulunmuyor, hareketsiz duran elleri bunları hayali müşterilere boşuboşuna uzatıp duruyordu.

*

Bu öldürücü yaşam tam üç yıl sürdü. Sonra...

Bir gün İzak, her zamanki gibi Binder'in dükkânına girdi ve başını mermere dayadı.

Temmuz ayının kavurucu bir öğleden sonrasıydı. Boş sokakta, tozlar gözleri ve boğazı yakıyordu. Binder, dükkânında tek başına oturmuş gazete okuyordu. Zavallı İzak'ın görünüp kayboluşlarına pek alışkın olduğundan, her zamanki köşesine doğru gittiğini görünce hiç aldırış etmemişti.

Daçya‘nın o sabah geldiğini bildiği için, meyhaneci, Sotir‘i sabırsızlıkla bekliyordu. Kilerci neredeyse neşeli bir yüzle göründü ve hemen:

_ Sana güzel bir haberim var dostum Hermann, dedi; İzak‘ı ülkesine göndereceğiz!

_ Nasıl?

_ Anlatayım: Zavallıcık için bizim kaptana ricada bulundum. Kaptan, dostu olan Savunma bakanından zavallı kaçağa resmî bir af kararı çıkarılmasını sağladı. İzak‘ı götürmeye geldim!

Sevincinden deliye dönen Binder, Sotir‘in boynuna sarıldı, onu kucaklayıp iki yanağından öptü.

Tam o sırada Yusuf dükkânın eşiğinde göründü, iki dostun kucaklaştıklarını görünce sakin sakin onları seyretti.

Binder:

_ Gözün aydın, Azoy! diye seslendi. İzak‘ı Romanya‘ya gönderiyoruz.

_ Azoy! Gönderiyor musunuz? Bakalım gitmek istiyor mu?

_ İsteyecek elbet, dedi meyhaneci ve bir kadeh doldurarak ekledi:

_ Uyanır uyanmaz ona haberi vereceğiz.

Binder, Sotir’le kadeh tokuşturdu.

Yusuf, İzak’ın uyuduğu köşeye, büfenin arkasına gitti, masasında oturdu ve geniş bir gülümseyişle onu uzun uzun inceledi. Sonra, uyuyan gencin başını tutup kaldırdı. İzak’ın başının mermere dokunduğu yerde kızıl bir leke meydana çıktı. Gözkapakları kapalı, yüzü mum gibi sarı, dudakları kanlıydı.

Yusuf, ellerinde tuttuğu başa doğru boynunu uzatıp usulca fısıldadı:

_ Seni Romanya’ya göndermek istiyorlar. İzak, yakında annenle babana kavuşacaksın...

Sonra masanın üstüne bir taş gibi düşen başı elinden bırakarak korkunç bir çığlık attı:

_ İzak ölmüş! Şimdi artık asıl yurdunda o, sonsuz yaşam dünyasına kavuştu.

Şaşkına dönen Binder ile Sotir koştular, üçü birlikte, dehşetten büyümüş gözlerle, cesedi yandaki odaya taşıdılar. Yusuf durmadan Tevrat‘tan ayetler okuyordu.

II - ŞİMKE PERLMUTTER

I

Perlmutter‘lerin çocukları içinde en çok zulme uğrayanı Şimeon olmuştu. Çünkü hem üniversite öğrencisi, hem de Yahudi olduğu için hepsinden fazla göze batmış, Yahudi düşmanlığının kurbanı olmuştu.

Uzun süre kendisini gerçekten bir Rumen yurttaşı olarak bildiği için uğradığı haksız davranış onu daha çok isyana yöneltmişti. Ecdadının dini hakkında birtakım çocukluk anılarından başka bir bilgisi yoktu. Bükreş‘teki Hıristiyan bir lisenin derslerini de izlemiş olduğundan, Yahudilikle pek alışverişi kalmamıştı. Haklıydı da. Başka bir ırktan görünmesine karşın gerçek bir „yurttaş“tı. Yahudi sözcüğü onun görüşüne göre modası geçmiş bir kavramdan başka bir şey değildi.

Sık sık evde, tepesi atarak söylenirdi:

_ Profesörlerimle sınıf arkadaşlarımın neden bana kin beslediklerini anlamak için bunca kafa yoruyorum ve bir türlü anlam veremiyorum: Nerem *Yahudi* benim, niçin beni bir *vatan düşmanı* olarak görüyorlar? Romanya’da doğdum, yabancıların nefret ettikleri birçok şeylere yürekten bağlandım, yurdumun yükselip gelişmesini gönülden isterim. O halde? Nedir günahım? Yoksa doğduğum zaman bedenimden bir parça deriyi kesip attılar diye midir bunca gürültü? Buna doğrusu bir şey gelmez elimden!

İşte bu coşkunluğu ve soylu isyanı yüzünden Şimeon bir gün ailesini de, tahsilini de bırakıp Bükreş’ten ayrılmak, yurdundan kaçıp yabana gitmek zorunda kaldı...

Şimke, tahsiline Moldavya’nın hükümet merkezi Yaş’ta başlamıştı. Annesinin bir kuzeni, evlatsız olduğu için, birdenbire talihi dönen zavallı Avrum’un yükünü biraz hafifletmek için çocuğu yanına çağırmıştı.

Genç Bükreşli son derece güçlü, bir kaplan kadar çevik, Yahudilerde eşine çok az rastlanır derecede cesurdu. Bununla birlikte bütün gerçek

güçlülerde görülen bir özellik Şimke hiç de kurumlu değildi, kesin bir zorunluluk olmadıkça güce başvurmazdı. Boyunun çok uzun, bedeninin dıştan oldukça gösterişli olmayışı birçok profesyonel kavgacıları yanıltmıştı. Esnek olduğu kadar da gergin bedeninden başka bir güzelliği olmamakla birlikte, sevimli oğlandı. Güçlü çeneleri vardı. Açık ve dürüst bakışlı gözlerinde ilk dürtmeyle ateş almaya hazır bazı kin parıltıları da eksik değildi. İyi yürekli, zekî ve çalışkan olduğu için Yaş'ta hemen bütün sağduyu sahibi insanlara kendisini sevdirmişti. Yaş, Romanya'nın öğrencisi en bol kentidir ama, sabun köpüğü kadar boş, kalın kafalı ve ruhsuz bir profesör olan softa bozuntusu Buza'nın tahrikleri yüzünden Yahudi düşmanlığı en çok bu kentte yaygındı. Şimke de, sırf zekâsı yüzünden, bu yılandan "tehlikeli bir Yahudi" damgası yedi. O günden başlayarak Buza'nın çömezleri zavallı çocuğu o denli rahatsız ettiler ki, günün birinde bir saldırıya uğrayan Şimke kendini korumak zorunda kaldı.

Pek de öyle sert davranmamıştı, ama arslan, kurtları kuyruğuyla öldürür. Şimke de, elleri ceplerinde, dudaklarında bir hakaret gülümsemesi ile, yalnız ayaklarını kullanarak birkaç kişinin karnını kalbura çevirmişti.

Sonuç: Üniversiteden kovuldu. O yüzden Yaş'tan ayrılmak, dayısının konukseverliğini teperek doğduğu kent olan Bükreş'e gidip oranın üniversitesine yazılmak zorunda kaldı. Ancak ailesi çok önce Köstence'ye taşınmıştı. Ester o "yabancı"nın evinde, kimbilir nerelerde oturuyordu. Yalnız Konstantin adını almış olan Hayim orada, büyük bir gazetenin muhabirliğini yapıyordu. Ancak sokaklarda boksörle birlikte görünerek "adını çıkarmak" istemeyen kardeşinin kurnazca kalleşliğinden iğrenerek ondan uzaklaşmıştı, sonra da kendisiyle ilişkiyi büsbütün kesti. Böylece, bir kulübede yatıp berbat aşevlerinde karnını doyuran Şimke, dersler verip isudan ucuza ünlü kitapları çevirerek sefaletle acı bir savaşıma girişti. Her ne pahasına olursa olsun başarılı olmak istiyordu. Ama Yaş'ta olduğu gibi burada da antisemit ahtapotu kollarına, ayaklarına dolanmıştı. En büyük haksızlıklara tanık oluyor, Yahudi öğrencilerin her gün uğradığı hakaretleri ve saldırıları görüyor, dişlerini sıkıp yumruklarını cebinde saklıyor, kışkırtıcı öğrenciler kulakları dibinde vızıldamaya başlayınca duymazlıktan geliyordu.

Çaresizdi! Akıntıya kürek çekilmez; kader sizi çevirmen yapmak niyetindeyse doktor olmak için çırpınmanız boşunadır.

Günün birinde Şimke, profesörün, kürsüsünden Yahudi bir kız öğrenciye:

_ Çıfıt, defol buradan! diye haykırdığını duydu.

Kendini kaybederek önündeki hokkayı kaptığı gibi herifin kafasına fırlattı. Sınıfın yarısından fazlası üstüne çullandı. Şimke eline geçenlerin hakkından geldi ve burnu bile kanamadı.

Ama bilek gücüyle haysiyetini koruyan bu maddi güç, Yahudi için ayrı bir felaket kaynağıdır... Yahudinin pazuları olmasına kimse dayanamaz...

Ertesi gün bu üniversiteden de kovulduğu Şimeon Perlmutter'e tebliğ edildi. Artık Romanya'da hiçbir yüksek okula devam edemezdi. Yükselmesine set çekilmişti. Üç yıllık kışla hizmeti de gelip çatmış olduğu için, müthiş bir şaşkınlığa uğradı. Ne yapacağını bilemeden, büsbütün başka bir dünyanın kalabalığı içine tepeüstü dalarak, adını ve geleceğini sonsuza dek unutmak istiyordu.

Kader bu konuda ona yardım etti.

*

Her genç Yahudiyi kökünden zorla koparıp Okyanuslar ve kıtalaraşırı savuran o gizemli, o çekici güç nedir acaba?

Evde bir türlü gizemini çözmeyi başaramadığı garip kaderden fırsat kollayarak bilinmeyenin dayanılmaz çağrısını güçlü bir biçimde duyan genç Yahudi, ailesini hiç düşünmeden ezici bir geçmişi sırtından silkip atar; ailesinin sevgisini feda ederek coşkun yaşama, yalansız yaşama, cömertçe yaşama konusundaki sonsuz isteğini tatmin etmek için, gençliğin soylu hamleleriyle, ufukları geniş dünyaya verir kendini!...

Ancak ne yazık ki çok geçmeden o geniş dünyanın kendisini istemediğni farkeder ve derin bir acıya kapılır! O, herkesin sakındığı bir sığıntıdan

başka bir şey değildir. En soylu, en içten hevesleri alaya alınır. Soylu, cömert ve insan olma hakkı ondan esirgenir.

Öte yandan çok eski ve kesin geleneklere bağlı yuvasını bırakıp gitmesi cezasız kalmaz. Artık o, geniş dünyada olduğu kadar, dar Yahudi evinde de bir yabancı olup çıkmıştır... Genç Yahudi böylece İsrail'le dünya arasında, acı bir şaşkınlık içinde askıda kalır, o ele geçmez ruhunun peşinde, ülkeden ülkeye dolaşır...

İnsanların dayanılmaz hale getirdikleri Allahın topraklarına böylece dağılan genç Yahudiler, daha iyi bir dünya özlemiyle dolaşır dururlar. Bu hasret bazen zararsız bir sanatçının hicivleri, bazen de bir soylunun ayaklanması biçimindedir. Başkaları da, uğradıkları hakaretin intikamını almak için, sonsuz bir ihtirasla, para yoluyla maddi refaha erişmek sevdasına düşer, bir yandan da ruhlarının sefaletini alaya alırlar, çünkü Yahudi zevahire aldanmaz.

Şimke ne sanatçıydı, ne de soylu, ihtirası da yoktu. Yahudi düşmanlarının saldırılarından da usanmıştı artık! Tam o sıralarda Romanya'da bir “spiritizma” salgını baş göstermişti. Şimke de, başka bir şey yapamadığından, masaları yerinden oynatarak gönül avutuyordu.

Kasvetli bir Nisan akşamı, Dimbovitza rıhtımında can sıkıntısını gezdirirken görünüşünden doğulu olduğu anlaşılan bir bey, kendisine yaklaştı, teklifsizce bir tavırla Yahudiye:

_ Yahudisiniz, değil mi? diye sordu.

_ Maalesef! dedi Şimke. Yanılmıyorsam siz de öylesiniz.

_ Evet. Rus Yahudisiyim, profesyonel gözbağcıyım!

_ Tamam, tanıdım sizi, geçen akşam “Efori” salonunda spiritizma gösterisi yapan siz değil miydiniz?

_ Siz de orada mıydınız?

_ Tabii; doğaüstü olaylarla çok ilgilenirim! _ Mükemmel, mükemmel; ama anlaşmalıyız, dostum! Yaptıklarımda ne sihrin, ne de kerametin en küçük bir payı yoktur, yalnızca birtakım aletlerin de yardımıyla el çabukluğu marifet!

_ Demek siz bir şarlatansınız?

_ Hayır, ben de kendimce bir tür idealistim, ama yalnız patatesle yaşamak ve yurdumdaki Yahudi düşmanlığının kurbanı olmak istemeyen bir adamım. Bence Tanrıya şükran borcumuzu ancak, kimseye kötülük etmeden, yaşamdan olabildiğince tat almakla ödeyebiliriz. Öyle mi?

_ Öyle... diye Şimke başını eğdi. Galiba felsefeniz yanlış değil, ama sözü nereye getirmek istiyorsunuz?

_ Şuraya: Ama ilkin tanışalım: Leyb Fischer, topluma yararlı bir adam olmasına olanak verilmeyen eski bir öğrenci, senin anlayacağın “zoraki şarlatan”!

Şimke, bu kadar benzerlik karşısında titredi, gözbağcının elini bağırtacak kadar sıktı ve dedi ki:

_ Ben de Şimeon Perlmutter, sizin gibi doktor çıkmasına izin verilmeyen eski bir tıp öğrencisi ki belki yine sizin gibi bir “zoraki şarlatan” olup çıkacaktır!

Bütün soğukkanlılığına karşın bu kez de Fischer titredi. İki eski öğrenci, aynı talihsizliğin kurbanı iki kardeş gibi kucaklaştılar.

Fischer:

_ Galiba tam aradığım adamsınız, dedi. Bana yardımcı olarak zekî, becerikli, güçlü bir arkadaş gerek. Bu görevi kabul ederseniz, bu geceden başlayarak saraylarda yaşayacak, dünyanın en güzel kentlerini gezeceksiniz.

_ Şu ülkeden çıkayım da ne isterseniz yapmaya hazırım.

_ Tamam! Bu gece gelin, Splendid otelinde yemeği birlikte yeriz.

Ertesi sabah, iki arkadaş, birinci mevki kompartımanına yan gelip Sofya'dan başlayarak İstanbul'da sona erecek olan bir «Eşsiz gösteriler» turnesine çıkıyorlardı. İstanbul'dan da Port Sait yoluyla Hindistan'a geçeceklerdi.

Fischer:

_ Yoksul ülkeler göreceğiz, yeni ve sansasyonel numaralar için repertuarımızı genişletme olanaklarını yerinde inceleyeceğiz, diyordu.

Ancak Şimke'nin mizacı, saçma bir toplum düzenine aykırı yanı bulamasa da, bu gözbağcılık hünerleri içinde hapsolup kalacak türden değildi. Britanya'nın en büyük sömürge toprağına daha ayağını atar atmaz Şimke, yüreğinde, dize getirilmiş Hintlilere karşı derin bir acıma duydu. Sonunda, gördüklerine dayanamayarak altı ay sonra Fischer'den ayrıldı.

Şimke, Hindistan'da iki yıl kaldı, birkaç dil öğrendi, ezilen Hintlileri inceledi, durmadan yürüyüp ülkeyi dolaştı. Günün birinde cebinde iki bin rupi'den başka para kalmadığını farkedince, bir gemiye atlayıp Anvers'de karaya çıktı. Yarım kalmış tıp öğrenimine bir Belçika üniversitesinde devam etmek istiyordu. Taş kırıp kuru ekmek yeme pahasına da olsa bunu istiyordu.

İstiyordu ama...

Ah şu acımasız kader. Bizim arzularımızla, tasarılarımızla, geleceğimizle nasıl eğlelnirsin!..

Anvers'den Brüksel'e gitmeye karar verdiği ve bu Belçika limanında son yemeğini yediği sırada, bir kadın gelip masasına oturdu. Genç, güzel, neşeli, konuşkandı ve namuslu bir kadına benziyordu. Helene Guldi adında Romanyalı bir İtalyandı. Yemeği birlikte yediler ve hemen samimi oldular. Şimke trenini düşünüyordu:

_ Zararı yok! Yarın giderim...

Bu kadar neşeli bir kadının yanında kim başka türlü hareket edebilirdi ki! Hem yirmi dört saatlik bir gecikmenin ne önemi olur?

Ama, gelgelelim işin sonu başka türlü gelişti: Akılsız Helene bir görüşte Şimke'ye âşık oluverdi, zavallı oğlan gece yarısından önce bunun farkına vardı, ertesi gün öğleye kadar birlikte kaldıkları otel odasında bundan iyice emin oldu, İtalyan kızının aşkına ilk ve şiddetli bir aşkla karşılık verdi. Bununla birlikte, tahsil işini anımsayarak kıza sordu:

_ Ne işin var burada?

_ Hiç, yolcuyum..

_ Neyle geçiniyorsun?

_ Romanya'dan gelen küçük bir gelirim var.

_ Küçük gelirini Anvers'den başka yerde yiyemez misin?

_ Neden olmasın? Niye sordun?

_ Çünkü hemen Brüksel'e gitmek zorundayım: Ben tıp öğrencisiyim.

_ Ya! Demek tıp öğrencisisin ha?

_ Şaşırdın mı?

_ Yok ama...

Bir hafta beklemeleri gerekti, çünkü kızcağız «parasını» bekliyordu. Sonra «birlikte gidip Brüksel'de sevişirlerdi».

İyi. Şimke bir hafta sabretti, gerçi hafta tam yirmi üç gün sürdü, ama ona yirmi dört saat gibi geldi, çünkü damarlardan bu henüz tadılmamış alevle birlikte akan zaman, hep kısa gelir insana. Farkına varmadan bekledi ve hesapsızca para harcadı.

_ Vay canına! dedi bir sabah: Topu topu beş yüz frankım kalmış!

O sabahın akşamı, dostuyla kısa bir ayrılıktan sonra oteline dönerken Şimke, masasının üstünde bir zarf buldu. İçinde bin franklık bir parayla şu mektup vardı:

“Sevgilim! Benimle birlikte, benim uğrumda harcadığın parayı sana ödüyorum ve senden ayrılıyorum, çünkü seni çok seviyorum, oysa sana layık bir kadın değilim. Bu satırları okuduğun sırada ben İskenderiye’ye doğru açık denizde olacağım, orada çalışacağım: Bir anlık aşkını unutarak kaderin sana çizdiği yola git. Seni hiç unutmayacağım.

Helene.” Şimke, şaşkın bir halde düşündü:

_ Kaderimin çizdiği yol hangisi acaba? Bu koşullar altında yerin dibine batsın böyle tahsil! Herkesi hasta eden sümsük bir doktor olmaktansa güneşin tadını çıkaran bir serseri olmak daha iyi!

Üç gün sonra, denize açılıyordu, “bir anlık aşkı” onu acımasız bir dünyanın hizmetinde geleceği olmayan bir çevirmen yapacaktı.

II

Yaşamın en tatlı duygusunun en büyük acılarla birlikte gelmesinde anlam var mı? Birlikte getirdiği acılar olmasaydı aşk yine güçlü, yine güzel olmayacak mıydı?

Şimke, İstenderiye'nin irili ufaklı bütün dükkânlarını, eğlence yerlerini gezdikten sonra yorgunluktan bitkin bir durumda kendini yatağa atarken:

_ Yazıklar olsun! diye sızlanıyordu.

Hep şu düşünceler kafasında dönüp duruyordu:

_ Onu kötü bir yaşamdan kurtarmalıyım, gereksinimlerini karşılamak için taş da taşımak gerekse yine yapmalıyım bunu! O güzel, o sevimli kız! Hem de dürüst! Belki de önüne gelen itin koynuna girmeye mecbur kalıyordur!

Sonunda bir hafta uğraştıktan sonra Helene'i bir "İngiliz bar"ında buldu. Viski içiyor ve işgal gücü askerleriyle her tür sivillerle çevrili olarak durmadan saksağan gibi gevezelik ediyordu. Tam içeri girdiği sırada yakışıklı bir yabancı eğilip onu boynundan öpmeye kalktı. Helene geri çekildi ve elindeki viskiyi adamın yüzüne fırlattı, Şimke daha iyisini yaptı, herifi bir yumrukta, masasında sakin sakin içkisini içen bir müşterinin üstüne yıktı.

Helene, sapsarı kesilip titreyerek, fakat mutlu bir halde, âşığının peşinden gitti, dayak yiyen adam daha kendini toplamaya zaman bulamadan bir arabaya atlayıp uzaklaştılar. Hiçbir kadının kendilerine karşı duramayacağını düşünen tiplerden biriydi herif. Bu kez karşı koyma öylesine güçlüydü ki, herkesi kendisine güldürmüştü. Şimde de derhal sempatik, fakat çekinilen bir adam oluvermişti.

Araba, iki sevgiliyi Helene'in hayli zarif olan dairesinin bulunduğu apartmana getirdi. Şimke apartmanda baştan başa Helene Guldi'lerin oturduğunu farketti. Öylesine bir üzüntüye kapıldı ki, artık kötülüğü yenme konusundaki tüm umutları hemen sönüverdi. Helene'in kendine göre bir

yaşam kurmuş olduğunu, bütün profesyonel orospulukların temelini oluşturan tembelliği feda etmeye artık razı olamayacağını anladı.

Ama ne yazık ki bu inanç kıza olan sevgsini azaltmadı. Üstelik kızcağız onu sadık bir sevgiyle seviyor, tahsilini tamamlaması için kendisine yardıma hazır olduğunu bile söylüyordu.

Şimke onun yanından çıkarken:

_ Paranın kokusunu alan adamlar tanırım ben. Belâlı olmaktansa cellât olmayı yeğlerim..

Kederli, bitkin, kara kara düşüncelere dalmış, başı önünde, elleri pantolonunun ceplerinde, gelişigüzel yürüyor, zaman zaman “ölümlük kalımlık” cebinde kalan on Sterlin lirasını tekrar tekrar sayıyordu.

Birden başını kaldırınca Binder’in tabelasıyla karşılaştı:

_ Vay! dedi, “Rumen Piyadesi” ha... Olur şey değil doğrusu! Böyle bir mantıksızlığı ancak saf bir Yahudi yapabilir, çünkü piyadelikten kaçmış olanlardan başka hangi piyadeyi çekecek bu tabelayla dükkânına?

Bir Ağustos günü ikindi vaktiydi, sıcakların, müşterileri öğle uykusuna davet ettiği saatler. Meyhanede, Binder’le Motrogan’dan başka kimsecikler yoktu, iki dost, ceketlerini çıkarmış, soğuk içeceklerle serinliyorlardı.

Şimke girdi, selamladı ve Rumence:

_ Özür dilerim, baylar! dedi, yanılıyor muyum, bilmem, ama şu sıralarda Romanya, Mısır’ın mandasını İngiltere ile paylaşıyor olmalı herhalde!

Meyhaneci ile kemancı kahkahayla güldüler:

_ Romanya’nın Mısır’da konsolosu bile yok, dedi Binder, fakat hayretinizi anlıyorum. Tabelam ticari bir zihniyetle yazılmış değildir. Sırf kendi zevkim içini yazdırdım. Askerlik hizmetini dürüstçe yapmakla bir Yahudinin Romanya’da ırkının yaşamasını kolaylaştıracağına inandığım zamanların bir anısıdır o.

_ Demek artık inanmıyorsunuz?

_ Tabii inanmıyorum. Onun için astım bu tabelayı: Rumenler için bir vicdan azabı olsun diye, tabii vicdanları olanları kastediyorum.

Şimke, bu Yahudinin, sandığı kadar ahmak olmadığını anladı ve ona kanı kaynadı.

Öte yandan, Motrogan gittikten sonra, Binder de bu sempatik yurttaşına her zamanki coşkunluğuyla sarıldı, onu bir soru yağmuruna tuttu ve içini dökmeye mecbur etti. Bu candan adamın samimi davranışı karşısında Şimke çabucak açıldı, zaten büyük bir ruh sarsıntısı geçiriyordu. Meyhaneciye yaşamının bütün safhalarını, mücadelelerini, umutlarını, yenilgilerini anlattı ve sonunda Helene'e nasıl delice âşık olduğunu itiraf etti:

_ İşte İskenderiye'ye gelişimin sebebi bu, dedi. Şimdi insafsız kaderimin önünde boyun eğerek ekmeğimi alnımın teriyle kazanacak bir iş aramam gerekiyor. Bu çareyi de buldum, hoşlanmadığım bir iş de değil, çünkü serbest yaşamama olanak sağlıyor, yalnız... Burada da işte talihsizliğim peşimi bırakmıyor... Ne yazık ki asıl istediğim olmuyor...

Şimke, acı bir üzüntüyle sustu. Gözleri sokağa daldı gitti. Zavallı çocuğun sözlerini can kulağıyla dinleyen Binder, onu devam etmeye iteledi:

_ Söyleyin, söyleyin, bir ağabeye anlatır gibi bana bütün içinizi dökün...

Duygulanan ve karşısında sevgiyle titreyen bir yürek bulduğunu gören Şimke, konuşmasını sürdürdü:

_ Burada çevirmenlik işinin bol para getirdiğini ve adama hayli boş zaman bıraktığını gördüm. Onun için bu işi benimsedim. İskenderiye'de bulunan birçok çevirmen kadar, hatta onlardan daha fazla dil bilirim, ama Arapça bilmem; bir de buraları iyi tanımıyorum. Birkaç ay hazırdan yemek, Kahire'ye, Lüksor'a, hatta Assuan'a kadar yurdu dolaşmak, turisti ilgilendirebilecek her şeyi öğrenmek ve ona Arapça hizmet etmek gerekli. Bir rehber-çevirmen, işini bilen turistin saygısını çekmek istiyorsa, bir kılavuz kitaptan daha çok bilgi verebilmelidir. Müşterinin kulağına: "Buna

piramit denir. Bu da Sfenkstir. Şimdi bir katakomba ineceğiz...” diye maval okumakla bu iş yapılmış olmaz...

Şimke gitmek için ayağa kalktı ve azimli bir sesle:

_ Bu tür bir papağan sayılma olasılığı öyle ağırıma gidiyor ki, böylesi bir duruma düşmektense bir lokantada bulaşıkçılık etmeyi yeğlerim.

Binder:

_ Biraz durun! dedi.

Bir dakika ortadan kaybolduktan sonra elinde küçük bir çıkınla geldi, çıkını Şimke’nin avucuna sıkıştırdı.

_ İçinde elli sterlin var. Dilediğinizi yapın. Bir gün parasız kalacak olursanız bana hemen çekinmeden telgraf çekin.

*

Altı ay sonra, bir alay turistin başında Hendek sokağından geçen, onlara kentin her yanını gezdiren, hatta bazen turistlerle birlikte bütün bir hafta ortadan kaybolarak onları Yukarı Mısır’a kadar götüren bu adam kimdi? Kim olacak canım, “Bütün Mısır’ı ve tarihini ezbere bilen tek rehber” çevirmen Şimke işte!

Dükkânının eşiğinden, iyi yürekli bir insanın haklı gururuyla Şimke’nin dostça selamına yanıt veren de kimdi? Kim olacak, Binder, şu mert Binder, insan Binder...

Bunlar, insanlığa onur veren olaylardır.

Daha başkaları da var.

İskenderiye’de çevirmenler, turistleri yeni gelen gemilerden+ toplarlar. Gemiye ilk önce onlar çıkar, vapurun her yanına dağılır, şanslarına ya da beceriklililiklerine göre, kolay avlanır her yolcuyu, ama tercihen “kodamanlar”ı avlarlar. O zaman, bu gevşek tavırlı tosunlar, birdenbire bir sincap kadar atılgan, kızgın maymunlar gibi serapa sinir kesilirler.

Gündeliği doğrultma davasıdır bu, şaka değil! En alçakgönüllüsüne varınca her biri, kendilerini Kahire'ye ve hatta daha uzaklara, "kendisinin bile ayak atmadığı yerlere" götürmesini isteyecek olan mangizli bir grubu ele geçirmek hülyasındadır!

Ama hülyalar her zaman gerçekleşmez; hayal edilen grup bulunmayınca bir sterline, üç talere fit olurlar, daha da olmazsa, Kahire Ekspresinin nerede durduğunu göstermek için iki şilin ödeyen yolcuyla bile yetinirler. Sonra, o hırpani üniformalı, gülünç "çevirmen" hemen kapağı meyhanesine atar, akşama kadar sigara tellendirip kâğıt oynar.

"Buna piramit derler..."

Bizim Şimke bunlardan değildi, çünkü kendisi gibilere turistlerin, parasını çekmekten başka bir yararı olmayan bir çapulcu sürüsü gözüyle baktığını bilir. O yüzden, turist de asıl gemiden ineceği zaman kendini korumak için gözünü dört açar ve en sevimli çevirmenin bile önerilerini reddeder.

Ciddi, kendine hakim ve işinin ehli bir adam olan Şimke, yeni gelen gemilere, sırf görevini yapmak için yanaşırdı. Telaş etmez, kimseyi rahatsız etmezdi. Sessiz ve dürüst bir tavırla yolcular arasında dolaşırdı. Kendiliğinden bir düşen olursa iyi, olmazsa...

Olmazsa, kentin en lüks otel ve gazinolarına gider, müşterisini bir bakışta ayırdeder, onun yanına sokulur, dereden tepeden laf açar, hiç oralı değilmiş gibi görünerek, "dürüst, ehliyetli bir rehber bulduğuna memnun" turisti hemen her zaman ele geçirirdi.

"Eşsiz rehber" ünvanının onu her türlü maddi sıkıntıdan kurtardığı ve bu tür hilelere başvurmasına gerek bırakmadığı zamana kadar bu böyle sürdü gitti. İşe başladığının daha ikinci yılında, İskenderiye'nin, hatta Kahire'nin bütün otelleri onu kapışıyorlardı.

Bu "kodamanlar"ın Şimke'siydi. Ama bir de ayak takımının Şimke'si vardı ki, asıl eşi bulunmaz, asıl şaşırtıcı olan oydu. Bu Şimke'yi her anışında o ayak takımı "Allah ondan razı olsun" diye duacı olacaktır.

Oysa öyle pek olağanüstü şeyler de değildi yaptığı. Yalnızca gemilerin ambarlarında taşıdığı insancıkları, ceplerinde bir çek karnesi ve bir Cook bileti ile gelmeyenleri, hatta çıkarken memurlara gösterecek bir pasaportu bile bulunmayanları, bir çevirmenden korkacak bir şeyleri olmayanları da düşünürdü.

Şimke'nin, böylelerini görecek gözleri, ruhsal deneyimi ve geniş ilgisi vardı. Sürüden ayrılan, devekuşu gibi gizlenen ve dışarı çıkmak için merdivenin altında polislerin gitmesini bekleyen zavallıları gözetlerdi. "Bu da bizimkilerden" diye bir kanıya vardı mı, sanki kırk yıllık dostuymuş gibi yanına teklifsizce sokulur, adama kendi diliyle:

_ Nereden geliyorsun? diye sorardı.

Karşısındakinin ne biçim bir adam olduğunu kestiremediği için zavallı yolcunun korkudan gözleri büyürdü.

_ Korkma! Ben polis değilim. Kaçak mısın? Yoksa yalnızca bir serseri mi?

Adam sıkılgan bir tavırla durumunu ve nereden geldiğini açıklar, kğıtları olmadığını itiraf ederdi.

_ Canım kafana bir tayfa şapkası geçirip polislerin önünden kurumlu kurumlu geçmeyi de mi akıl edemedin? Haydi gel benimle. Ama telaşa gerek yok ha!

Polislerin önüne geldikleri zaman Şimke, numaralı pirinç plakasını cebinden çıkarır, "serseri"siyle birlikte çıkarken dudaklarının ucuyla:

_ Beraberiz... derdi.

_ Tamam, hauaga Şimeon!

Gerçekten iyiydi. O mert Mısır çavuşlarından da Tanrı razı olsun, çünkü iyi yürekli çevirmenin yaptığı yolsuzluklara göz yumuyorlarsa bundan ülkelerine hiçbir zarar gelmeyeceğinden de emindiler. Zaten asıl büyük

kötülüklerin diplomatik pasaportla yolculuk yapan o tek gözlüklü kişilerden geldiğini bilirlerdi.

Evet: Savaş öncesi Mısır’ın o misafirsever topraklarında dürüst bir serserinin, hatta bir kaçağın serbestçe yaşamasına olanak sağlamakla, Şimke de, çavuşlar da bir hayır işlemiş oluyorlardı, ama bu yeterli değildi, çünkü daha fazlasını da yapmak olasıydı. Roman Rolland dememiş mi: “Kahramanlık yalnız bir türlüdür: Elinden gelen her şeyi yapmak.”

Şimke, *Jean Christophe* yazarının bu insanca sözünü bilmezdi ama, yine de sapına kadar insan ve kahramandı.

İki çift çorap, iki mendil, bir buçuk gömlek ve bir o kadar dondan oluşan çıkınını koltuğu altına sıkıştırmış adamla birlikte yürürken ona yaşamı, neler yapmayı düşündüğü hakkında ve insanların bir parça sormayı akıl etmedikleri daha bir sürü şeyler sorardı. Böyle konuşaraktan Hendek sokağına gider, Binder‘in dükkânına girerek iki mükellef yemek ısmarlardı; „Eşsiz rehber“in yeni getirdiğini merak ederek yaklaşan meyhaneciye:

_ Bak Hermann, derdi... Sana bir tane daha getiriyorum!

Motrogan öteden alay ederdi:

_ Zaten başka türlüsünü getirdiğin yok ki!

Öyleydi ama, Binder gene hoş karşılardı bu gelenleri.

Yeni geleni bir yere yerleştirmeye çalışırlar, bu iş oluncaya kadar geçinmesi için kredi açarlar, yatacak yer temin ederlerdi.

Adam yer, kendisi hakkında konuşulanları dinler, ve Tanrı‘ya inanmaya başlardı.

Bazen Yusuf da bu görüşmelere katılırdı. Günün birinde Tulcea‘ dan kaçıp gelen yarı Rumen, yarı Rum bir adama yatacak yer bulamıyorlardı bir türlü. Azoy, hemen onu evine almayı teklif etti:

_ Gelsin benimle, yerim var!

Binder, kızararak bağırdı:

_ Ulan, dinine yandığım, anlayan biri gelsin! Bu adam gâvur, sense inanmış bir Musevisin; nasıl oluyor da çatının altına bir gâvuru sokabiliyorsun?

Yusuf işaret parmağını havaya kaldırıp patlak gözlerini yumarak:

_ Sana her zaman demez miyim be Hermann, „İyi bir Yahudi, kötü adam olmaz diye!“

Ve „gâvur“, Yahudi‘nin çatısı altında barınmaya giderken: „Tanrı senden razı olsun!“ diye dua ederdi.

III

İzak‘ın hiç beklenmedik bir sırada İskenderiye‘ye çıkagelişi, altı yıldır görmediği küçük kardeşini pek az tanıyan Şimke‘yi duygulandırdı. Görmeyeli beri koca adam olmuştu İzak! O sevgi dolu merakıyla, kendi gürbüzlüğü yanında pek sıska kalan kardeşçiğiyle tanıştı. Çevirmenliğin verdiği görüş keskinliğiyle iyice bir tarttıktan sonra, İzak‘ın kendisine hiç benzemeyen bir kişilikte, sakin ve dürüst bir insan, ne de olsa kendi kanından bir insan olduğunu keşfederek göğsü kabardı. Son derece memnundu. Serserilik yıllarında aklından çıkmış olan ailesine birdenbire bir yakınlık hissetmişti. Hatta, mektup yazmayı bile akıl etmeyecek kadar onları nasıl unutabildiğine şaşıyordu şimdi.

İki kardeş, İzak‘ın evlenmesinden sonra, anneleriyle babalarını İskenderiye‘ye getirtip yanlarına almayı bile düşündüler. Şimke öncelikle, Köstence‘ye bir havale gönderdi. Sonra küçük kardeşine çok yoksul bir şapkacının atölyesinde iyi bir iş buldu. İzak‘ ın, uğrunda yurdunu da, ailesini de bırakıp nişanlısının peşine düşmesi Şimke‘nin çok hoşuna gitmişti, bu hareketi kendi mizacına uygun buluyordu:

_ İzak, sen bir kez yuvanı kurduktan sonra, bizim ihtiyarlarla Hanel yanımızda kaygısızca yaşayabilirler!

Şimke, Binder‘in dükkânında yumruğunu mermere indirip ekliyordu:

_ Hatta reb Zalmen de gelebilir. Her ne kadar bu adamın babamız üzerinde kötü bir etkisi varsa da...

Çevirmen, sohbeti koyulaştırarak sürdürüyordu:

_ Odun gibi kaskatı, dediği dedik, namuslu kadınlar gibi macerasız, „özgürlük!“ katili insanlardan hiç hoşlanmam. Ama yaşasın reb Zalmen! Her şeyden önce, hoşgörülü olalım!

İki kardeş, böylece, birkaç hafta boyunca aynı sevgi dolu coşkunluk içinde tasarılar yaptılar. Ama mizaç ayrımından gelen anlaşmazlık kısa

sürede ortaya çıkıverdi. Yavaş yavaş teklifsizlikleri kayboldu, birkaç ay içinde birbirlerine karşı adeta tam bir kayıtsızlık duymaya başladılar. Zaten kendine hiç güveni olmayan, imansız, sarsıntılı bir ruh yapısına sahip Şimke hiç kimseye uzun boylu bağlanamazdı. O iç kaygısı, hareketlerinde oluğu gibi, sevgilerinde de sürekliliğe engeldi. Dayanılmaz bir duygudan kendini bir türlü kurtaramıyordu; kendi benliğini kendisine yabancı gibi gördüğünden, her şey ona aynı derecede boş görünüyordu! Kardeşini de ötekiler gibi, bir yabancı olarak görüyordu. Ama bu, özveride bulunmasına engel değildi. Amaç ve prensip gözetmeden çevresindekilere iyilik ediyorsa, salt içinde homurdanan kaygıları susturmak, uyuşturmak içindi. Aslında, bir yabancı ona kendi kardeşinden daha yakın görünüyordu, çünkü o özellikle kendisine karşı yabancıydı.

İzak, her zamanki gibi susuyor, fazla bir şey söylemiyordu. Onun gitgide artan sessizliğine fena halde içerleyen Şimke, Binder‘ e:

_ Bu öküz adam olmaz, diyordu. Hep böyle içine kapanık birisiydi zaten; ama şu nişanlısının ardından ağlamaklı olduğundan beri tahammülüm kalmadı artık.

Daha sonraları, zavallı çocuğun Yusuf‘un evinde kaldığı süre içinde, dostları İzak‘a karşı kayıtsızlığından dolayı kendisine çıkıştıkça Şimke şöyle yanıtlıyordu onları:

_ Ne yapayım? Şimdi de „sonsuz yaşam“ diye sayıklayıp duruyor! Elimde değil ki çıkarıp vereyim! Para istese başım üstüne; ama parasını pulunu yoldan gelip geçenlere dağıtıyor. Delinin biri!

Yaşamın ve çetin savaşımların çarkına kendini kaptıran Şimke, Yusuf‘un çömezini ta „sonsuz yaşam“a kavuşmasına kadar unuttu gitti. Cenaze günü Şimke, şaşkın ve harap bir halde koşup geldi. Yusuf‘un ısrarı üzerine mezarlıkta, ölenin ruhunu huzura kavuşturmak için, en yakın akrabası tarafından söylenen „Kadih“ duasını okudu.

O gün Şimke, kardeşinin ruhu için, topluluğun türlü hayır işlerine ve yoksullara epey para dağıttı. Sonra yine masrafını ödeyerek Yahudice yazılarla güzel bir mezar taşı yaptırdı. Ondan sonra da sessizce „sonsuz yaşam“a göçen o inatçı ve uysal İzak‘ ı düşünmez oldu...

Çünkü çevirmenin yapılacak başka işleri vardı. En başta çok sevdiği işi geliyordu. Lordundan tut, en kırtıpiline kadar toplumun her basamağından insanlarla ilişkide bulunarak, yaşamını serbestçe ve rahatça kazandıran bu meslek, dünkü tıp öğrencisi için hiç farkettirmeden herkesin iyi ve kötü taraflarını incelemesine olanak veren geniş bir deneyim alanı olmuştu. Mısır‘ın harikalarını göstermeye götürdüğü adam ister seçkin bir turist, ister yavan bir adam olsun, onun için aynı ilginçlikteydi: Biri anlayışıyla hayrete düşürüyor, öteki de ahmaklığıyla eğlendiriyordu.

Bir gün, insan emeğinin en baş döndürücü harikasını küçümseyerek süzen bir „turist“:

_ O büyük dedikleri Keops Piramidi *bu* mu? diye sormuştu.

_ Evet, bu efendim! Dört yüz ayak kadar boyu var.

_ Ya... Oysa Eyfel Kulesi bunun iki katından fazla uzun! Harikalık neresinde bunun?

_ Ben de şaşırıyorum, efendim; sizin gibi ben de Eyfel Kules‘ini yeğlerim!

....

Kavgadan yılmayan, sürekli haklı olarak dövüşen, bıçağa, tabancaya pabuç bırakmayan Şimke, zayıf hasmı ve „Arap işi“ arkadana vurmaları hor görürdü.

Çevirmenlerin dil bilgilerini satmak için yaptıkları âdi gösterişlerden nefret ederdi. Bu konuda düşüncesi sorulduğunda:

_ Eh, elimden geldiği kadarıyla idare ediyorum, derdi.

Oysa Şimke, meslektaşlarına iyi davranırdı. Bir gün, bir meslektaşı yolcunun tekini onun elinden çalma nezaketsizliğini gösterdi. Bu ayıbı yüzüne vurulunca da, haddini bilmeden elindeki kadehi Şimke‘nın üstüne boşalttı. Bu, boksörün bir yumrukta yere serebileceği zavallı bir insandı; orada bulunanlar, adamcağızın yere düşüp böğürmesini bekliyorlardı, oysa

hiç de öyle olmadı ve buna saldırganın kendisi bile şaştı. Bir an bocalayan Şimke, şaraba bulanan üstüne baktı ve:

_ Tüh! Allah kahretsin!

Diye yere tükürerek çıktı gitti.

Bununla birlikte, kolunda „çevirmen“ bandrolünü taşıyan üniforması her zaman tertemizdi. Hatta durmadan üstünü başını silkelediği, kasketine çok özen gösterdiği, günün her saatinde cebinden çıkardığı bir kadife şeritle ayakkabılarını parlattığı için onu alaya bile alırlardı. Şimke, zaaflarını kabul ederek bu konuda hoşgörülü davranır, şakanın olabildiğince ileri götürülmesine ses çıkarmazdı...

Mesleğine olan bu aşkından başka, Şimke‘nin Mısır‘da

hemen hemen salgın bir hastalık halinde hüküm süren bir tiryakiliği daha vardı: Piyango. Kırk, elli, yüz sterlinlik ödül vaatleri, yaşamlarını bin bir güçlükle kazanan kimselerin yıkıcı umududur. Bunlar boğazlarından kestikleri bir kuruşu, olmayacak mutluluklar vâdeden bu biletlere verirler. Şimke here gün iki üç şilinlik, hatta çoğu kez bir sterlinlik bilet alırdı; iyi yürekli Yusuf, sık sık bilet satmaya kalkmayarak öğüt verirdi ona:

_ Ağaçtaki serçeye tamah edip ne diye elindekini salıvelrirsin? Bu, hiçbir zaman yüz sterlini bir arada görmemiş yoksulların afyonudur, ama Asuan‘a yaptığı her yolculukta bu kadar para kazanan bir adamın böyle şeylere heves etmesini anlamıyorum, doğrusu!

O sırada Şimke, telaşlı telaşlı çekiliş listelerini gözden geçirir, elindeki bilet tomarını birer birer yırtar; sonra güzel bir rüyadan yeni uyanan bir insan gibi, değişen yüzünü kaldırırdı:

_ Ulan Azoy! Öğütlerini kendine sakla da ver bana elinldekileri: Numaraları kendim seçeceğim.

_ Olmaz, sana satılacak malım yok.

_ Canın isterse be! Ben de başkasından alırım.

Yusuf o zaman Binder’e dönerdi:

_ Görüyor musun? Tam İzak’ın kardeşi işte! Öteki içerdi, bu ise kumar oynuyor!.. Neydi dedelerinin işlediği günah acaba?

Sonra, dürüst Azoy kızgın bir ifadeyle çıkar giderdi.

*

Piyango satıcısı doğru söylüyordu: Aslını ararsanız, Şimke’nin yaptığı, boşa çıkmış umutlarını perdelemek için bir tür kafa tütsülemekten başka bir şey değildi. Kaderinin, sevdiği hekimlik mesleğinden vazgeçmeye zorunlu kılmakla kendisini yenmiş olmasını bir türlü bağışlayamıyordu.

O nedenle, görünüşün tersine, hiçbir şeye ve hiç kimseye bağlanmazdı; ne uzaktan koruduğu ve ender olarak ziyaretine gittiği Helene’e, ne Kahire’de antikacılık yapan ve arada bir dükkânına müşteri götürme bahanesiyle gördüğü kız kardeşi Ester’ e, ne onunla samimi bir dostluk kurmak isteyen Binder’e; ne de, her yolculuğunda kendisine bir sürü kimsesizler getiren ve bu yüzden saygı duyduğu Sotir’e yakınlık duyardı. İzak’ın ölümünden beri, artık ailesi de neredeyse var olmaktan çıkmıştı onun için. Ara sıra kendilerine para gönderirdi ama, iki satır bile yazmazdı.

_ Neye yarar? derdi. Her birimiz kendi çılgınlıklarımız ve kendi düşüncelerimizle yaşıyoruz.

Düşüncelerinin soylu ve cömert olduğunu herkes bilirdi, ama anlaşılmaz gariplikleri olan yaşamına da kimse akıl erdiremezdi.

Çoğu kez gece yarıları, büyük gürültüler, kanlı dövüşler, İskenderiye’nin, hatta bazen Kahire’nin halkını tatlı uykularından ediyordu. Bu çıngarlardan Şimke hiç eksik olmazdı, hatta çoğunlukla elebaşı o olurdu. Kendisine çok saygısı olan polis, hiçbir zaman onu suçlu bulmaz, fakat Şimke’nin yumruklarıyla hırpalanan bir sürü kişi hastaneyi boylardı.

Binder ona:

_ Günün birinde şişleteceksin kendini, derdi.

_ Düşündüğün şeye bak, derdi çevirmen. Yalnız Rumen gemilerinin zorbalarına karşı “piyade”ni savunmak zorunda kaldığın gün beni unutma. Neredeyse düşecekler çünkü.

Binder’in aklı almazdı:

_ Ne! Kendi evimde bana nasıl saldırabilirler?

_ Ah! Hermann... Çok saf adamsın doğrusu. Sen onu bırak da garsona söyle, ızgaraya iki „fleyka“ ile bir düzine „mititey“ koysun.

Her lokmasına bir o kadar biber katmayı ihmal etmeden yemeğini atıştırırken eklerdi:

_ Hey mübarek Romanya, hey! Senin toprağına ve yemeklerine bayılırım, ama zorbalarını bekliyorum!

O gün Şimke‘nin söyledikleri kehanetmiş meğer.

İzak‘ın ölümünden altı ay sonraydı...

Binder‘in yurdu olan Galatz‘lı bazı tayfaların _ne hikmettir bilinmez_ sinsi sinsi saldırgan bir Yahudi düşmanlığı besledikleri görülüyordu. Binder buna hiç aldırış etmedi, fakat Şimke bu meydan okumaya tahammül edemeyerek, günün birinde heriflere kafa tuttu:

_ Görüşürüz, dostlarım! Burası Mısır!

O günden sonra bu zorba tayfaların bulunduğu gemi ne zaman limana gelse, Şimke de Binder‘in meyhanesinden eksik olmadı.

Günün birinde herifler _bunlar altı tane tüysüz delikanlıydı_ yarı sarhoş bir halde gürültü patırtı, çıkageldiler. Kasketler bir kulakları üstüne yıkılmış, üç renkli kokartlar göğüste, sigara ağızda, hava atıyorlardı. Izgaralar ısmarladılar, içtiler, şarkılar söylediler ve işine gücüne bakarak bir şeyin farkında olmayan meyhaneciyi de bir an gözden kaçırmadılar.

Dışarıda bir masaya oturmuş olan Şimke, olup bitenleri görüyor, sigara içiyor ve yumruklarını kontrol ediyordu. Yumruklarına diyecek yoktu.

Tayfalar onu iyi tanımıyorlardı, boksör olduğunun farkında değillerdi. Şimke de, sıçramaya hazır bir pars gibi, olduğu yerde büzüldükçe büzülüyordu. Göz ucuyla içerdeki hareketleri izliyor, heriflerin aralarında fısıldaştıklarını görüyordu. İçlerinde en yüzsüzü en sonunda kapı önüne çıkıp tabelaya bakarak haykırdı:

_ Ne? „Rumen Piyadesi“ mi? Bu çıfıtın haddine mi düşmüş milletimizle alay etmek?

Yerden bir taş alarak tabelaya fırlattı. Bu hareket derhal dükkânda korkunç bir tahripçiliğin işareti oldu. En pahalı içkilerin bulunduğu raflar bir şişe bombardımanına tutuluyordu.

Ama aynı anda dışarıdaki tahrikçi, yüzü gözü kan içinde, yere serilmiş, kımıldamadan yatıyordu. İçerdekiler de, hep birden, tezgahla büfe arasında sıkışan Binder'in üstüne atılmışlardı. Üç zorba onu öküz siniri kırbaçlarıyla döverlerken öteki ikisi de kasayı açmaya çalışıyorlardı. İşin asıl garip tarafı, Binder de, bir yandan yüzünü korumaya gayret ederken, öte yandan yıllardan beri orada yatan tabancasını çıkarmak için kasayı açmak istiyordu.

Şimke ceketini çıkarıp hepsinin birden üstüne atıldı, garsonlarla müşteriler de polis çağırmaya koşuştular.

On dakika sonra polis dörtnala yetişti, ama sokağın ortasında yığılmış bir sürü kana bulanmış yaralı adamla karşılaştı. Ölen yoktu, altı zorba, yüz-göz, çene-kulak birbirine karışmış, tozlar içinde yuvarlanırlarken debelenip avaz avaz haykırıyorlardı.

Şimke eşikte, yüzü hâlâ sapsarı, üstü başı kan içinde, kurbanlarını satırla doğramış bir cellat gibi dimdik duruyordu.

Üç polisle şefleri dükkâna girip yapılan budalaca tahripleri izlediler: Hemen hemen hiçbir şey ayakta kalmamıştı, dükkân yerle bir olmuştu; cam, ayna ve şişe kırıkları bütün döşemeyi örten bir renksiz sıvı içinde yatıyordu!

Bir iskemleye oturmuş olan Binder, yer yer şişmiş ihtiyar başını bereli elleriyle tutuyordu.

Bu akla sığmaz eserin ortasında birden Yusuf belirdi. Tek gözü alabildiğine açılmış, rengi uçmuş, titriyordu. Binder ona baktı:

_ Evet Yusuf, haklıymışsın: Yahudi her yerde yabancı kalmaya mahkûmmuş!

_ Demedim mi, Hermann? Sen bir Musevisin, nasıl “piyade” olursun!

*

Bu olaydan iki ay sonra, yine Hendek sokağında, eskisinden yüz metre ilerde iki küçük odadan oluşan küçücük bir dükkânda Binder oturmuş, sakin sakin gazetesini okuyordu. Kısmen toprak düzeyinin altında olan bu dükkânda elinizi uzatsanız tavana değebilirdiniz.

Artık ne tabela vardı, ne „piyade“, ne de lokanta: Yalnızca kahve ve yerli içki veriliyordu; ama insan ruhunun hayran olunacak özelliği: Rumen gemilerinin fotoğrafları, kral ailelerinin portreleri ve memleket gazeteleri yine yerli yerindeydi.

Bir gün sabrı tükenen Sotir haykırmıştı:

_ Bir de Yahudinin gâvura kin beslediğinden söz ederler!

Binder:

_ Ben kimseden nefret etmem, dedi. Yalnızca zorbalıktan nefret ederim.

Şimke:

_ İsabet ki o gün tabancası kilitliymiş, dedi, yoksa onu ellerine geçirselerdi ikimiz de hapı yutmuştuk!

Orada bulunan dostların gülüşmeleri arasında Şimke devam etti:

_ Hermann‘ın başına gelenler bana, belki de bildiğiniz şu fıkrayı anımsattı:

„Hani Moldavyalı Yahudinin biri, topal bir beygirle üç meteliklik malını pazar pazar dolaştırmış da aklına gelmiş, `Bu böyle olmayacak, demiş, bir tüfek almalı. Bu ormanlardan geçerken olur ya, karşıma bir hırsız çıkar. Ne de olsa tüfek işe yarar.‘ Gerçekten de günün birinde bir ormanda tembel beygiriyle debelenirken bir haydut üstüne atlamış, arabayı araştırmış, işe yarar bir şey bulamamış, ama tüfeği keşfetmiş:

_ Nedir bu, çıfıt?

_ Tüfek, beyim!

_ Ne işe yarar bu?

_ Hırsızlara gerekebilir dedimdi de!

_ Ha! Ben de hırsızım işte.

_ Ya, öyleyse buyurun alın, sizindir!“

Tüfeği hırsıza uzatmış. Bizim Hermann da tabancasını bulabilseydi zorbalara takdim edecekti. Hırsıza gerekebilir diye saklıyordu!“

Bu hikâye hiç unutulmadı. İkide bir anımsayıp Binder‘e takılırlardı.

Meyhaneci artık yaşlı bir adam olmuştu, ak pak olan saç ve sakalıyla yaşından fazlasını gösteriyordu. Müşterileri; işçiler, sakin tayfalar ve İskenderiye‘deki bütün çevirmenlerdi. Şimke, o saldırı olayından sonra Binder‘den ayrılmaz olmuştu. Kanserden ölüm halinde olan ve hastalığı son birikmiş paralarını da silip süpüren karısının yanında geçirdiği uykusuz geceler yüzünden bitkin düşen Binder bu yüzden ona minnet duyuyor, onu çocuğu gibi seviyordu. Dükkânın bütün hizmetini tek başına gördüğü için, Şimke bütün işlerinde ona özveriyle yardım ediyordu.

Ama yaşlılığın bu son dayanağının da yıkılması yazılıymış kaderinde! Ani bir olay Şimke‘yi dünyanın geniş yollarında Tanrı bilir nereye sürükledi, onu ardında, dünyanın en günahkâr insanının olamayacağı kadar kederli ve yalnız bıraktı.

Karısı yağmurlu bir ekim sabahı öldü ve kimseye üzüntü vermeden gömüldü, çünkü herkes biliyordu ki, yaşaması bir işkenceden başka bir şey değildi. Fakat az sonra patlak veren bir olay herkesi çok üzdü.

Musevi geleneğine uyan Binder, ölen karısına saygı olarak bir haftadır kapalı tuttuğu dükkânı daha yeni açmıştı. O uğursuz günün öğleden sonra saat üçü sıralarında sokakta kopan büyük bir gürültü üzerine içerdekiler hep birlikte dışarı fırladılar. Aksi gibi orada bulunan Şimke hepsinden önce çıktı ve serseriliğiyle bilinen bir Arabın kan ter içinde kaçtığını, bir sürü dişinin de „Katil var! Katil var!“ diye haykırarak peşine düştüklerini gördü. Kadınlar onu görünce: „Şimke! diye bağırdılar, Şimke! Yakala onu! Helene‘i vurdu!“

Şimke de onu kendi usulünce yakaladı, Arabı ele geçirince kaldırıp başı üstünde salladıktan sonra Binder‘in kapısı önünde yere fırlattı.

Adam bir daha kımıldamadı ve o dakika öldü.

Bir an korku dalgası esti, kimseden ses çıkmadı. Herkes birbirine bakıyordu. Şimke, bayıldı sanarak hareketsiz yatan adamın üstüne eğildi ve nabzını yokladı. Ayağa kalkarken, yüzü sapsarı:

_ Gel biraz, Hermann, dedi.

Dükkânın arkasındaki odada Hermann‘ın boynuna sarılarak onu kucakladı, sonra:

_ Allahaısmarladık... dedi. Adam ölmüş! Allahaısmarladık Hermann‘cığım; bir saat sonra Fiume‘ye hareket eden bir Avusturya gemisine atlayacağım... Kısmet bu kadarmış, ne yapalım... Elveda, sevgili dostum!

Bir saat sonra, İngiliz polisinin parlak üniformasını taşıyan bir yüksek memur, gevşek adımlarla geldi, ağır ağır cesede yaklaştı, önemsiz bir şeymiş gibi bakarak:

_ Arapmış... diye mırıldandı.

Sonra kalkarak toplanmış olan kalabalığa ve sokağa bir göz attı. Mısırlı jandarmaya da bir iki soru sorma zahmetinde bulundu. Öteki, baştan savma yanıtlar verdi.

Bir araba geçiyordu. Zabıta memuru eldivenli elinde tuttuğu kırbacı şaklatarak seslendi:

_ Hey, arabacı! Kaldır şunu bakayım!

Soylu bir hareketle de, bir parmağını kasketine dokundurarak yavaş yavaş uzaklaştı. Soruşturma bitmişti.

III - ESTER PERLMUTTER

Perlmutter'lerin tek kızı olan Ester, annesiyle babasını ve onların çevresini, herkesi üzen koşullar altında bırakıp gitmişti, ama bu işte kimsenin bir suçu yoktu...

Daha çocukluğundan beri zevkleri çevresindekilere göre öylesine aykırıydı ki, aile yaşamının alışılmış havasından elinde olmadan uzaklaştı. Evinde her heves ve arzunun yerine getirilmeyişinde şaşılacak bir taraf yoktu. Müstesna yaradılışta bir insanın sıradan ölümlülerle çok ayrı bir yaşayışı olacağını bildiği için bundan şikâyetçi değildi... Büyük ihtiras ve emelleri vardı onun. Ruhunda "iyiye, güzele, doğruya" tükenmez bir hasret duyuyordu.

Onun için Ester, etrafında gördüğü bencillikler ve boğucu kinlerle dolu bu sefil yaşamdan daha başka bir şey arıyordu. Ne istediğini kendisi de pek iyi bilmeden bekaretinin tüm gücüyle başka ufukların hasretini çekiyordu... Müziğe büyük bir yeteneği vardı, bulanık ve anlatılmaz düşlerini Beethoven'in sonatlarıyla örüyor, bunları, sırf kendi zevki için durmadan çalıyordu. Geri kalan zamanını da sürekli okumakla geçiriyordu. Avrum'un kızı müziğe olduğu kadar edebiyata da âşıktı. 1880 sıralarının RumenYahudi çevresi için olağandışı bir olay olan tahsili, terzinin servet peşinde alabildiğine koştuğu zamanların ürünüydü. Tabii Rumenceyi cahil Yahudilerin yaptığı gibi yarım yamalak değil, mükemmel konuşuyordu. İbraniceyi de biraz okuyor ve Avrupalı Yahudilerden çoğunun hor gördükleri İddiş lehçesini anlıyordu. Daha derinleştirmeyi çok istediği üç batı dilini de biliyordu; gerçekten sonraları bu üç dili Rumence kadar iyi öğrenmişti.

Rivke sızlanır dururdu:

_ Vay başıma gelenler! Ben "saçı uzun, aklı kısa" bir kadınım. Kocamın da öteki adamlardan bir farkı yok! Bu âlim kız da nereden çıktı başımıza? Bir Yahudi evi için ne büyük felâket bu!

Gerçekten de felâketti!

Çünkü alışılmış ölçüleri aşan bir şey, her şeyi aynı düzeye, kendi düzeyine indiren sıradanlığa o kadar uygun düşmez, değerler ve insanlar seviyelerini öylesine altüst eder ki, görülmüşten, alışılmıştan ayrılmak, öcü alınması gereken vahim bir hakaret sayılır. Sıradanlık, Hıristiyanlarda olduğu kadar Yahudiler arasında da haklarını aynı yırtıcılıkla korur. Alışılmış gündelik yaşamın rahatını kaçıran her insanı insafsızca cezalandırır...

Perlmutter ailesi, sıradanlıkla iç içe, kayıtsız bir refah içinde yaşıyordu, ama Ester'e göre henüz "geçmişten kalma batıl inançlar"dan yeterince kurtulmuş değildi. Kendini alabildiğine Musevi hissetmesine, hatta o sıralarda yayılmaya başlayan "siyonizm" hareketine ilk katılanlardan biri olmasına karşın, Ester, aynı zamanda insani olan her şeye karşı ilgi duyuyoyr, İsrail'in ibadet biçimleriyle adetlerine çok kere akıl erdiremiyordu. Musevilikte az güzelliğe karşılık bir hayli çirkinlik keşfediyordu. O genç kız "tutku"larına kimse aldırış etmediği için daha çok acı çekiyordu! Genç kızla anne ve babası arasında acı tartışmalar oluyor, bunlar gitgide sıklaşıyordu. Ama kaprislerine söylenmekle birlikte, en güzel çocukları olduğu için üstüne de titriyorlardı. O da bildiğinden hiç şaşmıyordu.

Badem biçiminde kara elmasları andıran gözleri, antik bir soyluluk taşıyan yüzü, siyah ve kendinden kıvırcık saçları, uzun boyu, yürüyüşüyle Ester, yirmi yaşına geldiğinde, gelişmiş yetenekleri ve akıl almaz kaprislerin yanı sıra, dürüst bir aile içinde hiçbir zaman hoş görülmeyen ateşli bir yapıya sahipti.

Zengin olan Avrum, uzun zaman, durumuna uygun bir kısmet aradı kızına. Ama elmas gibi saf kızı Ester'in ayarında bir erkek bulamıyordu. Kızı da seçimi büsbütün güçleştiriyordu.

Sonunda Avrum, kızı Bükreş'in en zengin saatçi-kuyumcularından biriyle evlenmeye ikna etti. Bu Yakob Haymovici'nin yaşı, Ester' inkinin iki katıydı. Bununla birlikte kız, yaşam deneyimi olan olgun bir erkeğe varmayı kabul etmekle, onda kendi evinde bulamadığı anlayışı bulacağını ummuştu, hatasını anladığı zamansa artık iş işten geçmiş bulunuyordu.

Perlmutter ailesinin felaketleri bu görkemli evlilikten sonra başladı. Avrum, anımsanacağı gibi, Berlin yolculuğunun sonunda servetini kaybetmiş, hapse atılmak utancından yakayı kurtarabildiğine şükretmişti. Birdenbire yoksul düşen Avrum, zengin damadı için bir sıkıntı kaynağı oldu. Haymovici artık ona yüksekten bakıyor ve nezaketsiz yorumlarıyla canını sıkıyordu. Avrum, bunun üzerine Yakob ile çevresindekilerden uzaklaştı.

Öte yandan Ester de acı bir düş kırıklığının acısı içinde kıvranıyordu! Yakob'un akrabaları, gelinlerini yeterince dindar bulmadıkları için durmadan aşağılıyorlardı. Yahudi zihniyetini bu dinî hurafelerin üstünde tuttuğu için dindar Yahudilerin gözünde bir gâvur oldu çıktı, oysa Hıristiyanların gözünde de softa bir çıfıt sayılıyordu. Böylece sevgi ve evrensel iyiliğe susamış ruhunu kin duvarları çevreledi. Dindarlıkları yalnızca bir gösterişten oluşan bir sürü âdi yalancının saldırısına uğrayarak bir zındık olarak dillere düştü!

Halkı zehirleyen o nüfuzlu adamların yüzüne karşı haykırdı nefretini:

_ Alçaklar; yılanlar! Kin ve intikam, Yahudi silahları değildir, sizin zehir kusan yüreklerinizin ürünüdür bunlar! Siz uydurma kurallarınız altında gerçek Yahudi zihniyetini boğuyorsunuz! Bir çıkarınız uğruna ruhu öldürmekten bile çekinmezsiniz siz! Tanrının evini bir entrika yuvasına çevirerek kirletmekten vazgeçin!

Bu cesur suçlamaları, ne kadar haklı olsalar da, Yahudilerin yaşayışı üzerinde en küçük bir değişiklik yapmıyordu. Olsa olsa aleyhinde bulunanların sayısını çoğaltıyordu. Ester, hatta kendi anasının bile bunlar arasında bulunduğunu görerek üzüldü. Sinagogun lanetlenmesinden korkan kadıncağız, kızının fikirlerini reddetti! Avrum'sa, daha geniş fikirli olduğu için saldırıya uğrayan yavrusunun savunmasını üzerine aldı. Sosyal durumu kendisine topluluk arasında nüfuzlu bir mevki sağladığı sürece inatla savaştı. Ama gözden düştükten sonra sözlerine kimseler kulak asmaz oldu.

Günün birinde Ester, ansızın babasının evine geldi. Acele bir yere gitmesi gerektiğini söyleyerek bir dadıya emanet edemediği bahanesiyle bir yaşındaki çocuğunu annesine bıraktı:

_ Zaten ben artık bir çocuk büyütmeye lâyık değilim! diye de ekledi.

Bu esrarlı sözlerin anlamı ancak birkaç ay sonra Köstence'ye yerleşen Perlmutter'ler, kızları Ester'in kocasını bırakıp kaçtığını öğrendikleri zaman meydana çıktı. Bu darbe, hayatlarının en büyük acısı oldu. Rivke sızlanıyordu:

_ Vay bana! Namuslu bir Yahudi kızı kocasının evinden kaçsın! Görülmemiş şey!..

Bu yeni felâketi de reb Zalmen'den başka kimseye söylemedilerl.

Reb Zalmen dedi ki:

_ Herhalde, boşanma kararı almadıkça Hanel'i ona geri veremezsiniz. Yasa, yasadır.

Sonra reb Zalmen, umutsuzluğu düşen terziyi teselli etmeye çalıştı:

_ Kızına kötü terbiye verdin Avrum! Bırak şimdi kader yerini bulsun! Şerrin bile hayırlı bir yanı vardır!

Böylece Rivke ile Avrum, Hanel'i, son çocukları sayıp büyük bir sevinçle yanlarında alıkoydular. Hatta ilk zamanlar, Ester'in kızı için gönderdiği nafakayı bile kabule yanaşmadılar.

Perlmutter'lerin günahı neydi ki evlatları böyle insafsızca kendilerine ve birbirlerine karşı geliyorlardı? Hani bir de Yahudiler kendi soyadlarından olanları çok tutarlar diye bir söz çıkmıştı! Yoksa fazla güçlü oluşlarından dolayı mı zayıf düşüyorlar?... İsrail'in kaderi esrarla bürülüdür.

II

Şimke Perlmutter’in kaçışından birkaç gün sonra, Daçya vapuru İskenderiye’ye geldi ve kilercisi Sotir, her zamanki gibi, Binder’in dükkânına gitti. Hendek sokağının meyhanecisi, Arap’ın ölümü ve çevirmenin İskenderiye’den kaçışıyla sonuçlanan feläketi anlattı.

Kirlerci:

_ Ah! dedi, ondan da kötü bir haber getirdim. Babası, zavallı Avrum’a, İzak’ın ölümü çok ağır geldi. Birdenbire ölüverdi. Tam Köstence’den hareket edeceğim gün kansızlıktan gitti adamcağız! Karısı Rivke’nin Allah yardımcısı olsun! Akrabaları olan reb Zalmen, Avrum’un ölümünden sonra Ester’le çok nazik bir sorun hakkında görüşmemi rica etti!

_ Ya! Demek Ester‘i de tanıyorsun? diye sordu Binder. Onun hakkında birbirini tutmayan söylentiler işittim. Gerçeği biliyor musun?

Bu soru üzerine Sotir‘in yüzü, eski anıların ateşiyle tutuştu. Kır sakalını salladı:

_ Ester hakkında tam gerçeği, öyle sanıyorum ki kimse bilemez! Avrum‘la Rivke Perlmutter‘in dünyaya getirdikleri en güzel evlâttan sana kasten söz etmedim şimdiye kadar. Onun anısı benim için büyük bir üzüntü kaynağıdır! Yaşamı üzerine söylentilere gelince, topunu şeytan alsın götürsün!

„Sakallı“ bu yanıtla yetindi, fakat Binder baba adamını tanıyordu. Sotir‘in bütün soy anlatıcılar gibi hiçbir zaman acele etmediğini bilirdi. Onun için gidip bir şişe eski şarap çıkardı, kadehlere doldurdu, sonra kadehini kaldırarak:

_ Ester‘imizin sağlığına! dedi.

Kilerci kadeh tokuşturdu. Şu yaman Binder baba «Ester’imiz» dedikten sonra, gel de anlatma şimdi:

_ Tam on iki yıllık bir ayrılıktan sonra en yakın dostumu görmek için bu akşam Kahire'ye gidiyorum, dedi.

_ Ya! Demek Kahire'de ha? Nasıl oluyor da ne İzak, ne Şimke bana bundan hiç söz etmediler? Anlat bana bu işi. Yalnızız hazır!

Sotir, yine bütün soy anlatıcılar gibi bu öneriyi bekliyordu.

_ Perlmutter'lerle dostluğum, tâ ilk gençlik zamanımdan başlar. Avrum'un karısı hakkında söylenecek fazla bir şey yok: Basit kadınların maceraları olmaz! Rivke dünyaya dört erkek, bir dişi tay getirdi ve Avrum aygırının kanını kızıştıran bir kısraktan başka bir şey değildi. Zaten her kadının ilk görevi bu değil midir? Ateşi körüklemesini bilmek; gerisini biz kendimiz görürüz! İyi yürekli Rivke de ırkının bütün ateşi ve sofuluğuyla ateşi körükledi! Hem her erkek denildiği gibi doğuştan çokeşli ise evlenilecek tek kadın sofu Yahudi kadındır.

«Bizim Avrum'u, yirmi beş yıl önce Bükreş'te tanımıştım. Daha o zamandan o ele avuca sığmaz evlâtlar sürüsünden memnun, uslanmış bir hali vardı. Yosel, Ester ve Hayim; ikişer yıl arayla birbiri ardından gelmişti. Şimke ile İzak ise yedi ve on yıllık bir gecikmeyle dünyaya geldiler. Günün birinde, hanım evlâdı diye alay ettikleri Yosel, Amerika'da Protestan oluverdi ve bütün aileyi mateme boğdu. Daha sonra Hayim ilk siyasi makalelerini yazıyordu: Soyunu yadsıyarak düşmanlarının hizmetine girdi!

«Ya Ester? Ha! Burada duralım biraz... Ruhunun soyluluğu yüzünden ailesi yaptığı kötülüğün şerefine bir kadeh içelim! Daha on yedisinden başlayarak Ester, ailesinin yüzünü kızartabilecek garip bir kişiliğe bürünmeye başlamıştı.

«Bir zamanlar yaptığı çapkınlıkları unutan Avrum:

«_Ya, öyle mi? diye haykırdı, öyleyse evlendireyim seni de gör!

«Gerçekten de evlendirdi, üç yıl sonra onu, babası yaşında Bükreşli zengin bir kuyumcuya verdi! Mesleğinde çok hünerli bir işçiliği olan Yakob Haymovici, genç karısının çapraşık mekanizması hakkında en küçük bir düşünce sahibi değildi. Ester evine girdiği andan itibaren bütün saatleri

tersine işlemeye başladı! Nefis tek taşlar soldu, inciler donuklaştı. O pek yukardan alan Yakob Usta'nın burnu yere sürtüldü.

«En tutucu Yahudi ailelerinden biriydi onlar. İki budala hizmetçi ile yaşlı bir anne, sabahtan akşama kadar sayısız duvar saatlerinin gugukları arasında, olmayan tozlar peşinde oradan oraya seğirtirken Yakob Haymovici de buruşuk gölgesini şatafatlı vitrinlerin ardında dolaştırır dururdu.

«Ester, kocasıyla kaynanasını bir kenara iterek evin dizginlerini eline aldı, hizmetçileri değiştirdi. Büyük salonda otuz yıldır mobilya görevini yapan mendebur bir piyanoyu atıp yerine Plevel marka bir konser piyanosu oturttu.

«Sonra Haymovici'nin yaldızlı kapıları açılarak, din, milliyet, sosyal mevki farkı gözetmeksizin o devrin zekâ ve duygu bakımından seçkinlerine serbest giriş verdi. Yahudi yüksek burjuvazisinde, peşin hükümleri yenerek yoksul öğrenciyi de, tiyatro yıldızını da, sosyalist başkanı da, dinciyi de, dinsizi de, ruhçuyu da, çatısı altında bir araya getiren biricik ev oldu!..

«Tabii, yaşlı Haymovici, kıyametleri koparıyordu. Yakob'a gelince, karısının elinde bir rakam haline gelen zavallı adam, gecikmiş aşkının ateşi içinde ölmek istemeyen saldırgan bir geçmiş ile yaşamak isteyen yaman bir hali uzlaştırmak için elinden geleni yapıyordu, ama bütün çabası boşa çıkacaktı!

«Ben de aşağı yukarı Ester'in yaşındaydım. Askerliğini yeni bitirmiş yakışıklı bir delikanlıydım. Zengin ve yararsız bir amcanın tam zamanında ölümü beni yirmi bin franklık bir mirasa kondurmuştu. Yaşama aşkım gibi bu paranın tükenmek bilmeyeceğini sanıyordum! O sıralarda oldukça iyi flüt de çalardım. Hayli de okurdum. Hiçbir zaman yalnızca bir hayvan olmamıştım. Bütün bu meziyetlerim eski aile dostluğuma eklenince, Romanya hükümet merkezinin en can atılan ve en çok yerilen salonuna giriş hakkını vermişti bana!

«Zaten yıllardan beri, samimi iki dosttuk. Çünkü daha çocuk yaşta Avrum için sadık bir arkadaş olmuştum. Arada ben askere gittim. Ester evlendi.

Bükreş'e yeniden döndüğüm zaman onu altı aylık bir kızın annesi ve güzelliğinin bütün görkemi içinde bir ev sahibesi buldum.

«Ester, çok güzel olmasına karşın, yüz ve beden güzelliğine fazla değer vermezdi; hatta belki de kendisinde fazlasıyla var olduğu için bunları ikinci plana atıyordu. Onun evi, güzel kadınlarla yakışıklı delikanlıların salt bu meziyetleri sayesinde giremedikleri tek salondu. Bir yeni dadanmışın kalitesi hakkında yanıldığını anladı mı: «Al sana bir kedi daha, oysa ben kaplan sanmıştım!» derdi.

«Ester, hiç yüreğimizi kırmadan her zaman hepimize hakım olurdu.

«Bu kadının mutlu olması için tek bir şeye gereksinimi vardı: Kendine lâyık bir kocaya! Yaşam ondan bu mutluluğu esirgedi. Kimseden habersiz, bir âşık edinmekle talihini yenebileceğini sanmış ve acele bir hükümle bir gence gereğinden fazla değer vermişti.

«Bu, Armand Blum adında, bir İsviçre saat fabrikasının müdürüydü. Ara sıra Romanya'daki müşterilerini ziyarete gelirdi. Bunların başında da siparişlerinin çokluğuyla Yakob Haymovici vardı.

«Arada bir gelirdi... Fakat bir seferinde gök mavisi gözleri Ester'in gözleriyle karşılaştı, o zaman saatçiler, adamın bir gezgin simsar gibi ziyaretlerini sıklaştırdığını gördüler. Yalnız şu farkla ki şimdi otellere iniyor, yalnız Haymovici'lere uğruyor, rastlantı olarak da yolu hep Ester'in seçtiği sayfiye yerlerine, Sina'ya ya da Kalimanesti'ye uğruyordu. Ne maceraydı bu.

«Bu Armand Blum onun aklını başından aldığı kadar, o da adamı deli etti. Herkes anladı bunu. Manevi değerlere susamış olan Ester, sonunda idealist emellerine karşılık vereni bulmuştu, çünkü «İsviçreli» modern Batı dünyasının tipik bir temsilcisiydi: Bilgili, sanattan anlar, mükemmel fizikçi, besteciydi. Üstelik kırk yaşlarında, saçına kır düşmüş, zarif yüzlü, iyi giyinmesini bilen, sporcu, yakışıklı bir adamdı. Dudaklarının kenarına gelip oturmuş küçük bir acılık, kendisine kuşkulu bir hava vererek yüzünün soyluluğunu tamamlıyordu. Biraz da şair olduğunu, hatta hayli başarıyla resim ve heykeller yaptığını da öğrendik.

«Talihsiz Yakob! Böyle bir baştan çıkarıcı karşısında, o ablak yüzün, fırlak kasap göbeğinle, o dar kafanla nasıl karşı durabilirdin?

«Arzularının esiri olan Ester, Doğulu Yahudi kadını düşgücüyle yarattığı Batılı aydın tipine tıpatıp uyduğunu sandığı Armand Blum'a fena halde tutuldu. Hatta bu sanatçının, kendi bestelerini gereğinden fazla çaldığını, kendi şiirlerini gereğinden fazla okuduğunu, olur olmaz yerde taşlamalarda bulunduğunu, «dar kafalı» Yahudilerle fazlasıyla alay ettiğini, kendinden ve yeteneklerinden çok fazla söz ettiğini, çok büyüleyici, çok nüktedan, çok mükemmel olduğunu farketmedi!

«Batı, Ester kadar benim için de bir bilinmeyendi, ama geceleri, herkes büyülenmiş bir halde evinden çıkarken derdim ki: «Gereğinden fazla kafalı bu adam, acaba biraz da yüreği var mı ki!»

«İçimden böyle diyordum ama, dostumuza soramıyordum, çünkü Armand Blum'un sözünü ağzından düşürmüyor, «Dünyanın en mükemmel erkeği!» diyor da başka bir şey söylemiyordu.

«Bir gün, birlikte yemek yediğimiz sırada _Armand yoktu_, Ester peynirli ve kıymalı bir Rumen plaçintası yaptırma cesaretinde bulunduğu için müthiş saldırıya uğradı.

„Sinirlenen insanlar:

„_Bu ne rezalet! diye söylendiler.

„_Yok canım, rezalet değil, nefis bir gâvur böreğidir, dedi Ester. Atalarımız sağ olsalardı, merak etmeyin, onlar da yerdi bugün bu böreği!

„Yakob yerinden hopladı:

„_Sen kendini ileri fikirli sanıyorsun Ester, ama biz daha alçakgönüllüyüz, yasalarımızı koyanlardan daha zekî olduğumuzu savunmuyoruz.

„Ester alay etti:

„_Daha zekî mi dedin? Ne kadar alçakgönüllü! Onları anlamak zahmetine bile girmediğinize göre, kendilerini nasıl geçebilirsiniz?

„_Olabilir. Sen bunları incelemeye zaman bulmuşsun, oysa bizler sana bu olanağı vermek için gece gündüz çalışıyoruz.

„_Bu `olanak‘la neyi kastediyorsun, bay Haymovici? Adını ve servetini takdim etmekle bana çok büyük bir şeref bahşettiğini mi sanıyorsun?

„Sonra biz davetlilere dönerek haykırdı:

„_Kocam kendisinden daha *zengin* olduğumun farkında bile değil. Mağazasının en muhteşem pırlantası karısı olduğunu anlatabilir misiniz ona?

„Yerinden kalkıp piyanosunun başına geçerek Yakob‘a meydan okudu:

„_Merak etme, şekerim! Sen değerini bilmezsen, bilecekler bulunur elbet!

„İçerleyen birkaç kişi gitmek için kalktılar. Bunlar, Yakob‘un akrabalarıydı. Ester‘le tartışmaya girişmek istediler ama:

„_İzin verin de *bu dünyada* ben bildiğim gibi yaşayayım. *Ötekinde*, istediğiniz gibi olmaya çalışırım!

„Diyerek onları uğurladı.

„Ama *bu dünya* müthiş şeydir. Siz başkasını kendiniz gibi yaşamaya zorlamadığınız halde, o sizi daima kendisi gibi olmaya zorlar. Karşı geldiniz mi, sizi hamakat mahkemesi huzuruna çıkarıp davasını kazanır.

„Ester‘de bir dosttan_ilk gençliğimin temiz ve eşsiz dostundan_ başka bir şey aramadığım için tek sırdaşı olma mutluluğuna eriştim. Günahını yalnız bana itiraf etti. Armand Blum‘la ilişkisini bilen yalnız bendim. Kimsenin de kuşkulanmaya hakkı yoktu. Çünkü sosyal yaşamda ilişkilerinde göze batan herhangi bir şey yoktu.

„Buna karşılık Yahudi ile gâvur arasında fark gözetmediği, yoksul öğrencilere kesesini açtığı, köy şenliklerine katılarak para harcadığı için

paylıyorlardı onu.

„Kendisine yaşamayı öğretmeye kalkışanları insafsızca alaya alarak gözlerini yıldırmıştı. Fakat çok geçmeden hakaretler evinin eşiğine kadar bulaştı.

„_Ne istiyor bu itler benden, diyordu. Neymiş günahım?

„Irkımı yadsımıyorum, tam tersine barışçılığı yüzünden dünyada yurtsuz barksız kalan tek millet olduğunu söylüyorum. Neden o halde iyi Yahudi değilmişim? İyi Yahudi olmak için yalnızca para biriktirip gâvurlara tükürmek yeterli midir?

„Bu cesur hareketlerl Yakob‘un ticaretine sekte vurdu, adam, karısına kendisini iflâsa sürüklemekte olduğunu ihtar etti.

„Ester için en ağır darbe oldu. Aleyhindeki ikiyüzlüler onu odasına kapanmak zorunda bıraktı. Ancak bir iki yakın dostunu kabul ediyor ve bütün gün ne yapacağını düşünüyordu. Tükürdüğünü yalamak âdeti değildi. Devam etmek: Kötülüğünü istemediği kocası bu yüzden mahvolacağını söylüyordu. İkisi ortası bir yol izlemekse ona büsbütün âdice bir çare görünüyordu; çünkü ya hep, ya hiç diyenlerdendi.

„O zaman bir yaşını bitirmiş olan kızının başını okşayarak bir gün dedi ki:

„_Galiba ayrılık düştü bize yavrum! Annen hem kendinin hem de senin ekmeğini kazanmak için başını alıp uzaklara gidecek!

„Yalnızdık, sordum:

„_Onun ekmeğini kazanmaya ne gerek var? Yakob bakar çocuğuna.

„_Öyle ama, o Yakob‘un değil, Armand‘ın kızı!

„Birkaç ay sonra Ester ansızın ortadan kayboldu. Bir süre sonra ben de kayıplara karıştım. Tayfa çizmelerini ayağıma çekmiş, denizleri ve okyanusları dolaşmaya çıkmıştım. Sonra...

„Bir Haziran günü, akşama doğru, Londra‘da Thames Nehri kıyılarında serseri gibi dolaşıyordum. Birden Ester çıktı karşıma, burun buruna geldiğimiz halde, sakalımı uzattığım için beni tanımadı.

„Eldivenli küçücük elini arkadan yakaladım. Bir çığlık atarak elini hızla çekti; ama derhal beni tanıdı; gerçek dostlar gibi kucaklaştık!

„Ancak iki saatlik zamanım vardı. Bir viski soda önünde bir masaya oturarak „dünyanın en mükemmel erkeği“ ile olan macerasını dinledim. Üzgün bir tavırla bana başından geçenleri anlattı:

„_Evet, yanılmışım... Armand, batıda pek çok örneği bulunan o yaşamasını da, yaşatmasını da beceremeyen başarısızlardan, kısırlardan biriymiş. Bu deneyimim eksikti. Şimdi tamamlandı. Onunla bir buçuk yıl birlikte yaşadıktan sonra bugün, bir Armand Blum‘dansa bir Yakob Haymovici ile yaşamayı tercih ederim. Yakob gerçi basit, softa, mızmız adamdı, ama ötekine gösterdiğim tahammülü ona gösterseydim, bir Tanrı gibi tapardı bana! Biliyorum: Bir ahmağın tanrısı olmak pek de övünülecek şey değil, ama fazla zekî birinin de sanat zırvalarına kulak asmadın diye seni hor gören bir acımayla cahil yerine koyması ondan da beter. Sonra nasıl bir çevrede yaşıyor! Bütün bu kalın kafalı ve dar ufuklu `Avrupa‘ Yahudileri, onun etrafında tanımasını öğrendiğim o tencere esnafı, bizleri, daha zengin olsak bile, bir çeşit yoksul akraba yerine koymaktan bir türlü kendilerini alamıyorlar! Doğudan gelen her şeye karşı duydukları içten küstahlık çok kötü dokundu bana. Onların gözünde Parisli olmayan bütün Yahudiler onlardan, `ileri fikirli batılılardan‘ aşağıdır. Nereden gelirsek gelelim, onlar için yalnızca birer `doğulu‘yuz! Armand‘ın büyük günahı kendini dâhi sanması. Daha alçakgönüllü, daha insan olsa ve gerçek yetenekleriyle yetinebilse bu adam benim için, ilk gençliğimde düşünü kurduğum mükemmel hayat arkadaşı olabilirdi. Ama ne gezer! Bir müzik dehası olma savında adam! Bestelerini bastırıp çaldırmak için dünyanın parasını harcar; övsünler diye eleştirmenlerin önünde ikibüklüm olur; herkesten alkış bekler. Övmeyi kırıntı halinde, alayları ise tümen tümen elde ettiği için hıncını benden çıkarır, anlaşılmamış bir dâhi olduğunu tutturarak dayanılmaz bir insan olur. Yok. Ben sanatı severim ama, bu türlüsünü değil...

„O zaman ona:

„_Zavallı Ester, dedim. Bu Armand‘ı ben daha o zamanlar tıpkı şimdi bana anlattığın gibi görmüş ve tahmin etmiştim. Bu duygumu sana açmadığıma yanıyorum. Söyle bakalım, nasıl ayrıldınız?

„_Nasıl olacak? Olabildiğince dostça. Saat fabrikasının Londra temsilcisiyim. Böyle bir işe ihtiyacım vardı. Yakında kendime, üzerinde tek başıma yürüyeceğim bir yol açacağım, *tek başıma*!..

„*Tek başına* mı? Peki bu güzel gençliğin ne olacak?

„_Ha! O iş başka!

„İşte azizim Binder, Ester hakkında bütün bilgim bundan ibaret. Yarın, Kahire‘de onu büyük bir heyecanla göreceğim ve daha fazla şeyler öğreneceğim!“

III

Ezici bir sevginin ağırlaştırdığı adımlarını sürükleyen Sotir, daha sabahın sekizinden başlayarak Esbekiyeh bahçesi etrafında dolaşıyordu. Ester‘in antika eşya mağazasının bulunduğu Kamel sokağı hemen oracıkta... Fakat tayfa, oraya gitmek için vaktin henüz çok erken olduğunu düşünmekteydi. Endişeli bir sabırsızlıkla çarpan yüreği, içini heyecanla doldurmakta, yaşanmış bunca düşlerin anısıyla, kaybolmuş bunca umudun acısıyla dizleri titremekte, sırtı kamburlaşmaktaydı.

Yüksek sesle:

_ Bir kraliçe sonunda dükkâncı olsun çıksın! diyordu kendi kendine.

Kendini de âdi bir kilerciden başka bir şey olmaya lâyık görürdü. Böyle bir yürek ve böyle bir kafaya sahipken, hayatın kendisine daha fazlasını vermesini beklerdi.

Hayat ona...

Sotir, büyük bir kahvenin taraçasına oturdu, bir nargile ısmarladı, fokurdatırken çevresini izledi. Turist kafileleri, çoğu eşek sırtında geçiyordu. Tarihî harikaları görmeye gidiyorlardı. Dimdik boyunlarında, soğuk tavırlarında, donuk yüzlerinde hiçbir ifade yok, hiçbir şey belli etmiyor bunlar. Her günkü gibi, sıradan işlerini görmeye giden işçiler sanırdınız.

Yaşam bunlara neler borçluydu? Hiç. Yalnızca, yumruk zoruyla kendilerine bir yer açmışlar, o kadar. O beyaz sakalı ve sakin filozof yüzüyle yanlarından geçen şu kırtipil kılıklı yoksul Arap, yaşamını böyle mi bitirmeliydi? Hemen hemen çıplak bedeniyle masalar arasında izmarit toplayan ve bir köpek gibi boynunda numarasını taşıyan şu fellâh yavrusu yaşama böyle mi başlamalıydı?

Yaşam... İnsanlar nasıl yapmışsa öyledir.

_Haydi, Ester‘e gidelim artık!

Kapının üstünde duvara yazılı `Antikacı‘ sözcüğünden başka bir adı yoktu dükkânın.

Sotir vitrini seyretti, fakat gözleri hiçbir şey görmüyordu. Yüreği çatlarcasına çarpıyordu. Gözlerine kadar indirdiği kasketinin ucu altından içeriye bakıyordu; siyahlara giyinmiş bir kadın mallara bakarak gidip geliyordu.

İçerde teş başınaydı bu kadın.

Ah!.. Hâlâ güzeldi bizim Ester! Elleri, beli, boynu; hep aynı. Yüzü, saçları, evet biraz yıpranmış. Ama fazla değil. İlk sakin sonbahar rüzgârı esmiş. Karşıdan bakınca otuz beş var dersiniz (oysa daha fazla olmalı). Arkadansa yirmi beşten fazla vermezsiniz, o kadar ince, o kadar endamlı...

Sotir içinden:

„Aman Tanrım, dedi, bu çarpık vazolar, paslı heykelcikler, mumyalaşmış papağanlar, bütün bu küflü şeyler arasında nasıl yaşayabiliyor!“

Kilerci içeriye girdi, kasketini çıkardı, selam sabah demeden damdan düşercesine:

_ Bütün bu Ramses‘ler, yapma böcekler arasında nasıl yaşayabiliyorsunuz? diye sordu.

Ester, en iyi dostuna iki elini birden uzatarak:

_ Sotir! diye bir çığlık kopardı.

„Sakallı“ uzattığı elleri kırarcasına sıkarken, Ester bu beklenmedik sevincin etkisiyle hıçkırmaya başladı.

_ Ağla Ester‘ciğim, ağla, için ferahlar!

_ Bütün bir geçmiş gözümün önüne geliyor!

_ Bütün bir geçmiş... evet!

_ Ölüler de... Zavallı İzak... O kadar genç yaşta!

_ Bu, baban için çok ağır bir darbe oldu... Dayanamadı adamcağız! Sana acı bir haber getirdim...

_ Ne? Babam da mı... öldü...

Tayfa başını eğdi. Ester, iki gözü iki çeşme, acısını dostunun omuzunda gizledi.

_ Bir daha görmeyeceğim onu! diye sızlanıyordu. Nasıl olur? Tam on dört yıldır görmedim onları! Şimdi de iş işten geçti... Bari hakkını helâl etti mi bana?

_ Evet, Ester, etmiştir herhalde. Avrum, her şeyi anlamasını bilen iyi bir adamdı!.. Ağlama Ester, baban öldüyse, kızına kavuşacaksın. Hanel‘in on beşine bastı! Güzel bir kız oldu! Bak sana resmini getirdim!

Ester, Hanel‘in fotoğrafını uzun uzun seyretti ve kendi gençliğini görür gibi oldu.

_ Kızım beni devam ettiriyor, diye bağırdı. Tanrı ona benim çektiklerimi çektirmesin ve benden mutlu kılsın onu!

_ Senin deneyiminden yararlanır herhalde! Akrabanız reb Zalmen haber yolladı, isterse kızını alabilir, diyor.

_ İstemek de lâf mı; bundan büyük bir mutluluk olabilir mi benim için? Sonunda kızımı geri veriyorlar bana! Annem razı oldu demek?

_ Yaşlı anne çok hasta; Hanel‘in büsbütün yetim kalmasını istemiyor.

_ Ya! İyi kadındır annem benim! Söyle ona Sotir’ciğim, ettiğim kötülüklerden dolayı af diliyorum! Hatalarımın cezasını fazlasıyla çektim, şimdi Hanel’in yaşında neysem, yeniden o hale döndüm. İşlenen günahlar insanın ruhundaki kötülükleri yok ediyor! Sanki annem kadar saf oldum

şimdi! İkisini de yanıma almayı ne kadar isterdim. Hemen vapura atlayıp onları getirmeyi çok isterdim!

_ Gerek yok, gelecek seferimde onları sana getirebilirim.

_ Ah, sadık dostum Sotir, bilsen ne kadar teşekkür borçluyum sana! Gel kucaklaşalım!

Şimdi el ele vermiş, karşı karşıya bakışmaktadırlar.

Sotir, bütün o „küflü“ şeyleri gözden geçirerek:

_ Peki ama ne diye antikacı oldun sanki? diye sordu.

Ester uzunca bir süre ses çıkarmadı. Sonra dedi ki:

_ Anlatırım. Asıl sen tam on iki yıl, bir sağlık haberini bile vermeden, ortadan kayboluşunun nedenini söyle. Bunca zamandır neler yaptın?

_ Brezilya’da patates ektim, Meksika’da ördek yetiştirdim, ama asıl her yerde güzel güzel düşler kurdum, işte o sayede yaşayabildim. Ya sen, düşlediğin ideale ulaşabildin mi, yoksa hâlâ onun peşinde misin? Kahire’de bir gece, iki gün kalacağım, seni bol bol dinlerim.

_ Hâlâ düş kurduğun oluyor mu, Sotir’ciğim?

_ Neden olmasın? Yaşamın en güzel tarafı gerçek midir sanırsın? Gerçeğe çok çabuk doyulur. Düşlere ise hiçbir zaman! Açık gözlerle düş kurmasını bilmeyenlere acırım doğrusu!

Dükkânın arkasındaki odada, çocukluk anıları, bugün aşılması olanaksız bir sanat kalitesi taşıyan antika eserler ve kitaplar arasında, Ester ile Sotir, herkesin gözünde Ester’in küçük kızkardeşi haline gelen Hanel ile Rivke’nin uzun yolculuklarının tarihini ve ayrıntılarını kararlaştırdılar.

Sotir’in karnını doyurduktan sonra, Ester Londra’daki son görüşmelerinden beri başından geçenleri anlattı.

*

“Hayır! Londra’da beş yıl kaldıktan sonra, sadık bir dosta rastlamanın hemen hemen olanaksız olduğu o işadamları çevresinde artık duramazdım. Kârlı işler yapıyordum, ama yüreğim buz kesiyordu; İngilizlerin nezaketi yüzünden bir kadın aralarında rahatsız olmaz ama yüreği de ısınmaz!

“Çıkarı olmayan her şeyi zarar sayan ve müşterilerle rakiplerden başka insan tanımayan işadamıyla eşit koşullarda savaşım veren bir kadının düştüğü düş kırıklığı öylesine yoğundur ki bunun hiç sözünü etmemek daha iyi olur. Yaşam savaşında erkeklerin tutkusu sınır tanımaz; onun için savaş başladı mı artık aman yoktur! Ezilmemek için sürekli ezeceksin! Zafer de hayli pahalıya mal olur!

“Beş yıl süren bu hareketli savaştan zaferle çıktım; beş bin sterlinlik yüklüce bir servetle oldukça ağır bir dimağ yorgunluğu! Bir süre için olsun bir kenara çekilip dinlenmem gerekiyordu. Doktorun tavsiyesi üzerine bir deniz yolculuğuna çıktım! Çocukluğumdan beri, atalarımın yurdu olan Filistin’i görmeyi düşlediğim için, bir Yahudi çevresinde hak ettiğim dinlenmeye kavuşurum umuduyla Yafa’ya gittim.

“İşte o yolculuk sırasında kader bana, kendisi için yaratılmış olduğum ve benim için yaratılmış olan erkeği gönderdi! Bak anlatayım:

“Gemi Malta adasına yanaşmıştı. Bilgin yüzlü, kılığı kıyafeti berbat, gülünç bir bavulu beceriksizce taşıyan bir adam gemiye çıktı ve gözlerimiz karşılaştığı anda kendini tutamayarak güldü. Bu gülüşün bir zihin tepkisinden ileri geldiğini anladım, çünkü görünüşümde gülünç olan bir taraf yoktu. Bununla birlikte, bu tuhaf adamı görmek için dönüp baktım. O da aynı anda döndü ve biraz mahcup bir halle beni ciddi ciddi selâmladı.

“Önemsiz, sıradan bir gündelik olay denebilir. Ama öyle olmadı.

“Denize açıldıktan sonra, öğle yemeğinden bu adam benim yanıma düşmüştü. Yemeğe biraz geç geldi. Düzgün giyinmiş, yeni traş olmuştu. Peçetesini açtı ve gür bir sesle, hiç çekinmeden şöyle dedi:

_ “Az önce, sizinle karşılaştığım zaman herhalde üzerinizde nezaketsiz bir insan izlenimi bıraktım: Özür dilerim, hanımefendi.

«_Dalgın olduğunuzu farkettim, dedim.

«_Hayır! Dalgın değildim, diye karşı koydu; kendi kendime konuşuyordum. Daha çok dışarısı ile ve dışarısı için yaşayanlar dalgın olur.

«Bu karşıtlık hoşuma gitti. Adamın açık yürekliliği ve açık sözlülüğü daha çok hoşuma gitti! Ya susup dinlemek, ya da büyük sözler söylemek için ağız açmak gereken toplumsal yaşantıda böyle şeylere rastlanmaz. Onun için de, o yemekten sonra, güvertede piposunu içmekte olan adama yaklaştım, damdan düşer gibi:

«_İngiliz değilsiniz galiba, mösyö! dedim.

«_İngilizim, efendim. Londra'dan John Edwards.

«_O halde nasıl oluyor da kurallara böylesine az uyuyorsunuz?

«_Çünkü görünen ve görünmeyen `gerçekler'e nüfuz etmesini bilirim... Ama İngiliz olmayanların kurallara daha mı az uyduklarını sanıyorsunuz?

«_Öyle sanıyordum.

«_Doğru değil. Açık yüreklilik, açık sözlülük, her insanın doğal yeteneklerindendir, fakat yanlış anlaşılmış bir terbiye ve kötü düzenlenmiş yaşamın acılığı bunları boğup öldürür. Biz İngilizler yaşam savaşıyla her milletten fazla karşı karşıyayız: İşte bizi fazla kuralcı yapan budur. Ama buna bakarak, başka milletlerin açık sözlülükte bizden ileri olduklarını sanmayın. Yalnız bizden fazla yapmacık yaparlar, asıl çirkin olan da budur! Onun için açık sözlülüğe bir İngilizde rastlandığı zaman daha çok göze çarpar ve daha değerlidir, çünkü biz hiçbir şeyi yarım yamalak bırakmayı bilmeyiz.

«İşte, Sotir'ciğim, alçakgönüllülüğü de bilgisi kadar büyük olan Bay John Edwards'ı böyle tanıdım. Bütün eski çağ kavimlerinde ortaklaşa olan ebedi hikmete dayanan evrensel esoterik öğretiyi1 tanıyan ender kişilerden biri, Hindistan, Mısır ve İsrail'in içten dostu, ezilenl milletlerin bağımsızlığı uğrunda savaşan, bu yüzden de yurdunda resmi çevrelerce pek sevilmeyen bir insandı. Sömürgelerde büyük bir servet biriktirmiş olan bir adamın oğlu

ve tek varisiydi ama, kazılara harcadığı bu servetten elinde bir kırıntı bile kalmamıştı!

«Böylece, İskenderiye'ye gelmeden önce yüreklerimizi birbirimize açtık, bu adamın beni hemen anladığını, duygulandığını, zaaflarını itiraf ettiğini, ilmine ateşli bir tutku ve bütün sanatlara karşı geniş bir anlayış gösterdiğini sevinçle gördüm. Beni en çok duygulandıran da ruhunun soyluluğu oldu! John Edwards, tam bizim anladığımız anlamda bir insan dostuydu, yani bir adamı kurtarmak için düşünsel tutkularını fada edebilecek karakterdeydi. Onun gözünde yaşam, bir sanat eserinden daha önemliydi!

«_En alçakgönüllü yaşam bile en başarılı sanattan daha şaşırtıcı ve mucizevi bir yapıttır, derdi. Tanrı timsali olan insana saygı beslemedikten sonra insan elinden çıkmış bir şeye hayran olmak neye yarar! Çünkü her insan yaşam yaratıcısıdır ve imanıyla, iyiliğin zaferine yardım eder!.. Yaşam, tanrısal olan tek yapıttır. Her şey yeniden yapılabilir, yalnız yaşam dışında! Evrende hiçbir şey küçük ve hiçbir şey büyük değildir.

«MÜkemmel bir dostluğa nasıl ender rastlandığını bizim gibi o da biliyordu, fakat yokluğundan fazla yakınmıyordu, kendini araştırmalarına vermiş ve mizacımıza uygun insana asla rastlamadan yaşamımızın son bulabileceğine inanmıştı.

«Dost olduk ve hemen birbirimiz için vazgeçilmez birer insan haline geldik, doğdukları gündenberi birbirini aradıktan sonra birbirlerine sımsıkı bağlanan iki insan gibi aramızdan su sızmaz oldu!

«Düş kırıklıklarımın acısını unuttum ve derhal beş bin sterlinimi emrine ayırdığımı kendisine söyledim. John Edwards, sanki sözünü ettiğim para iki metelikmiş gibi bana bütün sakinliğiyle cevap verdi:

«_Siz mükemmel bir kadınsınız, yalnız size bildirmek zorundayım ki, kesinlikle bir iflâsa sürüklüyorsunuz kendinizi: hiyeroglifler kimseyi zengin etmemiştir, hatta küçük bir Trainon sarayını hak etmiş olan Champollion'u bile. Biraz daha düşünün lütfen.

«Düşünecek bir şey yoktu, çünkü artık John'suz yaşayamayacağımı anlamıştım, bunu kendisine söyledim.

«_Tamam, eddi. Ama biraz pratik davranmalıyız! Bizim konsolosa kadar bana eşlik ederseniz, oradan Bayan Edwards olarak çıkarsınız! Ancak bu koşulla kabul ederim! Düşünün: Ben sizden yaşlıyım, sağlığım da çok iyi sayılmaz. Ölümümden sonra geçinecek kadar bir paranızın olması gerek!

«Kabul ettim, Bayan Edwards oldum ve yedi yıl önce, genç kızlık düşlerime lâyık yeni bir yaşama başladım: İki bedende bir ruh yaşamı.

Yazın ağır sıcaklarında kazılar olanaksız hale geldiği için, Ramleh yolundaki evceğizimize sığınıyorduk. Orada, güzel bir şiir kadar açık ve canlı düşüncelelr halinde, yapılan araştırmaların sonuçlarını kaleme alıyordu.

«İman, diyordu, zihnin cesareti ve mantığın meşalesidir. Hiyerogliflerde, eski Mısır hikmetinin, Batı için kaybedilmiş prensiplerini, Hindistan'ın tapınaklarında bulunanlara eş prensipleri okuyordu. Çünkü hikmet tektir ve evrenseldir, oysa yalan çeşitlidir, zamana ve mekâna göre değişir!

"Yine derdi ki, "Taş benimle konuşur!" Ama John yalnız değerli bir egiptolog değildir; dinle ilmin günün birinde uzlaşacağına, bu yollar milletler arasında barışçı anlayışın temeli atılmış olacaına da inanırdı.

"Din istismarcılarının iman anlayışını ise gülünç buluyordu. Tutuculuğun da tıpkı din düşmanlığı gibi insanları birbirinden ayrdığını, bunun ise bütün dinlere aykırı bir şey olduğunu söylerdi. Çünkü dinlerin amacı ayırmak değil birleştirmektir. Geniş çalışmalarının amacı da modern medeniyetlerimiz gibi insanları böleceğine birleştiren eski çağ hikmetini diriltmekti!

"En garibi, sevgili Edwards'ımızın yanında olmayı sürekli istediğim kadar, tam anlamıyla Yahudi olabildim! Yahudiler beni İsrail'den uzaklaştırmışlardı, John'umsa ona yaklaştırdı beni, öyle ki onun denetimi altında ırkımın tarihini tanımayı öğrendim.

„Her gün Akdeniz kıyılarında birlikte dolaşırdık, John o büyülü sözleriyle eski çağ kentlerinin görkemini gözümde canlandırır, onu bugünki gelişmiş medeniyetimizin sosyal kargaşasıyla karşılaştırırdı.

„Akşamları, hareketsiz palmiyelerin altında şezlonglarımıza uzanarak en sevdiğimiz yazarların yapıtlarını yüksek sesle bir o, bir ben okurduk, onlarla güler ya da hüzünlenirdik. Ya da müzik saatinde odamızı en sevdiğimiz Beethoven‘le doldurarak yaşamsal bütün sevinç ve acıları birlikte yaşardık!

Edwards:

“_işte insanlığın dostları, derdi. Şu zavallı gündelik yaşantımızda onlarla boy ölçüşecek devleri bulmaya kalkışmak ve bunları özel yaşamımıza karıştırmak bir çeşit saygısızlık olur. Duygularımızı incelterek onlara yetişmeye çalışalım, sağlıklı olmaya çalışalım. Dünyamızın sağlığa gereksinimi var!

“Nisanla eylül arasında yaşam böyle sürer giderdi. Yılın öteki aylarındaysa zamanını çok yorucu çalışmalarla geçirirdi.

“John Edwards, yaşamlarını ölümsüz anılarla dolu bir toprağış araştırmaya vakfetmiş bilinmeyen egiptologlardan biriydi. Başlangıçta, kendisine büyük gelirler sağlayabilecek önemli imtiyazlara sahipti. Fakat eliaçık bir insan olduğu için bulduğu tarihî eserlerin en güzellerini Bulak müzesine armağan etti. Çünkü “Önce Fransızlar, sonra da İngilizler Mısır’ın en önemli tarihî yapıtlarını yağma ettiler” derdi.

“Son derece cömert adamdı. Kahire’yle Assuan arasında ayağını atmış olduğu her yerde bugün adını andınız mı, fellahlar ellerini yüreklerine götürerek: Hauaga Koes (iyi adamdır) derler. Hayırsever görünenlerden hiç hoşlanmazdı ama, mutsuz bir insanın yanından geçerken avucuna bir şeyler sıkıştırmadan da edemezdi. Onun için de, kara balçıktan yapılmış kulübelerden oluşan o köylerden birine gideceği zaman cebine iki üç sterlinlik bozuk para doldurur, en muhtaçlara dağıtırdı.

“İşçilerine karşı da öyle davranırdı, o yüzden ona taparlardı, yalnız haklarını verdiği için değil, sadeliği ve tatlılığı için de. Onlarla birlikte yaşar, onların yediklerini yerdi, aynı barakalarda yatar, işçinin başı ucunda durarak, binlerce yıllık esrarlı kumlardan fışkıracak olan değerli nesneye bir zarar gelmesin diye kazma vuruşunu gözetlerdi. Üstelik onlara hekimlik eder, her hususta kendilerine yol gösterirdi. Sağlık kurallarına dikkat

etmeyişleri yüzünden birçok hastalığa ve özellikle gözlerini kör eden korkunç trahoma tutuldukları için sık sık müdahale etmesi gerekirdi.

“Bir gün çok iptidai olan yerli yemeklere alışkın olmasından duyduğum hayreti söyleyince bana demişti ki:

“_Her yerde ve her zaman böyle yapmak gerekir. Milletler, tarihsiz çağlardan beri sürüp gelen bellekleriyle ekvatorda hangi yemeği, Sibirya’da ise hangisini yemek gerektiğini pek iyi bilirler. Biz de biliriz bunları, ama milletler kadar akıl ve hikmetin gereklerine uyamadığımız için aldırış etmeyiz.

“Öğleyin, eline bir tabak alıp ortada kaynayan tencereden, içine Fellahın millî yemeği “ful” doldurduğu görülürdü.

“Bu alçakgönüllüğü, dürüstlüğü ve iyi yürekliliği ile birlikte bir tılsım gibi onu korur, Mısır’da fethedilmemiş bir ülkedeymişler gibi türlü zorbalıklar yapan Avrupalıların zaman zaman uğradıkları kötü sona düşmesine meydan vermezdi. Bu yurtta, bütün esircilerin yaptığı gibi beline tabanca takıp küstahça dolaşmadı. Buna hiçbir zaman gereksinim duymadı: O, *huaga koes*’di.

“Bütün kazı mevsimi süresince Edwards, toprağın kendisine sunacağı hazlardan başka zevk düşünmezdi. Ah! İnsan yürekli bir bilginin yanında yaşamak ne mutlulukmuş!

“İyi korunmuş bir eski yapıt keşfettiği zaman duyduğu sevinci ancak bir şair anlatabilirdi. Gözleri parlayarak, sabit bakışlarla öylece durur, ellerinin sonsuz bir özenle tuttuğu taş, tahta ya da maden parçasını saatlerce seyrederdi. O zaman her şeyi unuturdu; onu rahat bırakmak gerektiğini bilirdik. O ilk anların hazzı, uzun emek ve zahmetlerinin tek ödülüydü. Heykelcikler, vazolar, silâhlar, âletler, her ne bulursa kendi elceğiziyle temizler, büyüteçle inceler, sınıflar, numaralar ve özenle sarıp sandıklara yerleştirirdi.

“Ara sıra, tabutlarda hazineler yattığını işiten Avrupalı haydutların gizlice tahrip edici kazılar yaptıkları olurdu. Tarihe karşı işlenen bu

saygısızlıklardan Edwards büyük bir üzüntü duyar, fakat acısını nasıl da soylu bir biçimde ifade ederdi!

“Bir kez, bir Fellah koşup bizim kazı yerinden az uzakta bir tabutun meydana çıkarıldığını haber vermişti. Oraya gittik. Tabut açılmış, içindeki madeni mahfaza kırılmış, her tarafı araştırılmış olan mumya, arkaüstü yatıyordu. Bütün bunlarda bir olağanüstülük yoktu, sıradan şeylerdendi. Fakat onu asıl kızdıran şu oldu: Bu saygısızlığı yapan insan biçimindeki sırtlan, değerli bir şey bulamayınca, boşuna zahmet çektiğine sınirlenerek bir tekme vurup mumyanın yüzünü dağıtmıştı. Ökçenin dört köşe şekli yüze işlenmişti.

“Bu barbarlık karşısında Edwards başından şapkasını çıkardı ve sakin bir tavırla, fakat boğulur gibi bir sesle, gözlerinden ateşler saçarak dedi ki:

“_Dört bin yıl önceki Mısır’da böyle bir alçaklığı yapacak tek adam çıkmazdı! O günden bugüne insanlık hayli geriledi, şimdi artık gözlerimizde hiçbir şeyin kutsallığı kalmadı.

“Sonra soluğu daralarak ekledi:

“_Bir kimseyi giyotine gönderecek yaradılışta olduğumu sanmazdım. Ama şu anda, evet: İnsanı böyle vahşilikler yapacak düzeye düşürenlerin başlarını vurdurmakta duraksamazdım. Ademoğlunu bunca insanlıktan çıkaranların yaşamaya hakkı yoktur!.. Ünlü olmak için harika bir eseri bozmuş olan Arostrates’i yine anlarım, ama bir insanı böyle bir suça teşvik etmek insanlık değildir!

“Bazen mucizeler yaratan bir rastlantıyla kaderin bana gönderdiği adam işte böyle bir insandı. Ancak, aynı kader, belki de, bu derece büyük bir mutluluktan çılgına dönmeyeyim diye onu elimden aldı.

“Tam bir yıl oluyor, John birdenbire bir apandisit krizine yakalandı. Hemen bir hastaneye kaldırttım, ama daha ameliyat sırasında o büyük kalbi çarpmaz oldu.

“_Sana servet diye bütün bıraktığım lekesiz bir isimle mütevazi bir biçimde geçimini sağlayacak bir eski eserler koleksiyonu... Çok zengin bir

ailenin çocuğu olduğum için benim de onların yolundan yürüyeceğimi ummuşlardı. Oysa ben gördüğün yaşamı yeğledim: Haris, açgözlü atalarımın insanlıktan çaldığını ona geri verdim. Ancak, karımın günün birinde antikacılık yapmak zorunda kalacağını düşünmemiştim; en büyük üzüntüm budur; bana bunca mutluluk vermiş olan şeyleri satarak geçineceksin. Oysa daha yaşayıp biraz para biriktireceğimi, bütün koleksiyonumu da bu ülkenin müzesine bırakabileceğimi umuyordum. Kısmet bu kadarmış. Şimdi sana, kişiliğine uygun bir yaşam kuralı olarak, tek öğüdüm şu olacak: İnsanlardan sakınma, açıksözlü ol! Sakınmak, zayıfın silahıdır. Güçlülerin korkacak bir şeyleri yoktur. Kurtlardan kaçar gibi insandan kaçmakla onu adam edemezsin. Onun için her zaman açıksözlü ol Ester, ruhum her zaman seninle birlikte olacak."

John Edwards'la kısa yaşamının öyküsünü burada kesen Ester, gözlerine dolan yaşları silerek ekledi:

_ En sevdiği ve takdir ettiği şeylerden hiçbirini satmadım. Bu dükkânı, sırf gereksiz birtakım ıvır zıvırı başımdan defetmek için açtım, züppe milyonerler de bunları kapıştılar. Bu paralar _ölümünden sonra artık oturamadığım_ köşkünün satışından elde ettiğim paraya eklenince, kızımın tahsiline ve annemin bakımına yetecek bir toplam tutuyor! Hemen gelsinler Sotir'ciğim, üçümüz birlikte Filistin'in sakin bir köyüne yerleşiriz. Artık burada yapacak işim kalmadı. John'umun arzusunu yerine getirdim. Bulak müzesinde yakında bir John Edwards şubesi açılacak. Bütün sevdiği eşyalar _ki içinde eşsiz olanları vardır_ orada bulunacak.

"Evet, Sotirciğim, yaşamaya değer bu dünya: *Yaşam ne denli çirkin olursa olsun, hayatta her şey çirkin değildir!*

....

Daçya vapuru bir kez daha Köstence'den demir almıştı, ağır bulutlarla dolu kurşundan bir gök altında, gemi, güzel bir güven içinde, köpüklü ve hareketli bir denizde, karanlıklara dalıyordu. Hemen bütün yolcular, yataklarına uzanmış, yüzen evin düzenli salıntısına uyarak uykuya dalıyorlardı, kimileri talihlerine, kimileri de şimdiden kamarasına çekilmiş olan kaptana güveniyorlardı. Geminin, bir insan iradesinin müdahalesi olmadan, sanki gelişigüzel kendiliğinden gidiyormuş gibi bir hali vardı.

Sotir’in kamarasında hâlâ ışık yanıyordu. Kilercinin karşısına oturmuş olan ciddi ve sakin reb Zalmen, alçak sesle bir şeyler söylüyor, yatağa uzanmış olan Hanel, kızarmış gözlerine durmadan mendilini götürüyordu.

_Evet, Sotir, “yaşam bir gölge gibi geçiyor, bir düş gibi silinip gidiyor”, dış yaşamımızın bütün didinmeleri boş... Tanrı yanında kişinin ne anlamı var? Denizdeki bir damla bile değil! Sevinçlerimizin, kederlerimizin ne hükmü var!.. Allah rahmet eylesin, bizim Rivke, kızını göreceğine ne kadar seviniyordu; bütün evini boşalttı, gemiye bineceği günü hummalı bir sabırsızlıkla bekliyordu, ama işte ani bir hal geldi üstüne, aldı götürdü kadıncağızı... Onu gömdüğümüzün tam haftası bugün! Toprağı bol olsun!

Sotir:

_ Ester, gemiyi beklemek için İskenderiye’ye gelecek. Ne acı bir darbe! dedi.

Reb Zalmen.

_ Ağlama Hanel’ciğim, diye tekrarlıyordu, artık öğrendin ya, annen sağ! Sen bir yetim değilsin! Tanrıya şükür!

Hanel bitkin bir sesle:

_ Annem öldü benim, diye hıçkırıyordu; *öteki annemi* tanımıyorum bile! Ester benim annem değil ki, ablam... Tanımıyorum onu...

_ Ağlama yavrum, diyor reb Zalmen, saçmalıyorsun. Metin ol, artık koca kız oldun maşallah! Büyükbabanla büyükannenin ruhları için dua et... Ölüler bizim dualarımıza muhtaçtırlar. Daha iki ay önce her ikisi de hayattaydı, şimdiyse, Köstence mezarlığında, karımın biraz ilerisinde yanyana yatıyorlar. Beni dinle Hanel, annen mutlu olmadı senin; onu sen teselli edeceksin, ama sana bizim kurallarımızı öğreten büyük babanla büyük annenin anısına sadık kal. Daha çok güzel günler göreceksin. Ben İskenderiye’ye varınca senden ayrılacağım!.. Sen yaşama yeni başlıyorsun, benimse bir ayağım çukurda. Kutsal ülkede vicdan huzuru içinde ölebilen kişiye ne mutlu!

Sotir atıldı:

_ Siz, dindar Yahudiler, yaşamınızda hiçbir olağanüstülük yok! Sizi bildim bileli hep aynısınız, tek bir kez yaşamınızı değiştirdiniz ama yaşamak için değil... Ölmek için...

_ Tanrıyla birlikte yaşayan insan, başkalarının gözünde hiç değişmez gibi görünür. Hem Yahudiler için kişiliğin bir önemi yoktur. Bizim Musa'mızın özel yaşamı bile bizi ilgilendirmez! Önemli olan onun öğrettikleridir.

Kamaranın pencerelerinde şafağın ilk ışıkları belirmişti. Hanel uyuyordu. İş zamanı geldiği için Sotir kalktı. O zaman reb Zalmen üçüncü mevki kamarasına indi ve hemen dua etmeye başladı. Denizin tatlı çalkantısıyla Yaradan'ı ululayan monoton ilahisini kendinden geçercesine okuyordu.

SON

[1] Goy: gâvur.